

Osoby bez přístřeší versus lidská důstojnost

Bc. Karel Meissel

Diplomová práce
2018

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Karel Meissel**
Osobní číslo: **H150105**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Osoby bez přístřeší versus lidská důstojnost**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek vztahujících se k bezdomovectví, prožívání vlastní důstojnosti lidí bez přístřeší a sociální práce v této oblasti.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu formou komparativní analýzy.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

MAREK, Jakub, Aleš STRNAD, Lucie HOTOVCOVÁ. Bezdomovectví. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1.

MATOUŠEK, Oldřich, Jana KOLÁČKOVÁ, Pavla KODYMOVÁ. Sociální práce v praxi. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

PRŮDKOVÁ, Táňa, Přemysl NOVOTNÝ. Bezdomovectví. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.

ŠIMÍKOVÁ, Ivana, Robert TRBOLA, Jan MILOTA, Magda FRIŠAUROVÁ, Jiří VYHLÍDAL. Riziko ztráty bydlení a jeho prevence. Rozbor problému a vyhodnocení nástrojů. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i., 2016. ISBN 978-80-7416-239-8.

VÁGNEROVÁ, Marie, Ladislav CSÉMY, Jakub MAREK. Bezdomovectví jako alternativní existence mladých. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2209-5.

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Lenka Haburajová Ilavská, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

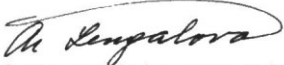
Datum zadání diplomové práce:

1. prosince 2017

Termín odevzdání diplomové práce:

20. dubna 2018

Ve Zlíně dne 1. prosince 2017

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

L.S.

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

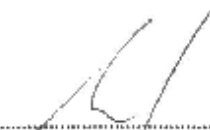
Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby⁽¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3⁽²⁾;
- podle § 60⁽³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60⁽³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 9.4.2009

.....

⁽¹⁾ Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací.

⁽²⁾ Vyšší škola nevydělává zveřejňuje závěrečné, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze evaluačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Diplomová, diplomová, bakalářská a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě smí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracovního újezdu školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo fotokopie.*

(3) *Plán, že odevzdaním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3;*

(3) *Do práva autorského také nezasahují škola nebo školské či vzdělávací zařízení, které-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastnímu využití díla vytvořené díkem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho přímého vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školské dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školské dílo;*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školského díla (§ 35 odst.*

3). *Odporčí-li autor takového díla udělit svolení bez vědomí držitele, mohou se tyto osoby obrátit nahrazení čtyřčíslicího přejevu jeho vůle v souhrn. Ústavovně § 35 odst. 3 zůstává nulačeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školského díla své dílo užití či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny přisluhovat, aby jim autor školského díla z výjízku jin dotazem v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle náležitosti až do jejich skutečné výše; přitom se přiměřeně k výši výjízku dotazem školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školského díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práce je zaměřena na osoby bez přístřeší, nebo ty, které jsou ohroženy ztrátou bydlení a možnosti sociální pedagogiky tuto situaci ovlivnit. V diplomové práci jsou definovány formy a typologie bezdomovectví. Následně se věnuje situaci lidí bez přístřeší, příčinami vzniku bezdomovectví, jejími následky a možnostmi sociální pedagogiky fenomén bezdomovectví ovlivnit. Praktická část se orientuje na komparaci vybraných oblastí, ve vztahu k osobám bez přístřeší s cílem je porovnat a zanalyzovat společné a odlišné prvky.

Klíčová slova: bezdomovectví, sociální vyloučení, nezaměstnanost, sociální pedagogika, legislativní rámec, prevence, komparativní analýza

ABSTRACT

The diploma thesis is focused on the persons without shelter or those who are threatened by the loss of housing and the possibilities of social pedagogy to influence this situation. The diploma thesis defines forms and typology of homelessness. Subsequently, it deals with the situation of homeless people, the causes of homelessness, its consequences and the possibilities of social pedagogy to influence the phenomena of homelessness. The practical part focuses on the comparison of selected areas, in relation to persons without shelter, compare and analyze common and different elements.

Keywords: homelessness, social exclusion, unemployment, social pedagogy, legislative framework, prevention, comparative analysis

Poděkování:

Děkuji doc. PhDr. Lence Haburajové Ilavské, PhD. Za odborné vedení, cenné rady a věcné připomínky při zpracování této práce.

V neposlední řadě patří mé poděkování také mé manželce a dětem za podporu a trpělivost.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 BEZDOMOVECTVÍ	13
1.1 DEFINICE BEZDOMOVECTVÍ.....	15
1.2 CHARAKTERISTIKA BEZDOMOVECTVÍ.....	15
1.3 FORMY BEZDOMOVECTVÍ.....	18
1.3.1 Zjevné bezdomovci.....	19
1.3.2 Skrytí (latentní) bezdomovci.....	19
1.3.3 Potencionální bezdomovci.....	20
1.4 TYPOLOGIE BEZDOMOVECTVÍ DLE MÍSTA POBYTU (ETHOS).....	21
1.4.1 Osoby přežívající venku.....	22
1.4.2 Osoby v nízkoprahové noclehárně.....	23
1.4.3 Osoby přebývajících v azylovém domě.....	23
1.4.4 Osoby ve veřejné ubytovně.....	24
1.4.5 Osoby v přístřeší po vystěhování z bytu.....	24
1.4.6 Osoby v pobytových zařízeních pro ženy.....	24
1.4.7 Osoby před opuštěním instituce.....	25
1.4.8 Uživatelé dlouhodobější podpory.....	26
2 PŘÍČINY VZNIKU A DŮSLEDKY BEZDOMOVECTVÍ	27
2.1 SOCIÁLNÍ EXKLUZE.....	28
2.2 NEZAMĚSTNANOST.....	29
2.2.1 Dlouhotrvající (longitudinální) nezaměstnanost.....	31
2.2.2 Význam zaměstnání pro člověka v nepříznivé životní situaci.....	32
2.3 ZÁVISLOST NA ALKOHOLU A NÁVYKOVÝCH LÁTKÁCH.....	32
2.4 GAMBLERSTVÍ.....	33
2.5 RODINNÉ PROBLÉMY.....	34
2.6 ZDRAVOTNÍ STAV.....	34
3 LEGISLATIVNÍ PŘÍSTUPY V ČR A EU	36
3.1 LEGISLATIVNÍ PŘÍSTUP V ČR.....	36
3.2 LEGISLATIVNÍ PŘÍSTUP V EU, FEANTSA.....	38
3.2.1 Přístup k bezdomovectví ve Francii.....	40
3.2.2 Přístup k bezdomovectví ve Velké Británii.....	41
4 MOŽNOSTI SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY PŘI ŘEŠENÍ PROBLÉMU OSOB BEZ PŘÍSTŘEŠÍ	44
4.1 SOCIÁLNÍ ZAŘÍZENÍ.....	45
4.1.1 Nízkoprahová denní centra.....	46
4.1.2 Noclehárny.....	46
4.1.3 Azylové domy.....	46
4.1.4 Domy na půl cesty.....	47
4.2 SOCIÁLNÍ SLUŽBY.....	47
4.3 PREVENCE.....	48
4.3.1 Primární prevence.....	49

4.3.2	Sekundární prevence	50
4.3.3	Terciární prevence	51
II	PRAKTICKÁ ČÁST	52
5	KOMPARACE ČESKÉ REPUBLIKY A NĚMECKA	53
	METODOLOGIE	53
	METODA ZÍSKÁNÍ DAT	53
5.1	DEMOGRAFICKÉ ÚDAJE	54
5.1.1	Počet obyvatel	54
5.1.2	Počet obyvatel bez přístřeší	55
5.2	MATERIÁLNÍ A FINANČNÍ ÚROVEŇ ZABEZPEČENÍ	60
5.2.1	Komparace České republiky a Německa	61
5.3	PROGRAMY AKTIVNÍ POLITIKY ZAMĚSTNANOSTI	66
5.3.1	Česká republika	66
5.3.2	Německo	69
5.4	LEGISLATIVA SOCIÁLNÍCH DÁVEK	71
5.4.1	Česká republika	71
5.4.2	Německo	73
5.5	ORGANIZACE ZABÝVAJÍCÍ SE PROBLEMATIKOU LIDÍ BEZ DOMOVA	76
5.5.1	Česká republika	76
5.5.2	Německo	77
5.6	SHRNUTÍ	78
6	DOPORUČENÍ PRO PRAXI	83
	ZÁVĚR	85
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	87
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	97
	SEZNAM TABULEK	98
	SEZNAM GRAFŮ	99

ÚVOD

„Chceme-li pochopit jednání člověka, skupin, tříd či národů, jejich ideje a tužby, musíme zkoumat především materiální podmínky, z nichž vycházejí“

Friedrich Engels

Mnozí lidé vnímají problematiku bezdomovectví očima nezaujatých pozorovatelů a domnívají se, že tito lidé si za svou situaci můžou sami a z tohoto důvodu nepotřebují pomoc. Mezi bezdomovci však jsou různorodí lidé s různými osudy, lidé vzdělaní, bývalí podnikatelé, případně invalidní důchodci, avšak i jiní. Všichni tito lidé mají jednu věc společnou, a to nezvládnutí své role ve společnosti.

Média a sdělovací prostředky v pravidelných intervalech sdělují výsledky analýz a průzkumů o tom, jak životní úroveň lidí rok od roku stoupá i přes tyto příznivé zprávy se naše moderní společnost stratifikuje do několika sociálních vrstev, z nichž ta nejnižší je nejvíce ohrožena rizikem ztráty bydlení.

Žijeme v sociální společnosti a naše zákony se problematikou osob bez přístřeší zabývají. Jedná se zejména o zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších novel. V zákoně jsou přímo vymezeny služby, které jsou pro lidi bez domova určeny a kterých mohou využívat. Jedná se zejména o azylové domy, nízkoprahová denní centra, noclehárny, různé terénní programy a další sociální služby. Lidem bez domova však často pomáhá i mnoho dobrovolníků, kteří jim nosí jídlo, případně nějaké oblečení a deky.

S problémem ztráty bydlení u lidí bez domova vystávají také jiné, možná i mnohem závažnější problémy, jako je například problematika zdravotního stavu, či nemožnosti nalézt si zaměstnání a s těmito problémy souvisejícím problémem návratu do běžného způsobu života. Lidé, kteří z jakéhokoliv důvodu přijdou o své bydlení, se potom bez pomoci druhé osoby jen těžko postaví zpátky na vlastní nohy. V souvislosti s délkou života člověka na ulici se také snižuje pravděpodobnost jeho návratu do běžné společnosti. Život těchto lidí na okraji společnosti není jednoduchý, avšak často jim chybí motivace něco změnit.

Problematika bezdomovectví není jen problém samotných aktérů, ale celé společnosti. Se stoupajícím počtem těchto lidí souvisí i problém kriminality a nemocí a tyto dvě oblasti se bezprostředně dotýkají každého člověka ve společnosti.

Prevence kriminality a aktivní řešení problematiky bezdomovectví, které zahrnuje souhrn nerepresivních opatření vůči lidem bez přístřeší, sociální a situační prevenci jsou způsobem a možnostmi předcházení i dalším sociálně patologickým jevům, které se mezi bezdomovci vyskytují.

První část práce obsahuje teoretická východiska studia oblasti bezdomovectví a hlubší poznání tohoto sociálního problému. Věnuji se zde základním terminologickým významům a propojuji již známé poznatky o životě osob bez přístřeší a těch lidí, jež jsou tímto bezprostředně ohroženi. Zaměřuji se také na možnosti sociální pedagogiky ovlivnit situaci lidí bez přístřeší.

Poznání některých jevů bývá často komplikované, proto k lepší představě a vyjádření obsahu sledovaných dat bude probíhat empirické šetření. Šetření bude probíhat v oblasti tématu bezdomovectví a zaměřuje se zejména na to, jakým způsobem jsou legislativně zakotveny ustanovení, týkající se zákonných možností pomoci lidem bez přístřeší v České republice a Německu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 BEZDOMOVECTVÍ

Bydlení je každodenní realitou všedního dne pro všechny z nás. Je to tak běžná věc, že mnoha lidem přijde zarážející se něčím takovým zabývat. Čtyři stěny, které jsou odděleny od okolního světa, kde je možné v klidu a suchu spát, jíst, ale také snít nebo tvořit. Každý domov v sobě skrývá nějaký význam, který plyne z jedinečnosti lidí, kteří zde žijí (Lux, Kostelecký, 2011).

Bezdomovectví v lidské společnosti není ničím neobvyklým, ani ničím novým, co by vzniklo v uplynulých několika desetiletích či stoletích. První zmínky o bezdomovectví jsou více než desetitisíce let staré. Důkazem toho jsou různé malby na zdech jeskyní, zpěvy, básně nebo písně. Dokonce i v bibli se v několika desítkách případů setkáváme o zmiňování pojmu bezdomovectví (Levinson, 2004).

Toto slovo často u některých lidí evokuje pocit strachu, ohrožení, případně pocit nejistoty. U jiných lidí bezdomovectví způsobuje postoj opovržení nebo pohrdání, ale občas taky soucit a potřebu těmto lidem pomoci (Baláš a kol., 2010).

Sociální problém bezdomovectví naši zemi provází ve všech etapách vývoje. Dříve se však chudoba a absence střechy nad hlavou nepovažovala za sociální problém. Historie starosti o chudé a lidi bez domova však sahá až do 16. století. Průlom nastává po 1. světové válce. Za první republiky v roce 1918 byly převzaty normy Rakouska-Uherska, kdy každý občan musel být registrován k pobytu v některé obci (tzv. domovské právo). Obec pak měla povinnost se o lidi bez přístřeší postarat. Začaly se objevovat první charitativní organizace, pomáhající osobám bez přístřeší. Po 2. světové válce v 50. letech 20. století byl tento systém režimem zrušen s argumentací, že v socialistickém státě chudoba a bezdomovectví existovat nebude. Existovala pracovní povinnost a občané měli povinnost zdržovat se v místě, kde mají nahlášený pobyt. I přes tyto překážky však fenomén bezdomovectví existoval, avšak lidé se před státním dohledem museli skrývat. Po roce 1990 došlo k radikální přeměně, zejména přijetím Listiny základních práv a svobod, s kterou byla zrušena povinnost pracovat (Kraus, Hroncová a kol., 2010).

Dle Václava Šarocho (in. Prinz, 2013) si před rokem 1989 lidé bez domova sháněli prostředky k obživě především sběrem železného šrotu. Byli také cílem státní správy a jejich začlenění se do společnosti. Toto se však nikdy nepovedlo. Tito lidé chtěli žít dle svého. Z legislativního hlediska před rokem 1989 měla státní správa nástroje k působení na osoby bez přístřeší. Tyto však často vedly k jejich kriminalizaci. Zákon číslo 150/1969 Sb.,

o přečinech, obsahoval např. přečin příživnictví, za které hrozil až jeden rok odnětí svobody. Zákon číslo 140/1961 Sb., trestní zákon pak tomu, kdo se soustavně vyhýbal práci, opatroval si prostředky k obživě prostitucí, hazardní hrou nebo jiným nekalým způsobem, mohl být potrestán až na dvě léta odnětím svobody.

V 90 letech 20. století, když začala privatizace státních a obecních bytů, která nadále pokračuje, začaly další problémy v otázce bydlení pro sociálně znevýhodněné osoby. Došlo k převodu státních bytů do majetku obce a ty je následně převáděly na fyzické majitele. Tato privatizace však měla vedlejší dopady. Převod bytů do vlastnictví obcí byl realizován bez pravidel pro hospodaření s nimi, nedošlo k realizaci koncepce přístupu k bytovému bydlení pro občany s nižšími příjmy a sociální problémy bydlení byly řešeny pouze regulací nájmu a legislativní ochranou nájemníka, která se však ukázala kontraproduktivní (Šimíková a kol., 2016).

Většina lidí bez domova se nachází v produktivním věku. Tato skutečnost zřejmě souvisí i s tím, že většina těchto lidí se vzhledem k způsobu života nedožije věku důchodového. Bezdomovci zpravidla umírají předčasně (Průdková, Novotný, 2008).

Dle výsledků výzkumu ve Velké Británii je očekávaná délka života lidí, kteří spí na ulici pouhých 42 let (Fitzpatrick a kol., 2004).

Štěchová (in. Prinz, 2013) považuje bezdomovectví za konečnou fázi procesu sociální exkluze. Z pohledu sociálního měřítka již není kam hlouběji spadnout. Člověk v této fázi si již nedokáže sám zajistit své základní sociální životní potřeby. V některých zemích, jako jsou Indie či Indonésie, avšak i některé jihoamerické země, se považuje tento fenomén, jako něco zcela normálního. V západních zemích se však jedná o ne příliš žádoucí jev, který mnohé obyvatele pohoršuje, a lidmi na ulici opovrhují. Avšak existují i lidé, kteří vůči lidem bez domova jsou empatictí a snaží se jim v jejich tíživé situaci pomoci.

V České republice je fenomén bezdomovectví obecně považován za negativní sociální jev. Za bezdomovce považujeme osobu, která nemá kde bydlet, která nemá fakticky žádný domov a není bez pomoci druhých schopna svou situaci řešit. Taková osoba je sociálně vyloučená z běžné společnosti. V evropské unii za bezdomovce nepovažujeme jen osoby bez přístřeší, které běžně vidáme na ulicích, noclehárnách či útulcích, ale i tzv. skryté bezdomovce, což jsou osoby, které se stěhují z bytu do bytu, ubytovny na ubytovnu s občasnými zastávkami na ulici, pod mostem či v kanálu. Takto se též nahlíží i na osoby

ve výkonu trestu odnětí svobody či azylových domech (Centrum sociálních služeb, příspěvková organizace, 2010).

V úvodní kapitole mé závěrečné práce bych se rád věnoval základní charakteristice, definicím a popisu jednotlivých forem bezdomovectví. Český právní řád aplikuje pojem bezdomovectví v souvislosti s problematikou osob bez státní příslušnosti, avšak v problematice bezdomovectví, které se v závěrečné práci věnuji, definuji bezdomovectví z pohledu sociálního hlediska jako osoby bez přístřeší.

1.1 Definice bezdomovectví

Bezdomovectví je společenský jev, který vzniká v souvislosti jednání osob, které vede k pozbytí životních jistot, ke ztrátě zázemí a k společenskému vyloučení. Ovlivňuje veškeré stránky lidského života jedince (Průdková, Novotný, 2008).

Vágnerová a kol. (2013) definují bezdomovectví jako „*syndrom komplexního sociálního selhání*“, které se projevuje jako neschopnost zvládat společenské požadavky. Bezdomovectví bývá často spojováno s mnoha různými dalšími problémy, které bývají interakcí různých znevýhodňujících dispozic a tíživých životních zkušeností, které jsou subjektivně velmi těžko zvládnutelné.

Neodmyslitelnou součástí bezdomovectví je chudoba. Chudobu definuje nedostatek finančních zdrojů. Ale může ji definovat také absence sociální participace, často však z důvodu absence finančních prostředků (BMAS, 1. 4. 2018).

V roce 2010 se v Bruselu konala konference Evropské federace národních sdružení pracujících s bezdomovci (zkratka: FEANTSA). V průběhu této konference byla vytvořena nová definice bezdomovectví. FEANTSA odmítla chápat bezdomovectví, jako přespávání a život na ulici, avšak chápe jej jako: „*komplexní, dynamický a diferencovaný proces, v jehož rámci různí jednotlivci i skupiny procházejí různými vstupními a výstupními body*“. (MPSV, 2014)

1.2 Charakteristika bezdomovectví

Bezdomovectví je významným sociálním fenoménem dnešní doby a zároveň problémem, kterým je potřeba se v sociální společnosti zabývat.

Tato problematika se dotýká všech zemí na světě, kdy jde o problematiku, která může ohrožovat politickou, ekonomickou i jinou stabilitu jednotlivých zemí.

Je výsledkem vlivu mnoha skutečností a je sama o sobě oblastí, která je vnitřně velmi diferencovaným problémem, který zahrnuje mnoho oblastí zkoumání, např. ekonomický, politický, zdravotní, případně bezpečnostní. Jako bezdomovectví chápeme zejména ohrožení ztráty bydlení, případně proces od ztráty bydlení až po navrácení člověka do obvyklého způsobu života. Jako bezdomovce potom rozumíme osobu, která jako přímý účastník takovým procesem prochází. Osobu, která je ohrožena bezdomovectvím pak považujeme za potencionálního bezdomovce. Bezdomovec je také osoba, která nevlastní svůj byt, případně nemá nájemní bydlení. Taková osoba má často přechodné ubytování na ubytovně, případně azylových domech (MPSV, 2014).

Zatímco Hradecký (in. Nedělková, Hradecký, 1997) považuje pojem bezdomovec, jako člověka bez zázemí, rodiny či rodinných vztahů, který je osamělý a nikde nebydlí, Kotýnková (In. Hradecký, 2003) vymezuje pojem obsáhleji, tedy že bezdomovec je člověk, který postrádá pravidelně a trvale nocleh či člověk, který jim disponuje, avšak v zařízení, které je určeno pro dočasné ubytování (noclehárny, domy sociální péče, azylové domy, apod.) nebo v opuštěných stavbách a budovách, které jsou na veřejně přístupných místech, avšak nejsou určena k nocování.

Nelze nikterak odhadnout kolik bezdomovců ve skutečnosti je, neexistuje totiž jakákoli evidence. Odhaduje se však, že jich v České republice je okolo 100 000, toto číslo se však stále mění. Bezdomovci se nejčastěji pohybují ve velkých městech a jsou vidět na místech, kde je velká frekvence lidí. Tito lidé bývají pro bezdomovce možným peněžním zdrojem, kterým financují své potřeby (Heczková, 2001).

Mezi osobami bez přístřeší bývá i mnoho mladých lidí. Sommerville a kol. (2011) uvádějí několik faktorů, které ovlivňují to, že lidé přichází o své domovy. Jsou to chudoba, nemoc, konflikty v rodině, nezaměstnanost, fyzické znevýhodnění či různá psychická traumata lidí.

Jak je uvedeno výše, ztráta bydlení bývá ovlivněna řadou faktorů. Kraus a kol. (2010) tyto faktory dělí na objektivní a subjektivní. Objektivními faktory jsou společenské poměry, míra nezaměstnanosti, stav legislativy v zemích, sociální politika jednotlivých států, charakterem či mírou migračních procesů. Subjektivními faktory lidí jsou materiální faktory (ztráta bydlení, zaměstnání, finanční zabezpečení, majetek, zadluženost), vztahové faktory

(změněná struktura rodiny, manželské vztahy, vztahy mezi rodiči a potomky, rozpadnutí rodiny, sexuální zneužívání), faktory osobnostní (duševní či fyzická choroba, invalidita, alkoholismus, drogová či jiná závislost, sociální nezralost), institucionální faktory (osoby propuštěné z výkonu trestu, z ústavu či jiného detenčního nebo zabezpečovacího zařízení).

Mezi bezdomovci jsou dle Heczkové (2001) zastoupeni zejména muži a to v poměru 6:1 vůči ženám. A nejčastěji jsou to muži ve středním věku ve věku mezi 40 – 60 lety.

Dle Vágnerové (2008) je z psychosociálního hlediska bezdomovectví určitý způsob života, kterou dokáží přijmout lidé, jejichž osobnost je nějakým způsobem změněna a tito lidé tedy nedokáží plnit požadavky, které jsou kladeny společností. Tento sociální pád lidé bez domova často nejsou schopni nikterak ovlivnit. Bývá výsledkem komplexního psychického i sociálního selhání. Bezdomovec, často pozbyl veškeré psychosociální vazby ke společnosti.

Cílem práce s bezdomovci je minimalizace počtu lidí, kteří přišli o své bydlení a kteří bydlí na ulici. Tím vzniká snaha o zefektivnění systému a přinést, tak do budoucna úspory peněz, které se na práci s bezdomovci vynakládají. Tato snaha probíhá v několika oblastech, jako je například podpora prevence a možností začlenění bezdomovců do obvyklého způsobu života, doplnění služeb dle zákona 108/2006 Sb. o sociálních službách v místech, kde je těchto služeb nedostatek a kde chybí, případně rozšíření sociálních činností a práce s bezdomovci pro zvýšení její efektivity (MPSV, 2014).

Šimíková a kol. (2016) považují za základ řešení problematiky lidí bez bydlení zejména prevenci, kdy je třeba se hlouběji zabývat rizikem ztráty bydlení ještě před samotným vznikem a prohloubením bezdomovectví u určitého člověka.

Dle Štěchové (in. Prinz, 2013) si mnozí lidé spojují bezdomovectví s kriminalitou a negativními společenskými jevy. U těchto lidí převládá také obava z nakažlivých nemocí, apod.

Mnoho pachatelů protiprávního jednání se rekrutuje právě z řad bezdomovců. Jedná se zejména o pouliční kriminalitu, která je páchána na veřejně přístupných místech. V těchto případech je začlenění bezdomovců do společnosti tou nejlepší prevencí kriminality. Pojem prevence se definuje jako ochrana, předcházení jevům. Prevence představuje souhrn politicky motivované strategie kontroly kriminality, která používá především nerepresivní prostředky. Snaží se o eliminaci sociálně patologických jevů, motivů a příležitostí k páchání protiprávního jednání. Mimo represivní články státu – justice, policie, státního zastupitelství, soudů a vězeňství, existují i jiné státní a nestátní organizace. Jedná se

zejména o zájmová sdružení občanů, církve, či jiné neziskové či podnikatelské subjekty. Prevence je součástí trestní politiky státu (Svatoš, 2016).

Holcr (2008) definuje prevenci kriminality, jako oblast uplatnění prevence, jejímž předmětem je předcházení a ochrana před kriminalitou. Ze společensko-praktického hlediska představuje vědecky zdůvodněnou zaměřenou, cílevědomou, plánovitou a koordinovanou činnost na příčiny a podmínky kriminality s cílem je odstranit, případně eliminovat, omezit a vytvořit antikriminogenní podmínky.

Sociální prevence, která působí na oblast bezdomovectví, představuje činnosti, které ovlivňují proces socializace, integrace a aktivity působící na změnu společenských a ekonomických podmínek, které jsou považovány za příčinu trestné činnosti. Prevence je součástí sociální politiky státu. Prevence je obtížně měřitelná, lze jen usuzovat z hlediska odhadů sociálních perspektiv osob, na které je preventivně působeno (Svatoš, 2016).

Správná a včasná prevence rozvíjí kompetence, které pomohou lidem, ohroženým ztrátou domova, se vyrovnat se svým znevýhodněním.

1.3 Formy bezdomovectví

Existuje několik typologií a forem bezdomovectví.

Bezdomovci netvoří v zásadě jednotnou sociální skupinu. Kraus, Hroncová a kol. (2010) rozlišují tři základní typy klasické tuláky, životní ztroskotance a osoby, které se ocitají ve stavu dočasné životní krize. Další typologie bezdomovců lze vytvořit na základě způsobu přežívání těchto lidí. Dělí se na ty, kteří využívají institucionální pomoci a ty, které využívají k přebývání různé opuštěné budovy, domy, dopravní prostředky, či odstavené a nevyužívané vagóny na nádražích. Další možnou alternativou, dle klimatických podmínek je přebývání na veřejných prostranstvích v lesích, parcích či jinde pod širým nebem.

Osoby bez přístřeší se liší také dle toho, jakým způsobem si zajišťují prostředky k obživě. Někteří žebrají na veřejných místech, ať už o peníze případně o jídlo či alkohol. Jiní své potřeby naplňují vybíráním popelnic, kontejnerů, avšak také prodejem papíru, kovů či jiných produktů. Někteří také, většinou nelegálně, příležitostně pracují. Nelze však také vyloučit výskyt těch, kteří jsou řádně zaměstnáni (Kraus, Hroncová a kol., 2010).

Průdková a Novotný (2008) také klasifikují bezdomovectví do tří forem, zjevné bezdomovci, skrytí bezdomovci a potencionální bezdomovci.

Barvíková a kol. (2015) dělí bezdomovectví do 4 kategorií, a to osoby bez střechy nad hlavou, osoby bez bytu, osoby mající nejisté bydlení, osoby mající nevyhovující bydlení.

1.3.1 Zjevné bezdomovci

Tvoří menší část této nehomogenní sociální skupiny (Kraus, Hroncová a kol., 2010).

Zjevné bezdomovci jsou ti, které obvykle potkáváme a vidáme na ulicích měst. Jsou charakterističtí zanedbaným vzhledem, zjevným zápachem a špinavým a poškozeným oblečením. Tito lidé si často celý svůj majetek nosí všude sebou. Žijí na veřejných místech, mimo standardní způsob života a sociální normy. Tito lidé si svou situaci uvědomují a často využívají sociální služby, které jsou pro ně určeny. Tito lidé často svůj život považují za svobodný, bez jakýchkoliv závazků a tuto svobodu si cení nade vše. Ti, kteří sociální pomoc nevyužívají pak tvrdí, že nechtějí být na ničem a nikom závislí. Tito lidé často jsou bezdomovci z přesvědčení a na začlenění do společnosti již rezignovali. Je však třeba podotknouti, že tito lidé tvoří jen malé procento bezdomovců. Vyskytují se však na místech, kde jsou veřejností na očích a jsou vnímáni, jako prototyp všech lidí bez domova (Průdková a Novotný, 2008).

Místa, kde na zjevné bezdomovce narazíme, jsou ulice, nádraží, parky, přespávají též v tramvajích a na dalších přístupných místech (Baláš a kol., 2015).

Dle centra sociálních služeb Brna (2010) je skupina zjevných bezdomovců jediná, která lze seriózně mapovat.

Lidé žijící na ulici netvoří jednotnou skupinu, která by se vyznačovala stejnými znaky, avšak je to směsice lidí různého věku, vyznání, vzdělání a jiných osudů (Charita Olomouc, 2011).

Václav Šaroch (in. Prinz, 2013) pojmenovává zjevné bezdomovce skupinou, kterou samosprávy považují za problémovou a pro běžné občany se jedná o skupinu lidí nežádoucích a obtěžujících své okolí.

1.3.2 Skrytí (latentní) bezdomovci

Latentní bezdomovci nemají domov, avšak rozpoznat je od člověka, co domov má je velmi složité. Tito lidé se svou životní situací snaží utajit. Často nosí slušný padnoucí oděv,

bývají učesaní a upravení. Latentní bezdomovci se od těch zjevných distancují a opovrhují jimi. Tito lidé v zimních obdobích vyhledávají pomoc v azylových domech, či na ubytovnách. Po nějaké době však odchází pryč a na sociální pracovníky se již neobracejí. (Průdková, Novotný, 2008).

Tito lidé také často mění svá útočiště a cestují z jednoho místa do druhého. Využívají neveřejné pomoci a přebývají, kde se dá, u známých, kamarádů apod. (Kraus, Hroncová a kol., 2010).

Baláš a kol. (2015) uvádí i další místa jejich pobytu. Např. sklepy domů, objekty určené k demolicí, v autovracích, kanálech, kontejnerech, apod.

Šaroch (in. Prinz, 2013) považuje tuto skupinu za „*tikající bombu*“ a dodává, že v místě, kde je provozována např. velká ubytovna bývá častý nárůst kriminality. Osobami, páchajícími trestnou činností však nepovažuje jen osoby na ubytovně přebývající, ale zejména to, že se na daném území začnou objevovat osoby s kriminální minulostí, jako jsou kuplíři, dealeri drog, apod. Jako velký problém dále považuje rostoucí počet tzv. komerčních ubytoven. Majitelé takových ubytoven nemají zájem o pomoc potřebným. Jejich zájem v tom, aby vydělali peníze sami pro sebe. Ubytovna přesto bývá konečnou stanicí. Jakmile lidé opustí prostředí ubytovny, čeká je pak život na ulici.

Dle charity Olomouc, (2011) se tito lidé málokdy zdržují na jednom místě a své působiště často mění. I z tohoto důvodu je jejich počet či výskyt špatně zmapovatelný, ale je na místě se domnívat, že jejich počet je oproti zjevným bezdomovcům vyšší.

1.3.3 Potencionální bezdomovci

Tito lidé mají zpravidla zaměstnání i svůj domov. Jejich pozice je však nejistá. Tyto lidi bezdomovectví bezprostředně ohrožuje. Na první pohled bychom nemuseli poznat starosti, které je ohrožují, ale ve skutečnosti jsou to složité až nepředstavitelné problémy. Jsou to osoby, které se ze dne na den mohou ocitnout na ulici a bez střechy nad hlavou. Osoby, kterých se takové ohrožení týká. Bývají to mladí lidé, kteří prošli ústavní péčí, lidé, kteří jsou propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody, lidé propuštěni z psychiatrické léčebny či z terapeutické komunity, avšak i lidé v podnájmu bez sepsané nájemní smlouvy, rozvedení, nezaměstnaní či lidé závislí na návykových látkách, alkoholu či patologičtí hráči (Průdková, Novotný, 2008).

Dle Šarocho (in. Prinz, 2013) bývají důvodem nejistého bydlení různá podvodná jednání a neuvážené až likvidační zadlužování. Tito lidé hledají různá řešení, jak si bydlení zachovat a někteří dokonce i obsazují různé prázdné byty ve vyloučených lokalitách či nebytové prostory. Tímto se však dostávají do rozporu se zákonem, čímž vzniká další problém těchto ztrátou bydlení ohrožených lidí.

Dle charity Olomouc (2011) jsou potencionální bezdomovci lidé, o jejichž existenci toho úřady moc neví, jelikož se snaží těmto institucím vyhýbat.

Dle Krause, Hroncové a kol. (2010) se tato situace týká až jedné desetiny populace.

1.4 Typologie bezdomovectví dle místa pobytu (ETHOS)

Jak je uvedeno výše, je několik forem bezdomovců a každý z nich se potýká s jinými, avšak ne menšími problémy a starostmi. V následujících podkapitolách se budu věnovat typologii bezdomovectví dle evropské organizace FEANTSA, která definuje, jak bezdomovce zjevné, tak ty, jejichž bydlení je neadekvátní a jeho ztráta je bezprostředně ohrožuje. Typologie byla pojmenována jako European typology of homelessness and housing exclusion (ETHOS – Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení) a její detailní schéma je zaznamenáno v tabulce I (FEANTSA.ORG, 9. 3. 2018).

Typologie ETHOS (byla rozpracována již v roce 2005. Cílem bylo porozumění, možnost společného vyhodnocení bezdomovectví v Evropě a poskytnout členským zemím možnost mezinárodní komunikace a spolupráce. Typologie byla vyvinuta na základě syntézy mezi aktuálními definicemi bezdomovectví a její realitou. Je využívána pro účely diskuze, shromažďování údajů pro politický rámec v zemích a možnost sledování vývoje. (FEANTSA.ORG, 9.3.2018).

Tabulka I, typologie ETHOS

Koncepční kategorie	Operační kategorie	Životní situace	Generická (druhová) definice	Národní subkategorie	*	
BEZ STŘECHY	1 Osoby přezhávající venku	1.1 Veřejné prostory nebo venku (na ulici)	Osoby přezhávající na ulici nebo ve veřejně přístupných prostorách bez možnosti ubytování	1.1.1 Osoby spící venku (např. ulice, pod mostem, nádraží, letiště, veřejné dopravní prostředky, kanály, jeskyně, odstavené vagony, stany, garáže, prádelny, sklady a půdy domů, vraky aut)	b	
	2 Osoby v noclehárně	2.1 Noclehárna	Osoby bez obvyklého bydliště, které využívají nízkoprahové noclehárny	2.1.1 Osoby v nízkoprahové noclehárně 2.1.2 Osoby sezonně užívající k přenocování prostory zařízení bez lůžek	b b	
BEZ BYTU	3 Osoby v ubytovacích pro bezdomovce	3.1 Azylový dům pro bezdomovce	Osoby v azylových domech s krátkodobým ubytováním	3.1.1 Muži v azylovém domě 3.1.2 Ženy v azylovém domě 3.1.3 Matky s dětmi v azylovém domě 3.1.4 Otcové s dětmi v azylovém domě 3.1.5 Úplné rodiny v azylovém domě 3.1.6 Osoby v domě na půli cesty	b b b b b b	
		3.2 Přechodná ubytovna	Osoby ve veřejných ubytovacích s krátkodobým ubytováním, které nemají vlastní bydlení	3.2.1 Osoby ve veřejné komerční ubytovně (nemají jinou možnost bydlení)	b	
		3.3 Přechodně podporované ubytování	Bezdomovci v přechodném bydlení se sociální podporou	3.3.1 Osoby v přístřeší po vystěhování z bytu	b	
	4 Osoby v pobytových zařízeních pro ženy	4.1 Pobytové zařízení pro ženy	4.1 Ženy ubytované krátkodobě v zařízení z důvodu ohrožení domácím násilím	4.1.1 Ženy ohrožené domácím násilím pobývající na skryté adrese	4.1.1	a
				4.1.2 Ženy ohrožené domácím násilím pobývající v azylovém domě	4.1.2	a
	5 Osoby v ubytovacích pro imigranty	5.1 Přechodné bydlení (azylová zařízení pro žadatele o azyl)	Imigranti v přechodných ubytovacích z důvodu imigrace	5.1.1 Žadatelé o azyl v azylových zařízeních	5.1.1	a
		5.2 Ubytovny pro migrující pracovníky	Osoby v ubytovacích pro migrující pracovníky	5.2.1 Migrující pracovníci – čítníci ve veřejné komerční ubytovně (nemají jinou možnost bydlení)	5.2.1	a
	6 Osoby před opuštěním instituce	6.1 Věznice a vazební věznice	Bez možnosti bydlení po propuštění	6.1.1 Osoby před opuštěním věznice	6.1.1	a
		6.2 Zdravotnická zařízení	Zůstává dle z důvodu absence bydlení	6.2.1 Osoby před opuštěním zdravotnického zařízení	6.2.1	a
		6.3 Zařízení pro děti	Bez možnosti bydlení	6.3.1 Osoby před opuštěním dětské instituce 6.3.2 Osoby před opuštěním péčovské péče	6.3.1 6.3.2	a a
	7 Uživatelé dlouhodobější podpory	7.1 Pobytová péče pro starší bezdomovce	Senioři a osoby invalidní dlouhodobě ubytované v azylovém domě	7.1.1 Muži a ženy v seniorském věku nebo invalidně dlouhodobě ubytované v azylovém domě	7.1.1	b
		7.2 Podporované bydlení pro bývalé bezdomovce	Dlouhodobě bydlení s podporou pro bývalé bezdomovce	7.2.1 Bydlení s podporou výslovně určené pro bezdomovce neexistuje	7.2.1	a

NEJISTÉ BYDLENÍ	8 Osoby žijící v nejistém bydlení	8.1 Přechodné bydlení u příbuzných nebo přátel	Přechodné bydlení u příbuzných nebo přátel	8.1.1 Osoby přechodně bydlící u příbuzných nebo přátel (nemají jinou možnost bydlení) 8.1.2 Osoby v podnájmu (nemají jinou možnost bydlení)	a a	
		8.2 Bydlení bez právního nároku	Bydlení bez právního nároku, nezákonné obsazení budovy	8.2.1 Osoby bydlící v bytě bez právního důvodu 8.2.2 Osoby v nezákonné obsazené budově	a b	
		8.3 Nezákonné obsazení pozemku	Nezákonné obsazení pozemku	8.3.1 Osoby na nezákonné obsazeném pozemku (zahradkářské kolonie, zeměnce)	b	
	9 Osoby ohrožené vystěhováním	9.1 Výpověď z nájemního bytu	Výpověď z nájemního bytu	9.1.1 Osoby, které dostaly výpověď z nájemního bytu	9.1.1	a
		9.2 Ztráta vlastnictví bytu	Ztráta vlastnictví bytu	9.2.1 Osoby ohrožené vystěhováním z vlastního bytu	9.2.1	a
	10 Osoby ohrožené domácím násilím	10.1 Policiejně zaznamenané domácí násilí	Případy, kdy policie zasáhla k zajištění bezpečí obětí domácího násilí	10.1.1 Osoby ohrožené domácím násilím – policejně zaznamenané případy – oběti	10.1.1	a
NEVYHOVUJÍCÍ BYDLENÍ	11 Osoby žijící v provizorních a neobvyklých stavbách	11.1 Mobilní bydliště	Mobilní bydliště, které není určené pro obvyklé bydlení	11.1.1 Osoby žijící v mobilním bydlišti, např. maringotka, karavan, hausbót (nemají jinou možnost bydlení)	11.1.1	a
		11.2 Neobvyklá stavba	Nouzový přístřešek, bouda, chatrč, barák	11.2.1 Osoby žijící v budově, která není určena k bydlení, např. osoby žijící na pracovišti, v zahradních chatkách se souhlasem majitele	11.2.1	a
		11.3 Provizorní stavba	Provizorní stavba	11.3.1 Osoby žijící v provizorních stavbách nebo v budovách např. bez kolaudace	11.3.1	a
	12 Osoby žijící v nevhodném bydlení	12.1 Obydlené neobyvatelné byty	Bydlení v objektu označeném podle národní legislativy jako nevhodné k bydlení	12.1.1 Osoby žijící v nevhodném objektu – obydli se stalo nezpůsobilým k obývání (dříve mohlo být obyvatelné)	12.1.1	a
13 Osoby žijící v přelidněném bytě	13.1 Nejvyšší národní norma definující přelidnění	Definované jako překračující nejvyšší normu podle rozměru nebo počtu místností	13.1.1 Osoby žijící v přelidněných bytech	13.1.1	a	

* Použité zkratky v posledním sloupci – Stupeň ohrožení: a – ohrožené osoby, b – bezdomovci

Zdroj: http://www.feantsa.org/download/cz___8621229557703714801.pdf, ze dne 9. 3. 2018.

1.4.1 Osoby přežívající venku

Osoby spící venku, na ulici nebo na veřejně přístupných prostorech, jako jsou mosty, nádraží, letiště, veřejné dopravní prostředky, kanály, apod. Tyto osoby nemají možnost ukrýt se na 24 hodin každý den před nepřízní osudu a nevlídností počasí. Tito lidé přežívají

zpravidla venku s častým užíváním veřejných prostranství, které jsou přístupné. Nocují převážně na krytých, avšak i nekrytých veřejnosti přístupných místech, avšak bez jakéhokoliv právního nároku a bez souhlasu majitele. Z různých důvodů jsou poté tito lidé nuceni místa pro nocování měnit. Užívají sociální služby denních center, případně terénní programy. Tyto osoby také výjimečně navštěvují noclehárny v návaznosti na jejich finančních možnostech a potřebě využití hygienického zázemí. Patří do kategorie zjevného bezdomovectví (Kuchařová a kol. , 2015).

1.4.2 Osoby v nízkoprahové noclehárně

Podle zákona o sociálních službách mohou osoby bez přístřeší nocovat na lůžku v noclehárnách. Součástí takového přenocování je také možnost osobní hygieny. Noclehárny však neposkytují 24 hodinové ubytování. Často se mezi těmito lidmi nachází takoví, kteří nocují venku. Počet klientů nocleháren se v průběhu roku mění zejména v návaznosti na počasí, nezanedbatelná změna na jednotlivých noclehárnách vzniká však také z důvodu migrace. Lidé bez domova v průběhu roku mění noclehárny a registrují se na několika noclehárnách opakovaně. Kromě osob využívající lůžka existuje mnoho lidí, na které lůžko v noclehárně nevyjde. Vzhledem k takové poptávce poskytují zařízení k nouzovému přenocování i jiné své prostory, které nejsou primárně k takovému účelu zařízené. Takovou službu poskytují zejména v době, kdy počasí znemožňuje přenocování venku. Pobyt je legální, prostor je vytápěný a je poskytnuta také možnost uspokojení hygienických potřeb (Kuchařová a kol., 2015).

1.4.3 Osoby přebývající v azylovém domě

Azylový dům poskytuje dle zákona o sociálních službách pobytové služby po dobu 24 hodin denně. Zde se u osob práce schopných předpokládá být zaměstnaný, hledat zaměstnání nebo přípravu na zaměstnání. Pobyt se zde předpokládá na přechodnou dobu, než si klient nalezne jiné ubytování. Služba v azylovém domě zahrnuje také zpravidla zajištění stravování, právní pomoc, pomoc při obstarávání osobních záležitostí apod. Služba je poskytována za úplat. Příčinou pobytu v azylovém domě bývá ztráta svého bydlení, zaměstnání či příjmu. Dále potom partnerské vztahy problémy s alkoholem, drogami, špatný zdravotní stav, postižení, propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, ústavní nebo ochranné výchovy, opuštění zařízení pro děti a mládež po dosažení zletilosti, apod.

Existuje několik typů azylových domů:

- azylové domy pro muže,
- azylové domy pro ženy,
- azylové domy pro matky s dětmi
- azylové domy pro otce s dětmi
- úplné rodiny v azylovém domě
- domy na půli cesty
- azylové domy se skrytou adresou, které jsou určeny např. pro oběti domácího násilí (Kuchařová a kol., 2015).

1.4.4 Osoby ve veřejné ubytovně

Tyto osoby nemají jinou možnost bydlení. Komerční ubytovny nemají oporu v zákoně O sociálních službách.

Takové ubytování je za úplatu, bez finanční podpory státu. Nevýhodou může být absence návaznosti na vyšší integrační stupeň, např. sociální bydlení. Výhodou může být to, že v ubytovnách v případě řádného placení je možné žít dlouhodobě, což může být jeden z hlavních aspektů, proč si lidé toto bydlení volí.

Kromě ubytoven soukromých bývají často městy zřizovány i ubytovny obecní a v tomto případě jsou ubytovny integrovány do sociální politiky měst a obcí.

Kromě osob ohrožených bezdomovectvím, ubytovny často využívají lidé, kteří dojíždí za prací. Proto nelze jednoznačně říci, že všechny osoby ve veřejných ubytovnách jsou skrytí bezdomovci (Kuchařová a kol., 2015).

1.4.5 Osoby v přístřeší po vystěhování z bytu

Vystěhování z předešlého bytu, zpravidla po soudní exekuci bývá nejčastější příčina ztráty bydlení. Tito lidé následně hledají ubytování v tzv. přístřeší, což není byt, ale zpravidla pokoj v penzionu. Zde bývají lidé ubytováni na různě dlouhou dobu od jednoho týdne, až třeba na dobu převyšující jeden měsíc. Mezi rizika takového bydlení patří absence sociální podpory či riziko ztráty bydlení ve finanční tísní a po uplynutí doby ubytování (Kuchařová a kol., 2015).

1.4.6 Osoby v pobytových zařízeních pro ženy

Setkáváme se s dvěma nejčastějšími zařízeními pro ohrožené ženy, a to pobytové zařízení pro ženy ohrožené domácím násilím pobývající na skryté adrese a azylové domy pro ženy,

ohrožené domácím násilím. Obě tyto kategorie jsou dle zákona o sociálních službách registrovány, jako azylové domy. Obě tyto zařízení se od sebe liší především typologií pobytových jednotek, kdy u skrytých adres bývají zpravidla byty. Zde se uchylují ženy, často i s nezletilými dětmi, které odešly od svého partnera a jsou ohroženy na zdraví či životě v příčinné souvislosti s domácím násilím. Pro tyto ohrožené ženy se dále zřizují i další služby, jako jsou domy na půli cesty, případně krizová centra. Než tyto ženy navštíví azylové domy, pobývají často u příbuzných či blízkých přátel. Mnohokrát se ke svému partnerovi vrací a sdílený byt s partnerem opouštějí opakovaně. Takové ženy jsou ztrátou přístřeší a bezdomovectvím ohroženy tím více, že opuštěním sdíleného bytu často ztrácí možnost zaměstnání, sociálního kontaktu a peněz (Kuchařová a kol., 2015).

1.4.7 Osoby před opuštěním instituce

Pro osoby, které se navrací z výkonu trestu odnětí svobody nebo vazby, bývá často velmi obtížné zařadit se zpět do společnosti. Ti, kteří nemají své bydlení, si mohou zažádat o pomoc, a to buď před propuštěním z výkonu či vazby, sociálního pracovníka věznice nebo sociálního kurátora v místě trvalého pobytu. Takovým osobám bývá nabídnuto buďto ubytování v azylových domech, případně ubytování v domech na půli cesty.

Osoby před propuštěním ze zdravotnického zařízení, které zde trávily delší období, jsou před propuštěním také ohroženy ztrátou střechy nad hlavou a následného zařazení do běžného způsobu života. Tyto osoby bývají propuštěny např. z léčebny pro dlouhodobě nemocné, psychiatrické léčebny, zařízení pro odvykání závislostí či nemocnice. Často jsou to lidé, kteří do instituce přicházejí již jako zjevní či latentní bezdomovci. Nicméně pokud se nemají kam vrátit nebo potřebují soustavnou péči, z důvodu omezení soběstačnosti, nemocnice oznamují takovou situaci příslušnému sociálnímu odboru, který má za povinnost takovému člověku pobyt s péčí zařídit.

Děti a nezletilí, kteří opouští školská zařízení pro výkon ústavní výchovy, jako jsou diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy jsou propuštěny zpravidla dosažením zletilosti, či dosažením 19 let. 6 měsíců před propuštěním dítěte má ředitel instituce povinnost informovat o této skutečnosti příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností a umožnit dítěti jednání se sociálním kurátorem. Propuštěné osobě se poskytne věcná pomoc či jednorázový peněžitý příspěvek. Dítěti může být také poskytnuta poradenská pomoc, která je určena k zajištění bydlení a práce. Takoví propuštění dospělí lidé často nejsou schopni zajistit takový životní standard, jaký měli v zařízení,

což může vést k trestné činnosti či prostituci. Často bývají ohroženi bezdomovectvím, nemají se po propuštění kam vrátit a standardní bydlení pro ně vzhledem k finanční náročnosti bývá nedostupné. Pro takové osoby se poskytují ubytovací služby v domech na půli cesty, jejichž kapacity však bývají nedostatečné. V případě absence zázemí nastávají další problémy i v případě brzkého mateřství. Ukončení ústavní výchovy je náročný i tím, že mladý člověk v případě životního selhání nemá možnost navrácení se do předchozího prostředí, jak je to běžné v rodinách (Kuchařová a kol., 2015).

1.4.8 Uživatelé dlouhodobější podpory

Jedná se o osoby bez svého bydlení v seniorském věku či dlouhodobě bez přístřeší. Jedná se o velmi početnou skupinu lidí ohrožených bezdomovectvím. Nejčastějším důvodem absence svého bydlení bývá rozpor mezi výdaji domácnosti a příjmy. Existují programy, které jsou zaměřeny na osoby v seniorském věku bez domova, ale zatím jsou jen velmi výjimečné. Tyto programy se zaměřují na bezpečné stáří, kde se předpokládá dlouhodobý pobyt. V typologii ETHOS je zahrnuta kategorie pro podporované bydlení pro bývalé bezdomovce. Tato sociální služba však v ČR téměř neexistuje (Kuchařová a kol., 2015).

2 PŘÍČINY VZNIKU A DŮSLEDKY BEZDOMOVECTVÍ

Existuje mnoho pohledů na to, co je nejčastějším důvodem ztráty bydlení, avšak většina názorů se prolíná. Např. Štěchová (in. Prinz, 2013), jako nejohroženější skupiny považuje osoby, které své dětství nebo mládí prožily v dětském domově, osoby, vracející se z nápravných zařízení, cizí státní příslušníky, kteří nezvládli adaptaci na nové prostředí, osoby, které mají problémy s alkoholem, drogami či gamblerským, tělesně a duševně handicapované osoby a osoby, které ztratily práci či rodinu.

Dle Vágnerové (2008) vzniku bezdomovectví zejména přispívají ekonomické problémy, nezaměstnanost a růst chudoby. Ale příčinou mohou být i mnohé další faktory. U jedinců, kteří se stali bezdomovci je narušená celková osobnost v oblasti somatické, psychické i sociální.

Dle Šimíkové a kol. (2016) jsou za příčiny považovány rozpad vztahů mezi partnery nebo mezi rodiči a jejich dospělými dětmi. Dále potom vystěhování z bytu, které nemají souvislost jen s dluhy, avšak často s osobnostními problémy s nedodržením smluvních podmínek a závazků a dále individuální problémy, jako jsou drogy, alkohol, či duševní onemocnění.

Další objektivní příčinou vzniku bezdomovectví je dle Haasové (2005) ekonomicko-politické klima v zemi, které je nastaveno zejména sociální politikou státu a jeho legislativou.

S tímto názorem souhlasí také Šimíková a kol. (2016), kteří také konstatují, že problematika lidí bez domova je longitudinálně politicky podceňovaným problémem a neexistuje jasná koncepce dostupnosti a udržení si bydlení. Je však také možné, že je opomíjena i z důvodu ekonomické zátěže.

Mnoho chudobou ohrožených lidí zaplatí za bydlení značnou část svých finančních prostředků, přičemž na obstarávání ostatních životních potřeb posléze finanční prostředky chybí. Tento problém je zapříčiněn mimo jiné také absencí obecního bydlení, které tvoří méně než 10 procent bytového fondu. V takovém bydlení jsou zastoupeny převážně nízkopříjmové domácnosti, senioři, či nezaměstnaní. Tyto osoby mívají obecně problém s přístupem k cenově dostupnému bydlení (Keller a kol, 2016).

I přes to, že někteří lidé mají problém s hledáním dostupného bydlení, v České republice nadále chybí zákon, který by systém sociálního bydlení upravoval. Sociálním bydlení je

myšleno bydlení pro ty, kteří nemají finanční prostředky na bydlení ve vlastním nebo na pronájem bytu za tržní cenu (Keller a kol., 2016).

V roce 2017 vláda schválila kompromisní návrh zákona o sociálním bydlení, který definuje koncepci sociálního bydlení v České republice, tento však zatím neprošel legislativním procesem a není teda do dnešního dne (17. 1. 2018) účinný (MPSV, 2018).

2.1 Sociální exkluze

O sociální exkluzi, která se dle Kellera (2016) původně projevovala, jako dočasný důsledek poruchy trhu práce, hovoříme dnes, jako o nepřechodném stavu, který zasahuje široké vrstvy obyvatel a hrozí v nárůst problému přístupu k bydlení, jako základnímu předpokladu důstojného života.

Sociální exkluze neboli sociální vyloučení či inadaptace, které v obecné rovině znamená vyčlenění člověka či skupiny lidí mimo sociální skupinu a její běžný způsob. Tímto dochází k vyloučení a omezeným možnostem zapojení se do sociálních, kulturních a ekonomických aktivit společnosti. Sociální exkluzi lze vnímat též jako odepření občanských práv a sociální pomoci vyloučeným osobám (Lux, Kostecký, 2011).

Dalším vymezením sociální exkluze je pojetí Burchadta a kol. (1999), kteří říkají, že sociálně vyloučení jedinci z dané společnosti jsou ti, kteří se z důvodů, které nemají pod svou kontrolou, nemohou podílet na běžných aktivitách, k nimž by je jejich občanství opravňovalo a na něž aspirují.

Z výše uvedeného vyplývá 5 hlavních dimenzí sociální exkluze, tj. sociální, kulturní, ekonomická, politická a prostorová. Uvedené dimenze zasahují do oblasti lidského života v různé intenzitě a nemusí být nutně zastoupeny v každé situaci všechny. O sociální exkluzi lze hovořit i v případě, kdy některá z nich či více absentují.

Původně se sociální exkluze považovala, jako problém individuální, tedy problém životního neúspěchu jedince, který je v kontrastu s úspěchem většiny společnosti. Jednalo se o okrajový sociální problém a předpokládalo se, že lidé, kteří jsou sociální exkluzí ohroženi, budou časem nazpět inkludováni do fungující společnosti. Teprve však koncem osmdesátých let se sociální exkluze stává předmětem masového zájmu jak odborníků, tak i zájmu politického (Keller, 2016).

Prohlubující se sociálně-ekonomické rozdíly a nejistota na trhu práce, která jde ruku v ruce s osobnostním znevýhodněním (vzdělání, nemoci, postižení), je živná půda pro sociální vyloučení a v této situaci by měla na řadu nastoupit sociální politika státu. Jak již píšou výše, Zákon o sociálním bydlení v České republice se stále připravuje, a tak i nadále problém s bydlením u těch nejpotřebnějších přetrvává.

Sociální exkluze má kromě individuálního problému za důsledek také destabilizaci rodin, chátrání čtvrtí obývaných těmito lidmi či šíření etnické a rasové rezidenční segregace (Keller, 2016).

Problémem sociálního vyloučení osob ze společnosti a vůle některých lidí jim pomoci, může být také jejich protiprávní jednání. Dle Šarocho (in. Prinz, 2013) páchají lidé bez domova trestnou činností, která je „na očích“ krádeže v obchodech či krádeže železa. Často tuto činnost vysvětlují nutností obstarat si obživu. Jelikož je však tato činnost páchána před zraky obyvatel, tak u některých z nich převládá názor, že všichni bezdomovci kradou. Při drobných krádežích, kde bývá trest zejména peněžitý nebo napomenutí, pak tento nemá žádný výchovný účinek.

Rada Evropy ve své Evropské sociální chartě definuje právo na ochranu před chudobou a sociální exkluzí. Tento nárok spočívá zejména v právním nároku na poskytovanou službu, geografickým rozmístěním služeb, rovností přístupu pro cizince aj. (Solanský, 2017).

Opakem sociálního vyloučení je sociální inkluze neboli začlenění. Slovník sociálního zabezpečení sociální inkluzi definuje, jako „zapojení osoby do běžného života společnosti, respektive existenci dostatečných předpokladů a možností pro takové její zapojení v různých oblastech života (např. zdravotní stav, vzdělání, pracovní kompetence a pracovní příležitosti, bydlení, výše příjmu, sociální postavení apod.)“ (<http://slovník.mpsv.cz/>, 5. 2. 2018).

2.2 Nezaměstnanost

Práce a zaměstnanost patří do kategorie jak ekonomické, tak sociální. Význam práce spočívá v obstarávání si prostředků na živobytí a v sociální interakci s ostatními lidmi. Díky práci se člověk zařazuje na nějaké místo ve společnosti a uspokojuje tím své sociální potřeby, jako je např. sociální status či uznání. Ztráta zaměstnání bývá příčinou deprivace

a sociálního vyloučení. Pojem nezaměstnanost předpokládá určitou kombinaci svobody a závislosti a vznikl s rozvojem tržního hospodářství (Mayerová, Růžička, 2001).

Litavcová a Jenčová (2014) považují nezaměstnanost jako sociálně-patologický fenomén, který je objektem pozornosti hospodářské politiky, různých vědních disciplín a představuje závažný problém k řešení.

Nezaměstnanost je problém, který se týká mnoha oblastí společenského života a kvantifikuje vážný ekonomický a sociální fenomén, který paralyzuje nejen samotného aktéra, avšak i celou společnost. Nezaměstnanost je multidimenzionální problém a je potřeba k němu přistupovat komplexně a do hloubky (Litavcová, Jenčová, 2014).

Nezaměstnanost má významné postavení při klasifikaci sociální nerovnováhy a problematiky lidí bez přístřeší. Její vznik, vývoj, struktura a míra je učebnicovým příkladem propojení hospodářské a sociální politiky. Vysoký počet nezaměstnaných lidí má vždy významný vliv na počet osob bez přístřeší a lidí tímto problémem ohrožených. Sociální politika na odstraňování nezaměstnanosti patří k nejdůležitějším směrům sociálních aktivit státu i Evropské unie. Z pohledu problematiky osob bez přístřeší je důležité rozdělení typů nezaměstnanosti na dlouhotrvající, sezónní, cyklickou, částečnou, strukturální, fluktuální, latentní a dobrovolnou či nedobrovolnou. V určitých případech jsou nebezpečné všechny, avšak z pohledu našeho tématu je nejnebezpečnější ta první, to je nezaměstnanost dlouhotrvající, která postihuje obyčejné lidi, kteří vzhledem ke svému zdravotnímu stavu, či postoji k práci zůstanou pravděpodobně nezaměstnaní bez ohledu na jakékoliv změny na trhu práce a nabídce pracovních příležitostí. (Kraus, Hroncová a kol., 2010).

Dle Echaudoiseau (1995) lze za nezaměstnanou osobu označit takového člověka, který splňuje 4 základní podmínky:

- nemá práci,
- je schopen pracovat,
- chce pracovat,
- aktivně hledá pracovní místo.

V problematice nezaměstnanosti dle Brožové (2003) je třeba rozlišit dva typy nezaměstnaných:

- dobrovolní nezaměstnaní: lidé, kteří jsou bez práce z vlastního přesvědčení. Takoví lidé jsou často ochotní přijmout práci jen za vyšší mzdu. Někteří jsou nezaměstnaní

krátkodobě, jiní jsou nezaměstnaní dlouhodobě. Dlouhodobě nezaměstnané osoby aktivně nevyhledávají práci, a to zejména ze dvou důvodů. Prvním důvodem bývá ekonomická nezávislost, která plyne z velkého majetku, druhým motivem pro dobrovolnou nezaměstnanost jsou sociální dávky. Čím jsou však dávky nižší a doba vyplácení kratší, bývá doba trvání dobrovolné nezaměstnanosti kratší.

- **Nedobrovolně nezaměstnaní:** jsou lidé, kteří aktivně vyhledávají zaměstnání, avšak nemohou práci z různých důvodů nalézt. Nedobrovolná nezaměstnanost postihuje pracovníky, kteří nemají potřebnou kvalifikaci a rekvalifikace a práce pro ně bývá obtížná. Jedním z důvodů, že tyto lidé jsou nezaměstnaní, může být i vysoká minimální mzda, kdy na určitý druh nekvalifikované práce firmy najímají méně lidí než dříve.

Postavení člověka na trhu práce má nejen aspekt ekonomický, který představuje finanční příjem. Často taky podmiňuje možnost participace na dalších sociálně-kulturních aktivitách.

Nezaměstnanost má významné dopady na životní úroveň člověka. K tomuto přispívá již samotný status nezaměstnaný. Dochází k úplné segregaci a izolaci od běžného způsobu života, jelikož nezaměstnaný člověk má často i nedostatek finančních prostředků, které jsou k obvyklé participaci na běžném způsobu života potřebné. Člověk ztrácí kontakty, dochází k rozpadu rodin či rozkladu všech životních hodnot člověka. Tyto faktory mohou dokonce přerůst až v asociální chování a ztrátu respektu vůči institucím. Nezaměstnanost také úzce souvisí se vznikem sociálně patologických jevů, jako je kriminalita, užívání alkoholu a návykových látek a k celkové ztrátě samotné osobnosti člověka (Grudzińska, 2012).

2.2.1 Dlouhotrvající (longitudinální) nezaměstnanost

ILO (Mezinárodní organizace práce) definuje dlouhodobou nezaměstnanost, jako stav, kdy absence zaměstnání trvá déle než šest měsíců. Situace dlouhodobé nezaměstnanosti může mít devastační účinky jak pro osoby nezaměstnané, jejich rodiny a blízké, tak pro celou společnost, jako celek (ILO.ORG, 9.3.2018).

Jakoubek a Hirt (2006) připisuje možnost dlouhodobé nezaměstnanosti genderové diskriminaci, diskriminaci na základě věku, zdravotního stavu či etnicity a národnosti.

2.2.2 Význam zaměstnání pro člověka v nepříznivé životní situaci

Pro osoby bez přístřeší je zaměstnání nesmírně důležitým atributem pro jeho možnost návratu do společnosti. Nicméně na základě zkušeností je zřejmé, že nabídka zaměstnání pro osoby bez přístřeší je tristní. Tvzení, že vysoká nezaměstnanost u lidí bez přístřeší je z důvodu neochoty pracovat se nezakládá zcela na pravdě a je velice zjednodušená. Příčina takového stavu má mnoho faktorů a nelze určit, na které je potřeba se prioritně zaměřit. Východiskem je nalézt konsensus mezi osobnostními potřebami člověka a společenským prostředím. Lidé bez přístřeší bývají, při ucházení se o práci, obětmi předsudků zaměstnavatelů a stereotypizace. Bývají označováni jako „nemakačenka“ či parazity společnosti. Diskutuje se také o alternativních formách zaměstnávání lidí bez přístřeší, které by částečně zmírnily jejich vysokou nezaměstnanost. Jedná se např. o práci v chráněném režimu, kde je prioritní zejména sociální působení na jedince. Další možností je tzv. projekt „START“, který cílí na osoby propuštěné z výkonu trestu, kteří dostanou kontakt na zaměstnavatele, kteří je za pro ně výhodných podmínek zaměstnají. Jako třetí možnost by mohlo být tzv. tréninkové otevřené zaměstnání. Osobě v takovém zaměstnání je tolerována např. nepravidelná docházka, kdy zaměstnanec může do zaměstnání docházet dle svých možností a potřeb (Pěnkava, 2014).

2.3 Závislost na alkoholu a návykových látkách

O závislost jde tehdy, pokud užívání alkoholu či návykové látky způsobuje dlouhodobý a vlastními silami neřešitelný problém, který se odráží v rodině, v pracovní problémy, či problémy zdravotního a společenského rázu. Často pak dochází i ke konfliktům se zákonem (Profous, 2013).

Alkohol a návykové látky bývají často jak příčinou ztráty bydlení, tak jejím důsledkem.

Závislost na alkoholu, avšak i závislost na ostatních návykových látkách se často mylně nazývá nemocí. Lidé často popírají samotnou závislost a mylně se domnívají, že s užíváním návykové látky mohou kdykoliv přestat (Profous, 2013).

Na alkoholu a jiných návykových látkách mohou vznikat dva druhy závislostí, psychická a fyzická. Psychická závislost vzniká jako závislost návyková. Dochází k ní v případě, že jedinec pravidelně zažívá něco, co je mu příjemné a chce to tak zažívat stále dokola.

K fyzické závislosti dochází v případě abstinence látky, na kterou si již tělo zvyklo a bez téhle nemůže fungovat (Goehlert, Kuehn, 2001).

Nešpor (2007) definuje syndrom závislosti, jako průsečík behaviorálních, kognitivních a fyziologických faktorů jedince, kdy užití látky má u jedince přednost před jakýmkoliv jiným jednáním či aktivitou.

Profous dělí alkoholovou závislost na dva typy. Typ Gama, který se vyznačuje zpravidla střízlivostí, někdy opilostí, avšak bez abstinčních příznaků a typ Delta, který se vyznačuje tím, že střízlivost již nebývá, člověk se již nestává opilým, avšak má vždy abstinční příznaky. Převážná část léčených alkoholiků patří do typu Gama, kterých je odhadem 70 procent. Typ Delta se zprvu vyznačuje jen občasnými stavy opilosti, jejichž častost se později zvyšuje. Po stavu opilosti následuje abstinence. Cyklus se opakuje, avšak zkracuje se délka abstinence a zvyšuje se množství vypitého alkoholu (Profous, 2013).

Profous (2013) uvádí kritéria, která diagnostikují závislost:

- Silná touha po alkoholu,
- Potíže při kontrole jeho užívání,
- Abstinční příznaky při vysazení alkoholu a dalšímu užití alkoholu tyto příznaky zmírnit,
- Zvyšování dávky požitého alkoholu,
- Postupné zanedbávání koníčků a věnování více času alkoholu,
- Pokračování v pití i přes zjevné tělesné a duševní následky.

2.4 Gamblerství

Patologické hraní her, zpravidla o peníze řadí Nešpor (2007) mezi kompulzivní poruchy. Člověk takovou poruchou postižen má nutkavost vykonávat určitý soubor činností, které v případě absence, jsou příčinou vnitřního neklidu a pocitů úzkosti.

Stejně jako alkohol a drogy může i hráčství vést k patologickému návyku. Ze začátku hraní nepřináší žádné větší problémy. Hráč při ojedinělé výhře cítí pocit radosti a mívá představy o další výhře, zvyšuje své sázky a hrává častěji (Nešpor, 1999).

Gamblerství je nemoc, na jejímž počátku je většinou pouze zvědavost, která však postupně přerůstá v opakující se kontakt s hrou. Impulzem k hraní her je nutkavé myšlení, které člo-

věka upínají k představě o výhře. Běžný život začíná být hráčem upozadřovaný. Hráč postupně navyšuje částky peněz, které do hry investuje a začíná se zadlužovat. Gambler se následně uzavírá sám do sebe a bývá podrážděný. Patologický gambler pak pod tíhou reality začíná lhát, podvádět, krást cennosti a peníze i páchat trestnou činnost. Často si přeje vše vrátit zpět, zpravidla marně (<http://zavislosti.sweb.cz/gambling.html>, 9. 2. 2018).

Život partnera patologického hráče bývá náročný. V třetím stádiu vyčerpání se partner uchyluje k alkoholu, rozvodu a někdy i k sebevraždě. V poslední fázi bývá jediným řešením léčba patologického hraní. Léčba je cestou k vysvobození, kdy se hráč již může rozhodovat, co a jak chce dělat. Při léčbě je jedno, jak se začne, ale je potřeba začít o problému mluvit, avšak bez kritické reflexe, bez souzení a zakazování (Michal a kol., 2016).

2.5 Rodinné problémy

Původní rodina bývá často dysfunkční, případně žádná rodina neexistuje. Jako děti a dospívající jedinci bývali často vystaveni nezájmu ze strany rodičů či pečujících osob. Někdy byly jako děti také zneužívány, případně i z rodiny následně odebrány sociálním orgánem (Vágnerová, 2008).

2.6 Zdravotní stav

Zdravotní stav člověka úzce souvisí s možností člověka zapojení se do běžných činností, jakožto i participace na trhu práce.

K uspokojení biologických, ale i uplatňování svých sociálních potřeb, ve vztahu k denním aktivitám uvádí Grešš Halász a Wiczmandyová (in. Kálátová a kol., 2016) tři základní aktivity. Stravování, Spánek, odpočinek a aktivita. U osob bez přístřeší vždy jedna či více z těchto aktivit absentuje, případně je výrazně omezena. Stravování je základní biologickou potřebou, která je nezbytná pro základní udržení biologické rovnováhy organismu. Stav výživy také úzce souvisí s psychikou a duševní pohodou. Kvalitní a dostatečný spánek je potřebný pro udržení fyziologického a duševního zdraví a pomáhá udržet správnou funkci nervové soustavy. Aktivitou je myšlena adekvátní volba trávení volného času.

Ve vztahu k zaměstnanosti a participaci člověka na trhu práce je důležité vybírat práci na základě svých fyzických a duševních vlastnostech.

Zdravotní omezení, které lidstvo provází odnepaměti, zapříčiňuje fakt, že mnoho lidí a jejich rodin jsou sociálně závislí. V případě závažného zdravotního postižení, je omezena plnohodnotná participace na veřejném životě. Z důvodu zdravotního postižení vzniká sociální exkluze, která může přerůst až po totální izolaci a separaci z běžného života (Grudzińska, 2012).

Špatný zdravotní stav může souviset i s dlouhodobou absencí práce. Při delší absenci zaměstnání dochází u jedince k fyziologickým a duševním změnám. Stres je jednou z příčin tělesných změn, může zhoršit stávající zdravotní problémy a ovlivňuje obranyschopnost celého organismu. Dochází k psychickým změnám, člověk bývá bez nálady, mívá pocity úzkosti a pesimistické myšlení, bývá častěji podrážděný, rozhněvaný či podléhá depresím. V závislosti na předešlém, dochází také ke kognitivním změnám, kdy osoba může působit na druhé, jako člověk se sníženým intelektem a v neposlední řadě člověk bez práce ztrácí motivaci a zájem k učení či svým zájmům (Grudzińska, 2012).

3 LEGISLATIVNÍ PŘÍSTUPY V ČR A EU

Problematika lidí, kteří ztratí své bydlení, spadá do působnosti hned několika orgánů státní správy, avšak své nezastupitelné místo zde mají též neziskové organizace a obce. V legislativním systému České republiky není žádná právní norma, která by samostatně tuto problematiku řešila a neexistuje ani žádná legislativně platná definice pojmu bezdomovec. Existuje však mnoho různých právních norem, pomocí kterých je možné problémy, spojené se ztrátou bydlení řešit. Jedná se o např. oblast lidskoprávní, předpisy správního práva, oblast sociální, zdravotní a řešící bydlení a další obecně závazné vyhlášky měst a obcí. Oblast lidských práv je zakotvena v mezinárodních deklaracích, úmluvách a paktech, které se zaměřují na lidská práva. Mnohé z těchto evropských právních norem jsou také ratifikovány českým právním systémem. Normy přiznávají všem lidem přiměřenou životní úroveň, dostatečnou výživu, šatstvo a zlepšování životních podmínek. V celosvětovém měřítku se jedná zejména o Všeobecnou deklaraci lidských práv či o Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (Jiránek in. Prinz, 2013).

Legislativa je forma aktivity státu, která je schopna svou politikou ovlivnit měnící se hospodářské poměry, sociální zabezpečení a své vzájemné poměry. Politika státu ovlivňuje mimo jiné i vztahy mezi lidmi, charitu i schopnost svépomoci. Hlavním cílem je čelit sociálně-ekonomickému ohrožení a vytvářet optimální podmínky pro život jedinců a skupin, jejich rozvoj a sociální zabezpečení (Solanský, 2017).

3.1 Legislativní přístup v ČR

Co se týká českých právních norem, tak jako nejvyšší legislativní normu lze určit Ústavu a Listinu základních práv a svobod. Tato garantuje základní práva pro všechny bez rozdílu. Listina základních práv a svobod mj. garantuje, že *„každý, kdo je v hmotné nouzi má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek“*. V oblasti správního práva máme jedinou faktickou definici pojmu bezdomovec. Zákon číslo 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky, ve znění pozdějších novel definuje bezdomovce, jako osobu bez státního občanství. Zákon číslo 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných čísel a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších novel, pak nahlíží na bezdomovce, jako na osoby, bez trvalého pobytu, kdy jejich trvalým pobytem bývá ohlašována městských úřadů. Nejdůležitější oblastí dopa-

dající na problematiku osob bez přístřeší je ovšem oblast sociální. Zákon číslo 108/2006 Sb., o sociálních službách, zákon číslo 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, zákon číslo 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi či zákon číslo 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, všechny ve znění pozdějších novelizací (Jiránek in. Prinz, 2013).

V sociálním zákoně č. 108/2006 Sb. je pro bezdomovce používán termín „osoba bez přístřeší“ případně „osoba v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení“ (Baláš a kol., 2015).

Jednou z nejzásadnějších změn v bytové politice byla bezesporu privatizace bytů, které stát převedl na jednotlivé obce. Obce se následně ve velké míře rozhodly o privatizaci bytů za nízké ceny svým dosavadním nájemníkům. Což má za příčinu nedostupnost relativně levného obecního bydlení osobám s nízkým příjmem (Mikulec a kol. in. Keller a kol., 2016).

Z důvodu plošné privatizace obecních bytů došlo k tomu, že někteří lidé nedosáhnou svým příjmem ani na nájemní bydlení s tržní hodnotou a na obecní byty jsou pořadníky. Z tohoto důvodu v roce 2007 začal vznikat Zákon o sociálním bydlení. Tento by měl rozšířit stávající finanční podpory podporovat investiční podporu výstavby sociálních bytů a zavést podporu pronajímatelů sociálních bytů formou kompenzace uznatelných nákladů. Sociální byty by se mohly definovat, jako nová sociální služba. V zákoně by měly být dále definovány pojmy bytová nouze, podmínky pro vydání osvědčení o bytové nouzi či důsledky plynoucí pro fyzickou osobu ze stavu bytové nouze. (Mikulec a kol. in. Keller a kol., 2016).

V roce 2013 byla vládou schválená první koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice, která je platná do roku 2020. Koncepce byla zpracována v souladu s písemným prohlášením Evropského parlamentu z roku 2010. Koncepce byla vydána k naplnění cílů, ke kterým se Česká republika zavázala v rámci „*Národních programů reform*“. Cílem koncepce je mimo jiné snížení počtu osob ohrožených chudobou, materiálním strádáním nebo v domácnosti bez osoby zaměstnané o 30 000 osob. Koncepce pojímá návrat osoby vyloučené z bydlení od ohrožení sociální exkluzí, přes sociální vyloučení až po návrat do obvyklého života. Vzhledem k tomu, že podmínky v prostředí osob bez domova jsou dynamicky se rozvíjející, počítá se, že se výsledky budou průběžně vyhodnocovat a přizpůsobovat se podmínkám novým. (MPSV, 2014).

Stěžejní právní normou, která ve své první části definuje poskytování sociálních služeb v České republice je zákon číslo 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších novel. Tento mimo jiné upravuje podmínky pro poskytování pomoci osobám v nepříznivé sociální situaci, a to prostřednictvím sociálních služeb, případně příspěvku na péči. Upravuje také okruh oprávněných osob, které jsou taxativně vymezeny v ust. § 4., kde kromě českých státních občanů jsou také vymezeni cizinci, kteří mají nárok na poskytování sociálních služeb (dle ust. § 1 z.č. 108/2006 Sb.).

V zákoně o sociálních službách jsou také vymezeny sociální zařízení, které poskytují oprávněným osobám jednotlivé sociální služby.

Činnost neziskových organizací v České republice je zásadní pro práci s lidmi na ulici a ohroženými ztrátou bydlení. V ČR pracují 3 neziskové organizace, které jsou členy mezinárodní organizace FEANTSA. Je to organizace NADĚJE, ASOCIACE POSKYTOVATELŮ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB ČR. a SDRUŽENÍ AZYLOVÝCH DOMŮ V ČR (Fentsa.org, 26.2.2018).

3.2 Legislativní přístup v EU, FEANTSA

Kromě Ústav jednotlivých členských zemí v EU je ochrana základních práv člověka zaručena Evropskou listinou základních práv, přijatou v roce 2000. Dodržování této normy je pro členské země závazné od roku 2009. V ochraně lidských práv se angažují veškeré orgány EU (Evropská komise, Evropský parlament, Rada Evropy). Dle strategického rámce evropské unie pro lidská práva a demokracii z roku 2012, vydaly evropské země tzv. akční plány pro lidská práva a demokracii. Sociální politiku EU je možné vymezit:

- ochranou práv žen, dětí, menšin, vysídlených osob,
- zavržením trestu smrti, obchodování s lidmi, diskriminace,
- obranou sociálních, hospodářských, politických a kulturních práv,
- aktivní spoluprací s členskými zeměmi a dalšími organizacemi na úrovni občanské společnosti. (Europa.eu, 1.3.2018).

Dle článku 1) listiny základních práv EU je lidská důstojnost nedotknutelná a musí být respektována a chráněna. Dle článku 34, pak dále Unie uznává a respektuje právo na dávky sociálního zabezpečení a v rámci boje proti sociální exkluzi a chudobě Unie uznává právo

na sociální pomoc a podporu bydlení, které mají zajistit důstojnou existenci všem i těm, kteří nedisponují dostatečnými prostředky (Listina základních práv EU, 2008).

Důležitou právní normou je Evropská sociální charta, kterou vydala Rada Evropy. Tato je považována za základní pilíř celého evropského sociálního modelu. Evropská sociální charta jako jediná vymezuje využívání sociálních služeb. Zabývá se všemi aspekty sociální ochrany osob a upravuje sociální ochranu, kterou považuje, jako dynamickou veličinu, v souladu se společenskými podmínkami (Solanský, 2017).

Evropská unie definuje bezdomovectví, jako jednu z „*nejextrémnějších forem chudoby*.“ (MPSV, 2014).

Evropská federace národních organizací (FEANTSA) definovala typologii bezdomovectví a vyloučení z bydlení (ETHOS). ETHOS obsahuje domácnosti ohrožené ztrátou bydlení, přes domácnosti s nevyhovujícím bydlením, či osoby, které o své bydlení přišly. (Mikulec a kol. in. Keller a kol., 2016).

FEANTSA (zkratka z francouzského názvu *Fédération Européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abri*, což přeloženo znamená Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci) je evropská federace, která sídlí v Bruselu, sdružuje národní organizace a pracuje s bezdomovci, vede boj proti bezdomovectví, jehož cílem je ukončení bezdomovectví v Evropě. Sdružení FEANTSA bylo založeno v roce 1989 a spojuje neziskové organizace, které pracují a podporují bezdomovce v evropských zemích. Sdružení zahrnuje více než 130 členských regionálních či národních organizací z 30 zemí, včetně 28 členských států EU (Feantsa.org, 26. 2. 2018).

Coghlan (In. Nedělková, Hradecký, 1997) představil FEANTSU, jako mladou organizaci, založenou v roce 1989, která je financována z prostředků Evropské komise, zejména z oddělení pro sociální sféru a zaměstnanost. Organizace je založena pro podporu práce ve státech, jehož organizace jsou členy FEANTSA. Organizace plní zejména 4 hlavní role. Vytváří kampaně na téma bezdomovectví na evropské úrovni, zprostředkovává výměnu informací mezi členy, rozvíjí jejich partnerství a studuje bezdomovectví ve státech sdružených v organizaci.

3.2.1 Přístup k bezdomovectví ve Francii

Právo na bydlení plyne z Ústavy z roku 1946. Ústava považuje toto právo, jako základní právo. V roce 1990 byl vydán zákon Besson, který říká, že poskytnout bydlení lidem v nouzi, je povinností celé společnosti. Vláda konkretizuje právo na bydlení prostřednictvím dvou základních nástrojů, a to oblastních akčních plánů a fondů solidarity (Lindovská, 2016).

Sociální činnost je ve Francii upravena v Zákoníku o sociálním zabezpečení a v Zákoníku o sociální činnosti a rodině. Sociální činnost obsahuje prostředky, které mají chránit soudržnost ve společnosti. Služby obsažené v sociální činnosti jsou cílené pro osoby, které jsou nejvíce ohrožené sociálním vyloučením. Poskytování pomoci finanční i materiální jsou realizovány státem, územní samosprávou, orgány sociálního zabezpečení, neziskovými organizacemi a sociálními a zdravotnickými organizacemi. Na sociální pomoc má dle zákona nárok každá osoba, která splní zákonem stanovené podmínky. Stát určuje minimální výši finanční pomoci a dohlíží nad celou sociální oblastí. Starost o chudé a pomoc těm nejzranitelnějším mají na starosti pověřené obce, které jsou zřizovateli útulků pro chudé, nízkoprahových center, domovů pro opuštěné, apod. Působí také v oblasti prevence sociálního vyloučení. Kromě obcí, vyvíjí aktivitu o starost o osoby ohrožené sociálním vyloučením také neziskový sektor. V roce 1998 byl francouzskou vládou vydán zákon mířící k boji proti sociálnímu vyloučení (Šlampová, 2008)

V posledním desetiletí se začíná objevovat zájem veřejnosti o oblast lidí bez střechy nad hlavou, a to zejména z důvodu stále rostoucího fenoménu a zájmem médií o danou problematiku. V návaznosti na toto se začaly zlepšovat podmínky na ubytovnách a začala se přizpůsobovat nabídka bydlení potřebám lidí bez domova. Byla také přijata národní strategie pro řešení dané problematiky akční plán PARSA (Lienard in. Keller a kol., 2016).

Akční plán PARSA nastoloval v mnohém nové podmínky pro řešení situace lidí bez přístřeší. Např. do roku 2007 mohly osoby v noclehárnách využívat tyto jen přes noc a poté musely zpět do ulic. Po přijetí akčního plánu PARSA noclehárny svou provozní dobu prodloužily. Další změnou je, že v případě naplnění kapacity, mají noclehárny povinnost nabídnout jiné místo na nocování nebo ponechat osoby ve stávajícím zařízení. Na akční plán PARSA navazoval zákon DALO. Zákon DALO potvrdil principy nocleháren z akčního plánu PARSA, což zajišťuje kontinuitu a stabilitu bydlení či ubytování přizpůsobenému situaci člověka bez vlastního bydlení. Tento princip má pozitivní vliv na uživatele nocle-

hárný. Zjednodušila se situace uživatelů a tím i samotná cesta za vlastním bydlením. Člověk získal určité jistoty a nemusel tak přežívat „ze dne na den“. Ačkoli akční plán PARSA již není v platnosti, jeho myšlenky byly převzaty i v navazujících normách pro řešení otázky ubytování osob bez přístřeší. V roce 2008 a 2009 vznikala „platforma sdružení za novou politiku bydlení pro lidi bez domova a bydlících v nevyhovujících podmínkách“, která sjednocovala přibližně třicet různých občanských sdružení. Na základě práce této platformy vznikla nová strategie pro změnu bytové politiky. Tato byla platná od roku 2009 do roku 2012. Vláda pak dospěla k dvěma zásadním závazkům. Garantování rovného jednání s žadateli o bydlení (SIAO) a že bydlení má prioritu. SIAO, což je zkratka pro „integrovaná centra služeb pro přijímání a další orientaci uživatelů služeb“. Instituce SIAO koordinují nabídky různých typů bydlení a operují se statistikou nabídky a poptávky. Cílem institucí SIAO je zajištění, aby lidé byli přijati rovnou do odpovídajícího bydlení (Lienard in. Keller a kol., 2016).

3.2.2 Přístup k bezdomovectví ve Velké Británii

Právo na bydlení je ve Velké Británii ukotveno v zákoně již od roku 1948 (Lindovská, 2016).

Somerville a kol. (2011) se ve své práci zaměřili na výzkum bezdomovectví. V roce 2002, vláda ve Velké Británii vydala zákon (Homelessness act, platný, od roku 2003), jehož součástí je i právo na okamžité dočasné ubytování, v případě ztráty bydlení. Zákon, který mj. mapuje situaci v jednotlivých oblastech a vyžaduje, aby všechny místní úřady vydaly pětileté strategie k řešení otázky bezdomovectví. Místní úřady ve svých zprávách uznaly, že existují různé faktory, které ovlivnily ztrátu bydlení, jako jsou nedoplatky nájemného, zneužívání návykových látek, případně špatný zdravotní stav osob. Od roku 2002 se také zvýšil důraz na prevenci bezdomovectví a důraz získat lepší pochopení této problematiky.

Právě v roce 2002 ve Velké Británii pět hlavních možností přístupu k řešení ztráty bydlení. Bylo to zajištění přístupu ke zdrojům, právům, ke zboží a službám pro všechny lidi, přístup k adekvátnímu zaměstnání, prevence sociálního vyloučení, pomoc nejvíce ohroženým sociální exkluzí a mobilizace všech aktérů, institucí apod. (Lindovská, 2016).

Po první pětiletce, která skončila v roce 2008, vyšlo najevo, že existovala neexistence pochopení problematiky a vyšly najevo nové faktory, jako je neochota nebo neschopnost blízkých se postarat, násilí ve vztahu mezi partnery či ztráta nájemního bytu. Součástí strategie vlády bylo i to, že rodiny s dětmi by neměly žít na ubytovnách více než 6 měsíců.

V roce 2005 vláda stanovila nový cíl, že sníží počet domácností bez domova o polovinu. Tento cíl byl v červnu 2010 splněn (Somerville a kol., 2012).

Toto je nejvíce prosazovaný přístup ve Velké Británii, který se nazývá „*bydlení především*“. Bydlení je chápáno, jako základní právo pro všechny obyvatele. Je podporováno samostatné bydlení a oddělení osob od sociálních dávek. Projekt „*bydlení především*“, je evropský projekt, jehož výsledkem je, že 87,9 procenta zapojených osob si bylo schopno dlouhodobě udržet nájemní bydlení (Lindovská, 2016).

Pro domácnosti, které se náhle ocitnou bez střechy nad hlavou, jsou dále zřízeny komunitní případové týmy. Tyto jsou zřizovány jednotlivými obcemi. Centrum komunitních případových týmů nabízí různé druhy ubytování od azylových zařízení, různé podporované bydlení či různé projekty pro mladé lidi či ženy s dětmi. Týmy spravují databáze, zda již bylo s osobou v minulosti pracováno a databáze o učiněných sociálních intervencích s určitým člověkem. Tyto databáze slouží k řádnému zhodnocení situace, v níž se daná osoba nachází (Lindovská, 2016).

Cílem podporovaného bydlení je dle Luxe (2010) zajištění dlouhodobého nájemního bydlení pro domácnosti, které mají kompetence k běžnému užívání nájemního bytu a jsou na volném trhu nájemního bydlení diskriminovány, a to z důvodu buďto etnického, případně z důvodu náležitosti k nějaké rizikové skupině. Členové těchto domácností mohou mít zaměstnání a díky příspěvku na bydlení mohou na nájemní bydlení dosáhnout. Druhou skupinou pro podporované bydlení jsou domácnosti v akutní bytové nouzi. Tyto domácnosti jsou buďto zcela bez přístřeší, případně je jejich bydlení nejisté či nevyhovující. V případě druhého druhu domácnosti chybí kompetence k běžnému užívání nájemního bydlení.

Vláda v roce 2005 investovala více než 90 milionů liber do modernizace změny ubytoven. Peníze byly investovány v průběhu 3 let do ubytoven v potřebných oblastech. V roce 2008 investovala dalších 80 milionů liber, které chtěla utratit během příštích 3 let. Touto investicí se zvýšila kvalita ubytoven a v důsledku toho se snížil počet lidí na ulici o dvě třetiny. Poté vláda oznámila novou strategii, kdy do roku 2012 chtěla proinvestovat na 200 milionů liber pro neziskové organizace. Zřídily se mezirezortní pracovní skupiny pro bezdomovectví s cílem identifikovat a pomoci všem lidem na ulici tak rychle, jak jen to je možné. Existují však obavy, že pokroku, kterého se dosáhlo, při snižování počtu bezdomovců v dočasných ubytovnách může skončit i z důvodu, že mnoho z lidí, které se podařilo navrátit zpět do společnosti, se po čase vrátili. V následujících letech se již do problematiky

bezdomovectví tolik neinvestovalo, strategie vlády začala být zpochybňována, jelikož kvalitní služby ubytoven nemohou a neuznávají složitost a komplikovanost situace lidí bez domova. Následná strategie proto bude zaměřena více na potřebu se zaměřit na individualitu lidí bez domova za účelem pochopit, jak mohou být jejich životní potřeby splněny (Somerville a kol. 2012).

4 MOŽNOSTI SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY PŘI ŘEŠENÍ PROBLÉMU OSOB BEZ PŘÍSTŘEŠÍ

Dle Mikulce a kol. (in. Keller a kol., 2016) existují dva stěžejní přístupy v práci s lidmi bez přístřeší při jejím navrácení do běžného způsobu života. Jsou to „*bydlení až po přípravě*“ a „*bydlení především*“. Přístup „*bydlení až po přípravě*“ je určen pro osoby z domácností s omezenou sociální kompetencí, aby si tyto domácnosti zvládly dlouhodobě své bydlení udržet. V České republice se skládá ze tří stupňů. V prvním stupni jsou to azylové domy, v druhém stupni jsou to tréninkové domy a ve třetím stupni je to dlouhodobé samostatné bydlení. V přístupu „*bydlení především*“ se vynechávají první dva stupně a přechází se přímo k samostatnému bydlení s tím, že je podepsána standardní nájemní smlouva, která je doplněna o možnou flexibilní podporu.

Další možností sociálního bydlení jsou byty s doprovodným sociálním programem, které provozují zpravidla větší obce s rozšířenou působností, nestátní neziskové organizace, ale i soukromí vlastníci. Každý provozovatel má, z důvodu absence zákona o sociálním bydlení nastavena vlastní pravidla, při užívání takového bytu (Mikulec a kol. in. Keller a kol., 2016).

Dle Lejsala a kol., (2015) je cílová skupina sociální práce ta, která vykazuje ve svém chování znaky sociální patologie a je nejvíce ohrožena v naší společnosti sociální exkluzí a ztrátou bydlení. Této skupině poskytuje stát v přenesené působnosti určitou pomoc. Prostřednictvím obecních úřadů obcí s rozšířenou působností a sociálních kurátorů zajišťuje každému občanovi právo na pomoc. Sociální kurátor pracuje s občany postiženými sociální exkluzí, kterou si zpravidla způsobili sami, při plném respektování jejich lidských práv. Takové poskytování pomoci je ze strany klientů dobrovolné. Zákon 108/2006 Sb. ve znění pozdějších předpisů definuje, jak poskytované služby, tak definuje cílovou skupinu sociálního kurátora v rámci činnosti obecních úřadů obcí s rozšířenou působností. Jedná se o osoby uvedené v ust. § 92 písm. b) – „*osoby ohrožené sociálním vyloučením z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchovy nebo výkonu trestu a osoby, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností*“. Osoby propuštěné z nápravných zařízení či po skončení léčby bývají frustrovány neexistencí účinného systému pomoci, který by reagoval na jejich změněné způsoby uvažování a chování, v příčinné souvislosti s pobytem v institucionálním prostředí. Tito lidé bývají také často nepřijeti svou rodinou a okolím. Narůstá také případů, kdy osoba nastupuje do výkonu trestu nebo zařízení

již jako osoba bez přístřeší. U takového bývá pocit frustrace ještě silnější, v příčinné souvislosti s obavou návratu ze zařízení. Takoví lidé patří mezi nejdiskriminovanější skupiny na trhu práce, s čímž souvisí následný problém s hledáním střechy nad hlavou. Významem trestu by měl být výchovný efekt, což bývá často naopak a dochází k recidivě.

V souvislosti s recidivou je důležité uvést, že často se jedná o osoby závislé na drogách či alkoholu. S touto cílovou skupinou se často potkávají adiktologové v nízkoprahových centrech a léčebných zařízeních (Kalina, 2015).

Z důvodu zlepšení výchovného efektu trestu se začátkem 21. stol. rozšířila trestní řízení o institut probace, tj. trest v podobě podmíněného trestu s dohledem probačního úředníka. Nyní, poté co se tento prvek ne zcela osvědčil, se začíná opět inklinovat spíše k nepodmíněnému trestání (Lejsal a kol., 2015).

Zákon číslo 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších novel, definuje mimo jiné, jaké služby budou sociální zařízení poskytovat. Pro potřeby osob bez přístřeší uvedu několik. Jsou to zejména sociální poradenství, které se poskytuje osobám v nepříznivé sociální situaci. Poradenství může být základní, které musí poskytnout každé sociální zařízení a následně odborné poradenství, které zahrnuje např. manželské poradny, rodinné poradny, občanské poradny, apod. Další službou může být sociální rehabilitace, jejímž cílem je osobám se zdravotním znevýhodněním pomoci k nalezení vhodného pracovního uplatnění. K výkonu poradenské činnosti jsou zřízeny sociální zařízení (Solanský, 2017).

4.1 Sociální zařízení

Naše společnost zaručuje každému svému občanovi základní lidská práva, která jsou zakotvena v Listině základních práv a svobod. Mezi tato práva patří i právo sociální. Každý občan má svá sociální práva, která mu zaručuje právo na vzdělání, práci, přiměřené pracovní podmínky a určitou životní úroveň. Avšak každý občan má jiné startovní podmínky, kdy každý občan má jiné schopnosti a sociální smýšlení. Sociální zařízení, dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších novel, poskytují sociální služby pro takové lidi, kteří jsou vůči ostatním nějakým způsobem znevýhodněni a snaží se vyrovnat šance na jejich uplatnění ve společnosti (Matoušek a kol, 2011).

Různá zařízení nabízí pro osoby bez přístřeší různé služby. Existuje celá řada institucí, jak plně státní, tak nevládních neziskových organizací. Některá poskytují svým klientům

možnost stravy, uspokojení hygienických potřeb, jiné instituce nabízejí případně ubytování, ať už jen na noc případně i na delší dobu. Jakousi vyšší formou jsou potom tzv. „domy na půl cesty“, které vytvářejí určitým skupinám lidí podmínky pro normální zařazení se do společenského života. Některé služby jsou zdarma, na některých se však předpokládá určitá participace klienta na finančních nákladech (Kraus, Hroncová a kol., 2010).

Podmínky poskytování pomoci a podpory prostřednictvím sociálních zařízení osobám v nepříznivé sociální situaci upravuje taktéž zákon číslo 108/2006 Sb. ve znění pozdějších novel. Tyto zařízení prostřednictvím služeb a péče poskytují osobám základní lidské potřeby.

4.1.1 Nízkoprahová denní centra

Tyto centra poskytují ambulantní, případně terénní služby pro osoby bez přístřeší. Dle zákona č. 108/2006 Sb. poskytují základní činnosti, jako je pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek, poskytují stravu či pomoc při její zajištění, dále pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí. Poskytování stravy v denních centrech je zajištěno za úhradu (Solanský, 2017).

4.1.2 Noclehárny

Poskytují ambulantní služby pro osoby, které nemají přístřeší a které mají zájem o přenocování. Součástí služeb nocleháren je také hygienické zařízení, kde tyto osoby mohou vykonat základní hygienu. Služba poskytuje také pomoc při hygieně, poskytnutí stravy a ubytování. Stejně jako nízkoprahová denní centra jsou noclehárny schopny poskytnout pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů osob. Služba je poskytována za úhradu (Solanský, 2017).

4.1.3 Azylové domy

Existuje několik typů azylových domů. Bývají zřízeny, zvláště pro muže, pro ženy, matky s dětmi apod. Azylové domy jsou schopny poskytnout služby pobytové, avšak jen na přechodnou dobu. Jsou určeny pro osoby v nepříznivé sociální situaci, které ztratily své bydlení. Zajišťuje vzdělávací a aktivizační činnosti. Služba je spojena také s poskytnutím stravy, či pomoci při jejím zajištění, poskytnutí pomoci při hledání bydlení. Azylové domy poskytují také pomoc při prosazování práv osob a jejich zájmů. Služba v azylových domech je poskytnuta částečně za úhradu (Solanský, 2017).

4.1.4 Domy na půl cesty

Jsou určeny pro osoby do 26 let věku. Obsahují pobytové služby pro osoby, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní výchovy, případně výchovy ochranné. Případně jsou určeny pro děti a mládež z jiných zařízení pro péči. Služba poskytuje ubytování, zprostředkovává kontakt se společenským prostředím, dále obsahuje terapeutické činnosti či pomoc při oprávněném prosazování svých práv a zájmů. Služba v domech na půl cesty je poskytnuta částečně za úhradu (Solanský, 2017).

4.2 Sociální služby

Sociální služby obsahují poradenství, péči a prevenci. Služby se poskytují pobytově, ambulantně a terénně. Poskytovatele sociálních služeb jsou taxativně vymezeni v zákoně o sociálních službách. Sociální služby mají pomoci potřebným osobám zejména v pomoci při zajištění fyzické a psychické soběstačnosti a zapojení se do běžného způsobu života ve společnosti. Pomáhají osobám při běžných úkonech a péči o vlastní osobu, při hygieně, při zajištění stravy, při poskytnutí ubytování a dalších základních lidských potřeb. Některé sociální služby jsou poskytovány bezplatně, jiné služby hrazeny nejsou (Zákon č. 108/2006 Sb.).

Sociální služby a pomoc, která je jejím prostřednictvím poskytována je připravena zasáhnout v případě ohrožení občanských práv občana, který se nachází v ohrožující situaci, kterou není schopen vyřešit vlastním přičiněním. Sociální služby pomáhají občanům žít kvalitněji a důstojněji. Měli by primárně také přispět k tomu, aby se byl občan schopen postarat sám o sebe a osoby, které jsou na něm závislé (Solanský, 2017).

Sociální služby poskytované sociálními pracovníky jsou společností upozaďované. Nicméně sociální pracovník dokáže svým jednáním a chováním ovlivňovat změny v přístupu společnosti ke svým klientům a naopak. Lidé na okraji společnosti by se měli naučit uplatňovat svá práva a respektovat práva ostatních. Sociální pracovník je nositelem informací. Takovým mostem, mezi sociálně vyloučenými lidmi a majoritním společenstvím. Díky němu je možné rozbíjet některé zaběhlé stereotypy, které bývají neobjektivní a vzniklé často bulvárním způsobem. Schopnost tyto mýty odstraňovat a dokázat prosadit práva svých klientů patří mezi základní cíle a výbavu sociálních pracovníků poskytujících sociální služby (Lejsal, a kol., 2015).

4.3 Prevence

Prevence je jednou z nejdůležitějších činností na poli předcházení ztrátě bydlení. Šimíková a kol. (2016) definuje prevenci, jako přímou včasnou intervenci do situace osob přímo ohrožených ztrátou bydlení.

Z praxe se zjistilo, že nejlepší pomocí, která má dlouhodobý a preventivní charakter je poskytování takových služeb, při kterých lidé získávají všeobecné kompetence, díky kterým se naučí pohybovat v moderní společnosti, znát svá práva a povinnosti a zásady přežití. Člověk se musí naučit vypořádat s nástrahami moderního života (Kotýnková In. Hradecký, 2003).

Sociální prevence, která obsahuje činnosti, ovlivňující proces socializace osob zahrnuje tři úrovně preventivních aktivit primární prevenci, sekundární a terciární. Úkolem prevence je cílené působení, které musí směřovat přímo na subjekty prevence, jako jsou osoby, skupiny osob, které představují možné či reálné pachatele a možné či reálné oběti (Svatoš, 2016).

Za prevenci můžeme považovat i práci sociálních pracovníků ohledně poradenství a intervencí do problematiky ztráty bydlení. Dle Šarocho (in. Prinz, 2013) totiž mají lidé bez domova obavu a nevěří, že je státní správa ochrání. Lidé bez domova bývají často terčem trestné činnosti, kterou však neoznamují. V případě svého fyzického napadení, často neví, kam se obrátit. Lidé nemívají doklady a v případě zranění je často nechtějí nikde ošetřit. Není výjimkou, že některé útoky na osoby bez domova nesou charakter těžkého ublížení na zdraví, eventuálně i pokusu vraždy.

Poradenství se může poskytnout prostřednictvím institucí, které poskytují sociální služby. Poradenství má nezastupitelné místo v systému prevence. Mnoho institucí poskytuje poradenství formou besed. Součástí poradenského systému je také škola. Tato má nezastupitelné místo. Škola je po rodině pro dítě nejdůležitější socializační institucí. Například u dítěte z nefunkční rodiny může škola uplatňovat pozitivní přístupy ve výchově a zkoušet zvyšovat emoční inteligenci. Učitelé se potom mohou stát pozitivními vzory pro dítě a tím mohou ovlivnit jeho osobnostní růst (Volná in. Hradecký, 2003).

Pravděpodobnost návratu osoby bez domova ze sociálního vyloučení do běžné společnosti je tím vyšší, pokud se podaří člověku najít práci. Při pracovní činnosti jsou lidé v kontaktu s „normálním“ světem a mohou získávat nový správný přístup k životu. Fehér (In. Hra-

decký, 2003) považuje pak bezdomovectví jako problém spojený hlavně s bydlením, a proto je důležité lidem pomáhat zejména s nalezením práce a odpovídajícího bydlení.

V oblasti ztráty bydlení se zaměřuje prevence na takové osoby, kterým hrozí bezprostředně ztráta bydlení, a to např. z důvodu neplacení nájemného. Následující příklad preventivního a komplexního řešení nalezneme ve Francii. Dle Lienarda (2016) prevence ztráty bydlení, ve vztahu k nájemnému, obsahuje následující kroky, a to: aktivizaci zúčastněných stran již v počátcích vznikajících problémů s neplacením nájmu. V počátcích vznikajícího problému pronajímatel nahlásí problém Úřadu pro vyplácení sociálních dávek. Jakmile podá pronajímatel žalobu k soudu pro výpověď z nájmu, musí stát provést sociální šetření, jehož výsledek zašle soudci. Pro nařízení vystěhování, je potřeba zaslat žádost rozhodujícímu soudci, aby soudce mohl vhodnost takového opatření posoudit, před samotným vystěhováním. V průběhu procesu dostane dlužník splátkový kalendář, který umožní umoření jeho dluhu nebo přestěhování, z čehož vyplývá, že jen osoby, které svou situaci řešit odmítají, jsou nakonec vystěhovány.

4.3.1 Primární prevence

obsahuje výchovné, vzdělávací, volnočasové, osvětové a poradenské činnosti. Primární prevence je orientována na nejširší veřejnosti, kdy zvláštní pozornost je orientována zejména na děti a mládež, na jejich využívání volného času či možnosti sportovního vyžití. Primárním zdrojem této prevence je rodina, školy a jiná lokální společenství.

Obecně je primární prevence určena veškerému obyvatelstvu, které zahrnuje malé děti, dospělé, avšak i seniory. Primární prevence má za úkol působit na každého bez ohledu na jeho kriminální ohrožení. Působí na vznik kriminality, a to sociální, kulturní i státní cestou.

Existuje několik druhů preventivního působení, zejména sociální (výchova, vzdělání, zaměstnanost), situační (nestavět velká sídliště, kde se páchá často kriminalita), či viktimologická (kapsáři, zloději vozidel) (Svatoš, 2016).

Na hranici primární a sekundární prevence bych také rád zařadil projekt Pragulic. Tento projekt je realizován týmem mladých lidí v Praze, Olomouci a Českých Budějovicích, kteří se odvážnou formou snaží změnit pohled veřejnosti na bezdomovce a umožňují také jejich návrat do běžného života. Tito lidé umožňují zájemcům poznat jaké to je být až na 24 hodin bez domova. Projekt funguje tak, že průvodcem je nějaký člověk bez domova, který

je do projektu zapojen. Tento čeká na klienta kolem osmé hodiny večerní na smluveném místě, odkud poté putují místy, které znají nejlépe sami bezdomovci. Cílem projektu dne je zjistit jakými způsoby si bezdomovci obstarávají jídlo a ošacení, navštívit prostory, kde se schovávají před mrazem, kde se dá přespat a další místa z undergroundu těchto našich měst. Projekt je také realizován formou manažerských teambuildingů a prostřednictvím originálních her. Pro zapojené osoby bez domova je projekt výhodný pro jejich sociální rozvoj a interakci s lidmi, je formou terapie a také zdrojem stabilního finančního příjmu. Zapojení účastníci poté získávají reálný vhled do světa lidí bez domova. Změna pohledu veřejnosti poté může umožnit snazší reintegraci do běžné společnosti (Pragulic.cz, 5.12.2017).

4.3.2 Sekundární prevence

zabývá se rizikovými osobami a skupinami osob, u nichž je pravděpodobné, že se mohou stát pachateli, ale i oběťmi kriminálního chování, oběťmi patologických jevů (drogy, alkohol, záškoláctví, gamblerství, longitudinální nezaměstnanost). Je tedy orientována na ohrožené osoby (rizikové skupiny mládeže, alkoholici, narkomani), na možné oběti (seniory, děti), či na místa nejčastějšího výskytu patologických situací (nádražní haly, jiná místa výskytu kriminality).

Sekundární prevence se čas od času rekrutuje i jako prevence primární a dělí se na sociální prevenci (v určitém regionu, kde došlo k nějakému sociálnímu zvratu, jako je např. uzavření velké fabriky, či uzavření dolů), situační (instalace kamerového systému, zamřížování výloh, atd.) a viktimologickou (osvěta možných obětí kriminality, jako jsou senioři či děti konkrétních škol) (Svatoš, 2016).

Jako příklad lze uvést mladé lidi ve věku 18 – 26let, kteří po dosažení plnoletosti nebo ukončení studia, apod. opouští školská zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo jiná zařízení. Pro takové osoby je jediným garantem návaznosti péče, při vstupu do života, sociální kurátor. I když se v ústavních zařízeních materiální vybavenost zlepšila a bývá často kvalitnější než v sociálně slabších rodinách, dostávají se děti do tzv. zlaté klece. Tato situace se však po opuštění zařízení mění a tito mladí lidé se pak stávají oběťmi v prostředí, které již není protektivní. Tito mladí – dospělí, bez jakéhokoli zázemí a nepřipravenosti na svět se pak dostávají do závažných problémů, které sami nedokáží vyřešit (Lejsal a kol. 2015). Pro tyto osoby je určena sekundární prevence.

Současně s těmito mladými lidmi i osoby bez domova jsou skupinou, na kterou je třeba se zaměřovat. Tito lidé patří k sociální vrstvě s nejnižším společenským statutem. I když chování osob bez přístřeší nebývá primárně ohrožující, mívají lidé pocity, že se jedná o přinejmenším nevyzpytatelného člověka, od kterého neví, co mohou čekat. Tito lidé již ztratili nebo nemají vyvinuté vnímání vlastní sebeúcty a sebevědomí, které je nutné k uplatňování svých nároků a svých práv. Místa, kde se lidé bez přístřeší společně zdržují, pak bývá velice deformujícím prostředím pro lidskou důstojnost (Lejsal a kol., 2015).

4.3.3 Terciární prevence

zabývá se navrácením osob, postihnutých patologickými jevy do společnosti, jejich pracovním uplatněním, sociálním a rodinným poradenstvím, pomáhá při získávání bydlení. Terciární prevence se snaží o rekonstrukci sociálního prostředí postihnutých osob.

Nástroji terciární prevence jsou pohružka trestu, ukládání a výkon ochranných opatření, péče o osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody (činnost probační a mediační služby, orgánů ochrany péče o mládež.

Terciární prevence redukuje recidivu osob propuštěných z výkonu trestu, avšak působí též na oběti trestné činnosti, aby se jimi nestaly opakovaně. Jejimi nástroji jsou poradenská činnost, posttraumatická péče, aj. (Svatoš, 2016).

Osoby po ukončení léčby závislostí, které se vrací ze zařízení či léčebny, jsou ohroženy recidivou závislosti v mnohem větším měřítku než jiné osoby. Jejich sociální situace bývá nevyhovující a návrat do nezávadného prostředí či do rodiny bývá spíše nepravděpodobný. Rodina často již nemá zájem se opět vystavovat pocitům zklamání z krádeží, podvodů a lží takové osoby. Takový návrat pak bez kvalitní institucionální pomoci vytváří pocity pro návrat ke skupině osob konzumující drogy. Tito lidé jsou především motivováni na požítky, které plynou z užívání drog než na vlastní práva a lidskou důstojnost (Lejsal, a kol., 2015).

V oblasti terciární prevence považuje Štěchová (in. Prinz, 2013) jako velmi důležitou rychlou reakci příslušných institucí, kdy je všeobecně známým faktem skutečnost, že délka bezdomovectví je přímo úměrná těžkostí při navrácení do společnosti. Z těchto důvodů by se měla zlepšit především spolupráce zainteresovaných institucí, která by tak vedla ke zrychlené identifikaci lidí, kteří ztratili svůj domov a k adekvátnímu postupu při jejich zařazování zpět do společnosti.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 KOMPARACE ČESKÉ REPUBLIKY A NĚMECKA

Metodologie

Komparativní výzkumná strategie dle Maňáka a kol. (2005) spočívá v rozboru a srovnávání vzájemných vztahu a souvislostí, nalézání podobností, shody a rozdílů v sledovaných veličinách.

Komparační výzkumná strategie v sociální politice a sociální práci slouží ke zkoumání makrosociálních jednotek. Výzkumné jednotky potom představují různé organizace, případně státy. Výzkum se opírá o vlastnosti či jevy, které se ve zkoumané jednotce vyskytují. To může být např. důchodový systém, politika trhu práce, sociální politika apod. (Žižlavský, 2008).

Komparace mezi státy pomáhá k lepšímu pochopení situace ve vlastní zemi, zpochybňuje systém řešení domácích problémů a je nutným podkladem pro tvorbu mezinárodně uznávaných konceptů (Rys, 2003).

Výzkumný cíl

Výzkumným cílem je komparace bezdomovectví v České republice a Německu na makrosociální úrovni.

Teoretický typ výzkumu, který je převážně založen na dedukci, analýze a komparaci kategorií může zpřesnit, doplnit či získat nové poznatky sociálního poznání (Reichel, 2009).

Dílčí cíle

- Komparace rozdílů
- Identifikace společných znaků
- Specifikace materiální a finanční pomoci
- Organizace zabývající se lidmi bez domova

Metoda získání dat

V práci je pracováno se sekundárními daty, které jsou volně přístupné v literatuře a na internetových stránkách.

5.1 Demografické údaje

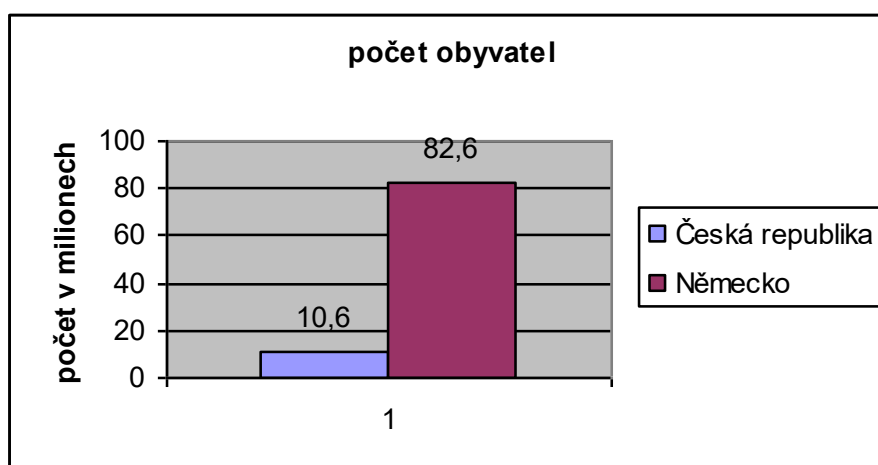
5.1.1 Počet obyvatel

Dle Českého statistického úřadu (ČSÚ, 16.3.2018) byl počet obyvatel České republiky k 30. 9. 2017 celkem 10 597 473, což je přibližně osmkrát méně než v Německu. Dle Německého statistického úřadu (NSÚ, 16.3.2018) žilo k 31. 3. 2017 v Německu celkem 82 600 000 obyvatel.

Česká republika je po rozpadu Československa 1. 1. 1993 unitárním státem, který je dále členěn na kraje a obce. Kraj je územní společenství občanů, které má vlastní samosprávu, má majetek, příjmy a hospodaří vlastními finančními prostředky. V ČR je zřízeno 13 krajů a hlavní město Praha, které má status kraje. Tedy celkem je v ČR zřízeno 14 krajských samospráv. Nižším samosprávním celkem jsou obce s majetkem a s příjmy (www.verejnasprava.estranky.cz, 19. 3. 2018).

Německá spolková republika (dále Německo) se skládá z 16 spolkových zemí. Každá ze spolkových zemí má vlastní zemský sněm a zemskou vládu, má majetek, příjmy a hospodaří vlastními finančními prostředky. Dalším samosprávním prvkem jsou v Německu obce, které stejně jako v ČR hospodaří se svým majetkem samostatně (zákon das Grundgesetz, 1949).

Graf I. Počet obyvatel komparovaných zemí

Zdroj: Karel Meissel (2018).

5.1.2 Počet obyvatel bez přístřeší

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí (dále jen VÚPSV) pro potřeby MPSV realizoval v průběhu roku 2015 výzkum na zjištění počtu osob bez domova a ohrožených jeho ztrátou. Analyzoval mj. velikost a strukturu této skupiny (Kuchařová a Janurová, 2016).

Zjistit skutečný počet obyvatel bez přístřeší je skutečně náročný úkol. Nicméně ve vyhodnocení průzkumu řešení bezdomovectví v obcích s rozšířenou působností z roku 2016 se počítá s tím, že na ulici přežívá 68 485 osob a dalších 118 564 osob je ohroženo ztrátou bydlení (MPSV, 17. 3. 2018).

Dle procentuálního podílu je to 0,65 procent lidí z celkového počtu obyvatel ČR.

V Německu je pro pomoc osobám bez přístřeší zřízena speciální organizace Bundesarbeitsgemeinschaft wohnungslosenhilfe E.V. (v překladu: federální asociace pro bezdomovectví, dále jen Bag W). Historie Bag W sahá do roku 1954, kdy byla založena, jako Bundesarbeitsgemeinschaft für Nichtesshaffhilfe (v překladu federální asociace pro pomoc lidem bez přístřeší). Pod nynějším názvem vystupuje od roku 1991. Bag W v roce 2016 publikovalo, že v Německých zemích žilo až 860 000 osob bez přístřeší, což představuje od roku 2014 nárůst o 150 procent. Z tohoto počtu je 440 000 uprchlíků (BAG W, 17. 3. 2018).

Dle procentuálního podílu je to 1,03 procent všech lidí z celkového počtu obyvatel na Německém území.

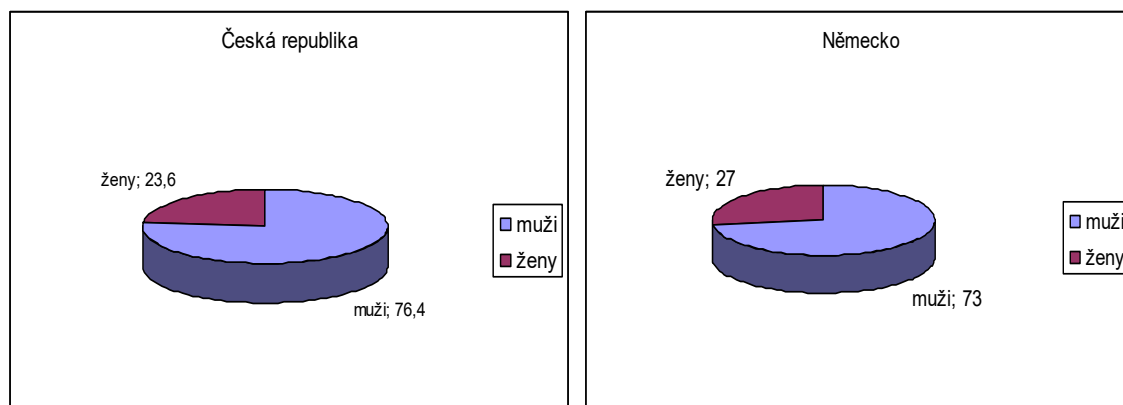
Tabulka II. Kvantifikace obyvatel v komparovaných zemích.

stát	počet obyvatel	počet obyvatel bez domova	procenta
Česká republika	10597473	68485	0,65
Německo	82600000	860000	1,03

Zdroj: Karel Meissel (2018).

V ČR byl odhadovaný počet lidí bez přístřeší přibližně 68 500 obyvatel. Analýzou se zjistilo, že 23,6 procenty jsou zastoupeny ženy a 10,3 procenty jsou zastoupeny osoby do 18 let věku (MPSV, 17. 3. 2018).

V Německu byl odhadnutý počet lidí bez přístřeší přibližně 860 000 obyvatel. Analýzou se zjistilo, že podíl žen je 27 procent a 8 procenty jsou zastoupeny osoby dospívající (BAG W, 17. 3. 2018).

Graf II. Genderového zastoupení osob bez přístřeší v procentech

Zdroj: Karel Meissel (2018)

V roce 2013 evidovaly úřady v ČR přibližně 30 000 bezdomovců. Tento stav ministr práce a sociálních věcí František Koníček nazval jako dramaticky vzestupný a na základě toho MPSV vytvořilo Koncepti prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020 (MPSV, 17. 3. 2018).

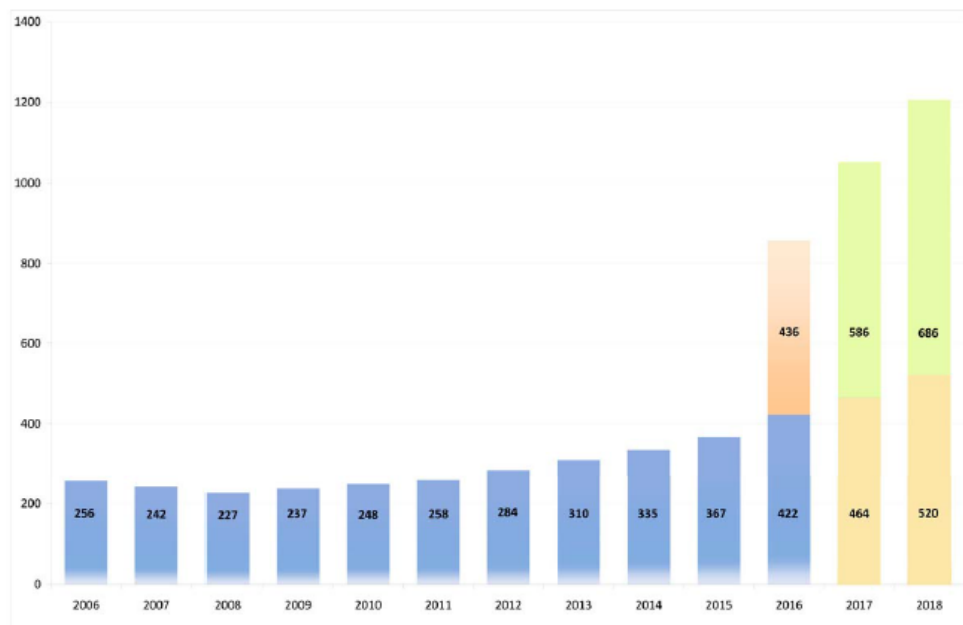
Následný výzkum na zjištění počtu osob bez domova však počítá s počtem 68 485 osob. (MPSV, 17. 3. 2018).

Trend v ČR je tedy vzestupný.

BAG W předpovídá, že do roku do roku 2018 bude v Německu bez bytu až 1 200 000 obyvatel, kdy od roku 2016 zahrnuje do svého odhadu i uprchlíky bez domova. Uprchlíci, tak v Německu představují značný problém, kdy jejich zastoupení v počtu osob bez domova je více než 50ti procentní (BAG W, 17. 3. 2018). V následujícím grafu je přehledně znázorněn vývoj počtu osob bez přístřeší před uprchlickou krizí a od roku 2016, kdy uprchlická krize nastala.

Graf III. Vývoj a prognóza počtu osob bez přístřeší v Německu do roku 2018.

Schätzung und Prognose der Zahl der Wohnungslosen 2006 bis 2018 (in Tausend)*

* ab 2016 inkl. der Schätzung der Zahl anerkannter wohnungsloser Flüchtlinge

Quelle: Bundesarbeitsgemeinschaft Wohnungslosenhilfe e.V. (www.bagw.de) ; 14. Nov. 2017

Zdroj: BAG W, 2018.

Z grafu III je patrné, že kdyby nepřišla uprchlická krize a velká část migrantů necestovala právě do Německé spolkové republiky byl by počet osob bez přístřeší cca. 420 tisíc osob, což je v procentuálním vyjádření hodnota 0,51 procenta. Když to srovnáme s hodnotou 0,65 procenta v České republice je to číslo podstatně nižší a dá se předpokládat, že sociální systém v Německu je na srovnatelné, možná i vyšší úrovni, než je sociální systém v České republice.

Migrace, která zapříčiňuje zejména v Německu, ale i Francii, Velké Británii či Švédsku, příliv lidí, kteří často zůstávají po mnoho měsíců bez střechy nad hlavou a často bývají též ze země oficiálně vyloučeni, je fenomén, jehož největší vlna nastala právě v roce 2016.

Zejména ze začátku uprchlické krize to bylo téma, které plnilo přední stránky sdělovacích prostředků. Nyní se zdá, že tento fenomén začal být očima žurnalistů přehlížen, ale to neznamená, že již problém uprchlické krize ustal.

Politická pozornost je upřena zejména na tzv. Balkánskou cestu, odkud do Evropy přicházejí lidé ze Sýrie, Afghánistánu či Iráku, odkud utíkají před válkou. Velká migrační vlna však do Evropy putuje také z Afrického kontinentu, tito však bývají považováni za tzv. ekonomické migranty. Nejvíce lidí opouští Eritreu, Nigérii a Somálsko. Důvodem pro jejich migraci je propojení mnoha dílčích příčin. Jsou to okolnosti v zemi původu uprchlíků, které podněcují k přesídlení (tzv. push faktory) a okolnosti v zemi do které tito lidé míří (tzv. pull faktory). Z důvodu pull faktorů potom vidíme, že lidé nezůstávají v prvních tzv. bezpečných zemích, ale míří často přes celou Evropu např. do Švédska či Německa a riskují tak zadržení v zemích transportních a navrácení zpět do své země. Problém je také v tom, že migrující lidé často mají jen zkrácené informace a nemají ucelený přehled o situaci, která v Evropě panuje (Krejčí, 2016).

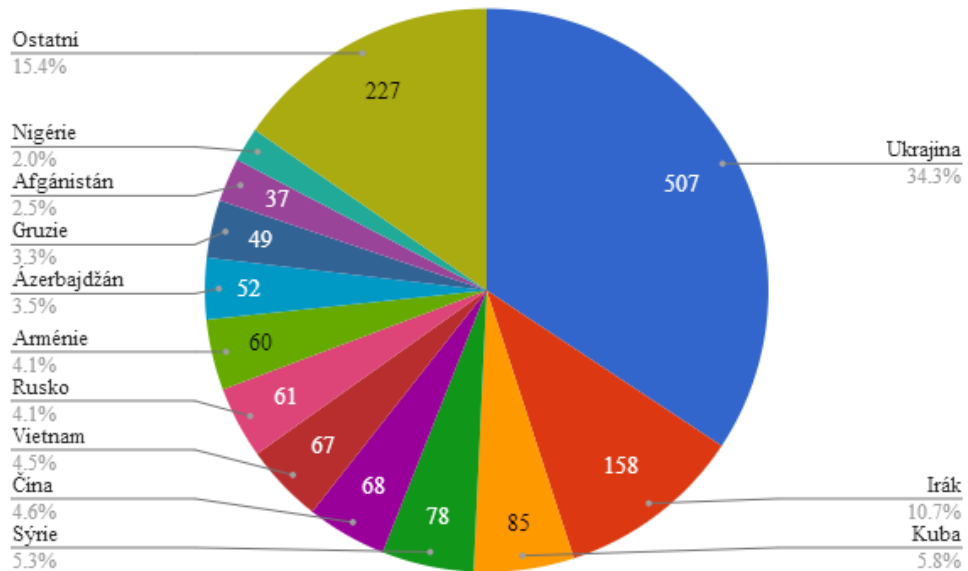
V souvislosti s migrací je také potřeba rozlišovat rozdíl mezi uprchlíkem a migrantem. Uprchlík je osoba, která má opodstatněný strach z pronásledování v zemi původu. Migrant cestuje za účelem zlepšení své ekonomické situace.

V roce 2016 v ČR zažádalo o ochranu v prvním stupni celkem 1478 osob, z nichž více než třetina byli občané Ukrajiny viz. **Graf IV**(člověk v tísni, 19.3.2018).

V Německu dle Asylum information database (AIDA) (cit. 19.3.2018) přijali 745 545 žádostí o ochranu v prvním stupni viz. **Graf V** (Asylum in Europe, 19. 3. 2018).

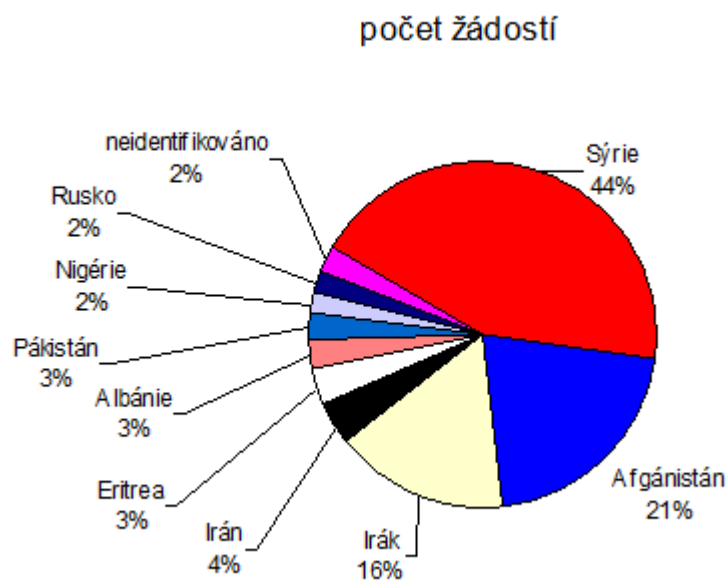
Z porovnání obou zemí tedy plyne, že cílem migrantů není ČR ani zdaleka. Zato Německo v počtu přijatých žádostí o ochranu je na první příčce v Evropské unii. (Asylum in Europe, 19. 3. 2018).

Graf IV. Počet přijatých žádostí o ochranu v ČR v roce 2016.

Zdroj: člověk v tísní, 19. 3. 2018

Graf V. Počet přijatých žádostí o ochranu v Německu v roce 2016.

Zdroj: Karel Meissel (2018). Zdrojové data: Asylum in Europe, 19. 3. 2018

5.2 Materiální a finanční úroveň zabezpečení

V České republice bylo v roce 2017 na sociální oblast ze státního rozpočtu vyčleněno více než 560 mld. Kč. (z.č. 457/2016 Sb.)

Německá vláda v roce 2016 měla na sociální oblast celkový rozpočet cca. 918 mld. Eur. (BMAS, 1. 4. 2018).

Z širokého hlediska chápání se sociální deprivace projevuje z důvodu absence finančních a materiálních statků. Chápat tuto deprivaci jen jako neexistenci peněz by bylo slepé. Velkou roli mají naturální příjmy a majetek díky kterým člověk uspokojuje své životní potřeby. Z důvodu neexistence těchto zdrojů dochází k nemožnosti se začlenit do majoritní sociální společnosti (Sirovátka, 2002).

Motivace západních zemí pro boj s chudobou jsou globální jevy, které mají s chudobou spojitost. Z důvodu globalizovaného světa a přílivu migrantů a uprchlíků, kteří ve velké míře migrují do evropských a jiných vyspělých zemí, se snaží mocnosti řešit situaci zejména v zemích původu. V zemích původu bývá jiná životní úroveň než ve vyspělé Evropě, a tak, a tak i samotná definice chudoby prochází svým vývojem. Nejrozšířenějším měřítkem chudoby je hranice, která vyjadřuje minimální výši příjmů, která je potřebná k uspokojení základních životních potřeb. Do minimální výše příjmů se započítává minimální částka určená k uspokojení kalorického příjmu, minimální částka určená na bydlení a další potřeby jako jsou hygiena či ošacení. V roce 2008 určila Světová banka za hranici extrémní chudoby částku 1,25 amerických dolarů (Exnerová, Volfová, 2008).

Strategií ČR, která byla schválena vládou ČR v roce 2014 je Národní rámcový dokument s názvem Strategie sociálního začleňování 2014 – 2020, který zastřešuje nejvýznamnější oblasti pro začleňování sociálně vyloučených či ohrožených sociálním vyloučením. Součástí této strategie je přispět k redukci chudoby a snížení míry sociální exkluze, která je vytyčena v Národním programu reforem ČR. Strategie sociálního začleňování vycházející z dokumentu Strategie Evropa 2020. Cílem je udržet hranici ohrožených chudobou do roku 2020 na úrovni roku 2008 a současně se vláda zavázala snížit jejich počet o 30 000 osob, viz. teoretická část (MPSV, 30. 03. 2018).

5.2.1 Komparace České republiky a Německa

V České republice se hranicí existencí chudoby a možného sociálního vyloučení dá určit hranice životního a existenčního minima. Tyto jsou upraveny v zákoně č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších novel.

Životní minimum je určeno částkou 3 410 Kč pro dospělého jedince a je určena jako: *minimální společensky uznaná hranice příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb.*

Existenční minimum je určeno částkou 2 200 Kč pro dospělého jedince a určena: *minimální hranicí peněžních příjmů, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežít.*

Institut existenčního minima byl zaveden z důvodu větší motivace pro dospělé osoby v hmotné nouzi. (z.č. 110/2006 Sb.)

V Německu životní minimum upravuje zákon „HARTZ IV“. Tímto zákonem je hranicí životního minima určena částka ve výši 416 euro. Na rozdíl od České republiky, kde hranice životního minima zůstává již několik let na stejné úrovni, v Německu se tato částka pravidelně téměř každý rok valorizuje. Viz. **Tabulka III.** (Hartziv, 21. 3. 2018).

Tabulka III. Vývoj částky životního minima v ČR a Německu.

rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ČR v CZK	3126	3126	3126	3126	3126	3410	3410	3410	3410	3410	3410	3410
Německo v EURO	347	351	359	359	364	374	382	391	399	404	409	416

Zdroj: Karel Meissel (2018). Zdrojové data: ČR – www.finance.cz; Německo – Hartziv.org

Dalším měřítkem chudoby je ohrožení tzv. příjmovou chudobou. V ČR dochází v posledních letech k nárůstu počtu osob, kteří jsou ohroženi příjmovou chudobou. S nástupem tržní ekonomiky celková životní úroveň většiny obyvatel vzrostla. Část obyvatelstva však zaznamenala její pokles. Dle metodiky EU z roku 2006 je hranice příjmové chudoby příjem nižší než 60 procent mediánu příjmu (Exnerová, Volfová, 2008).

Pro správný výpočet hranice chudoby je potřeba znát medián mezd v zemi. V ČR byla v 3. čtvrtletí roku 2017 průměrná mzda 31 646 Kč, medián byl 25 181 Kč. Ve stejném období

v Německu činila průměrná mzda v přepočtu na české koruny 94 693 Kč (Bureš, 2017). Medián mzdy v Německu činil 41 529 Kč v přepočtu na české koruny (Mischke, 21. 3. 2018).

Dle irozhlas.cz (21. 3. 2018) měla v roce 2017 ČR po započtení sociálních dávek nejnižší ohrožení chudobou v EU. V průměru dosahuje hranice příjmové chudoby v EU 17,2 procent obyvatel. V ČR je ohroženo chudobou 9,7 procenta obyvatel. Což v přepočtu je asi 1 milión lidí.

Evropská unie a její členské země patří mezi nejbohatší regiony na světě, avšak existují značné rozdíly mezi příjmy v jednotlivých zemích. Míra hranice chudoby je však jen relativní mírou a nereprezentuje tak skutečnou úroveň, která existuje. V Německu je ohroženo příjmovou chudobou 16,7 procenta obyvatel což na celkový počet obyvatel v Německu je téměř 13,8 miliónů lidí (Mischke, 21. 3. 2018).

Tabulka IV. Kvantifikace obyvatel ohrožených chudobou

v komparovaných zemích.

	průměrná mzda	medián mzdy	60 procent mediánu	ohrožení chudobou	procent	ohrožení chudobou
ČR	31 164,00 Kč	25 181,00 Kč	15 108,00 Kč	1,0 mil. obyvatel	9,7	1,0 mil.
Německo	94 693,00 Kč	41 529,00 Kč	24 917,00 Kč	13,8 mil. obyvatel	16,7	13,8 mil.

Zdroj: Karel Meissel (2018).

Je obecně známo, že v Německu je vyšší životní úroveň než v ČR, přesto je v Německu 13,8 milionů obyvatel ohrožených chudobou, z tohoto ukazatele je evidentní, že míra ohrožení chudobou je neobjektivní veličina, s kterou nelze životní úroveň v jednotlivých zemích srovnávat.

Nezaměstnanost

Nezaměstnanost je výraznou veličinou, která zvyšuje riziko chudoby a s ní spojeného sociálního vyloučení a materiální deprivace.

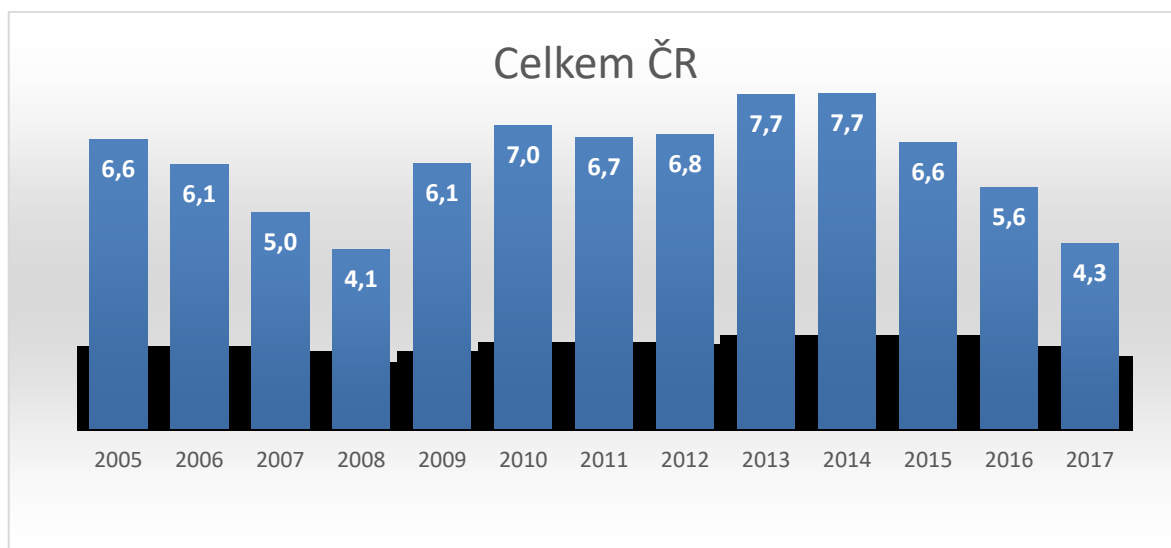
Český statistický úřad při výpočtu míry nezaměstnanosti postupuje dle definice Mezinárodní organizace práce v Ženevě (ILO). Abychom mohli osobu považovat za nezaměstnanou, musí být práce schopná, ve věku od 15 – 64 let, musí chtít být zaměstnaná a aktivně

vyhledávat práci (ČSÚ, 25. 3. 2018). Ministerstvo práce a sociálních věcí naopak vychází z osob, které jsou registrovány na úřadech práce, kde jsou zpravidla registrovány ty osoby, které zaměstnané nejsou, ale práci aktivně vyhledávají (Mazouch, Fischer, 2011).

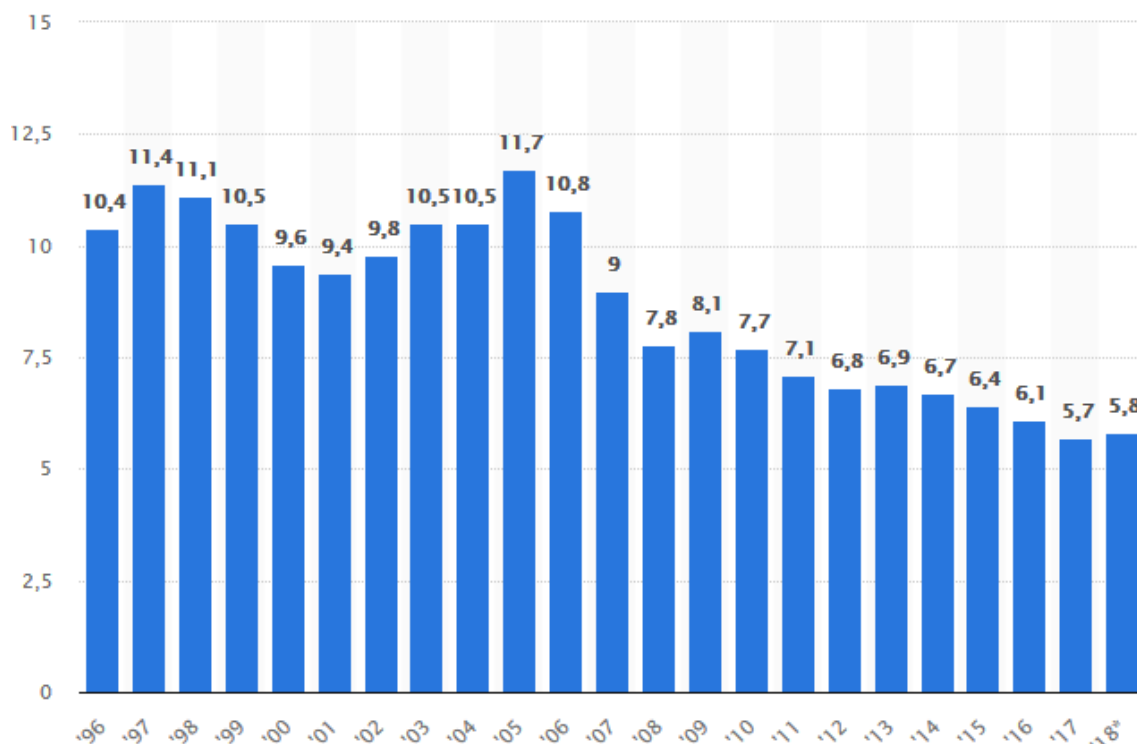
MPSV prostřednictvím úřadů práce realizuje množství projektů politiky zaměstnanosti, které se však mnohdy u osob sociálně vyloučených dlouhodobě mají účinkem. Nástroje aktivní politiky zaměstnanosti nejsou dostatečně provázány se sociálními službami, práce s klientem bývá nedostatečná a pracovněprávní vztahy v souvislosti s odměňováním nejsou flexibilní. Problém je také s absencí vhodných pracovních míst pro nekvalifikované osoby. Lidé by při přijetí špatně zaplacené práce přišli o sociální dávky, a tak se pro ně zaměstnání nestává atraktivním (Herák, 21. 3. 2018).

Míra nezaměstnanosti však po minulé ekonomické krizi z roku 2009 postupně klesá a v ČR se nyní dostává na svá historická minima (po r. 1989). Ve srovnání s ostatními zeměmi EU je míra nezaměstnanosti v ČR jedna z nejnižších. V Německu po ekonomické krizi z roku 2009 také míra nezaměstnanosti klesla. V následujících grafech je znázorněn vývoj průměrného ročního podílu míry nezaměstnanost v ČR a Německu. V grafu VI je znázorněn vývoj v ČR od roku 2005. V grafu VII je znázorněn vývoj v Německu od roku 1996. Detailní srovnání viz. Grafy VI a VII.

Graf VI. Vývoj průměrné roční míry nezaměstnanosti v ČR

Zdroj: Karel Meissel (2018). Zdrojová data: Integrovaný portál MPSV, 2018

Graf VII. Vývoj průměrné roční míry nezaměstnanosti v Německu

Zdroj: <https://de.statista.com>

Z obou grafů je patrné, že trend vývoje míry nezaměstnanosti se v obou zemích zlepšuje a míra nezaměstnanosti klesá. Trend byl v ČR nastolen přibližně na přelomu let 2013 a 2014, kdy se ČR postupně dostala z důsledků hospodářské krize.

Z grafu číslo VII vyplývá, že do Německa hospodářská krize přišla dříve a i klesající trend podílu nezaměstnaných byl nastolen dříve a to již na přelomu let 2005 – 2006.

Nicméně je evidentní, že počet nezaměstnaných klesá, což ovšem není v přímé úměrnosti s počtem osob bez přístřeší, který zejména v Německu vlivem uprchlické krize prudce stoupá.

Stěžejní pilíře pracovního práva v ČR jsou zákoník práce, zákon o kolektivním vyjednávání a zákon o zaměstnanosti. V zákoně č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších novel, se upravují následující oblasti:

- zabezpečování práva na zaměstnání,

- sledování a vyhodnocování situace na trhu práce,
- koordinaci opatření v oblasti zaměstnanosti,
- tvoří a vyhodnocuje programy a opatření k zajištění priorit zaměstnávání,
- uplatňování aktivní politiky zaměstnanosti,
- zapojování do mezinárodních programů,
- hospodaření s finančními prostředky,
- informační, poradenskou a zprostředkovatelskou činnost služeb,
- podporu v nezaměstnanosti a při rekvalifikaci,
- opatření pro rovný přístup na základě odlišností při zaměstnávání osob,
- usměrňování zaměstnávání osob ze zahraničí na území ČR.

Ve čtvrté části zákon upravuje zaměstnávání zaměstnanců ze zahraničí. V ČR se za cizince nepovažuje občan EU. V případě, že by chtěl zaměstnavatel v ČR zaměstnat cizince na volném pracovním místě na základě povolení k zaměstnání, zaměstnanecké karty nebo modré karty, je takové volné místo povinen oznámit krajské pobočce Úřadu práce, v jejímž obvodu má být zaměstnání vykonáváno, včetně charakteristiky pracovního místa (z.č. 435/2004 Sb.).

V Německu se také nepovažuje za cizince občan EU. V případě zájmu o zaměstnání občana EU musí se tento přihlásit k pobytu v daném místě zaměstnání a k hrazení sociálního a zdravotního pojištění (Velvyslanectví ČR v Berlíně, 25. 3. 2018).

V Německu zaměstnávání cizinců upravuje zákon Nařízení o zaměstnávání cizinců ze dne 6. června 2013, ve znění pozdějších novel. Nařízení určuje podmínky, za kterých mohou být přistěhovalci a cizí státní příslušníci, kteří již žijí v Německu, přijati na trh práce. Stejně jako v ČR musí být zaměstnanec Německu přihlášen k pobytu (Nařízení o zaměstnávání cizinců, 2013).

Modrá karta: V Německu, stejně jako v ČR, se pro povolení k zaměstnání pro osoby s vysokou kvalifikací vydává tzv. Modrá karta. Modrá karta v sobě spojuje povolení k pobytu na území a vydává se na určité pracovní místo. Platnost karty je na dobu od 3 měsíců do 2 let s možností dalšího prodloužení. V ČR je dalším požadavkem na udělení karty 1,5 násobek průměrné hrubé roční mzdy. (migrace.com, 26. 3. 2018).

Modrá karta se zavedla za cílem zavedení společného povolení k pobytu pro vysoce kvalifikované osoby na úrovni EU. Modrá karta v Německu se vydává při splnění požadavku na úrovni ročního minimálního hrubého platu 52 tisíc eur. V Německu je výjimka při vydává-

ní Modré karty přírodovědcům, matematikům, inženýrům, lékařům a IT specialistům je hranice roční mzdy 40 560 eur. Karta se vydává na dobu max. 4 roky, při prvním vydání (Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, 26.3.2018).

Zaměstnanecká karta: upravuje povolení k dlouhodobému pobytu za účelem zaměstnání na území ČR. Vydává se pro všechny druhy zaměstnání na dobu delší než 3 měsíce. Vydává se na pracovní místo, ke kterému byl udělen souhlas Odborem azylové a migrační politiky MV. Zaměstnanecká karta se vydává na dobu maximálně 2 roky s možností prodloužení (Sdružení pro integraci a migraci, 26. 3. 2018).

Povolení k zaměstnání: se vydává zaměstnavatelům na konkrétní pracovní místo, pro konkrétní činnost na konkrétním místě výkonu. Povolení je nepřenosné a lze jej prodloužit. Vydává se na dobu až 6 měsíců a vydává se na základě platných mezinárodních smluv (Sdružení pro integraci a migraci, 26.3.2018). V Německu se toto povolení nazývá povolení k sezónnímu zaměstnání, které má v podstatě stejné podmínky, jako povolení české. Povolení se vydává pro zaměstnance na konkrétním místě na délku pobytu v jednom roce až 180 dní (Nařízení o zaměstnávání cizinců z 6. 6. 2013).

V Německu se upravuje souhlas pro zaměstnání na dobu do 3 let na zahraniční projekty a mezinárodní výměnu zaměstnanců. Zákon o zaměstnanosti si dále klade následující podmínky: zaměstnanec je zaměstnán jako manažer, odborník, případně stážista, odměna, kterou za práci dostává není nižší než odměna srovnatelných německých pracovníků a zaměstnání neprobíhá v pracovních podmínkách, které jsou méně příznivé než u srovnatelných německých pracovníků. Povolení se vydává u různých profesí na různou dobu. U vybraných pedagogických pracovníků se povolení vydává po dobu až pěti let. U pracovníků au pair např. na dobu až jeden rok (Nařízení o zaměstnávání cizinců z 6. 6. 2013).

5.3 Programy aktivní politiky zaměstnanosti

5.3.1 Česká republika

Programy aktivní politiky zaměstnanosti jsou důležitými nástroji pro snižování nezaměstnanosti a navrácení sociálně vyloučených jedinců zpět do společnosti. Cílem hospodářské a sociální politiky obou států je dosažení plné zaměstnanosti občanů na svém území.

Základními programy dle zákona 435/2004 Sb., O zaměstnanosti jsou:

- Rekvalifikace,
- investiční pobídky,
- veřejně prospěšné práce,
- společensky účelná pracovní místa,
- příspěvek na zapracování,
- příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program,
- poradenství (z. č. 435/2004 Sb.).

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR v roce 2013 vytvořilo *strategii politiky zaměstnanosti do roku 2020*. Tímto se zapojila do projektu EVROPA 2020, jehož cílem je podpora růstu a zaměstnanosti v EU do roku 2020. Přijetím projektu se předsedové vlád EU (včetně České republiky a Německa, zavázali k plnění pěti základním strategickým cílům v oblasti zaměstnanosti, které jsou:

- výzkum a vývoj,
- změny na trhu práce,
- vzdělání,
- boj proti chudobě,
- sociální vyloučení (BMAS, 29. 3. 2018).

Jednou z priorit české vlády je podpora přístupu k zaměstnání pro skupiny osob, nejvíce ohrožených na trhu práce. Jedná se o zajištění rovného přístupu při zaměstnávání pro všechny osoby bez rozdílů. Specifickou skupinou jsou i lidé z vyloučených lokalit u nichž je problém dlouhodobé sociální exkluze. U těchto lidí bývá často problém s nízkou kvalitací, která tyto osoby omezuje v přístupu k zaměstnání. Nízké vzdělání, ztráta pracovních návyků a nedostatečné sociální kompetence jsou nejčastější překážky při získání odpovídajícího zaměstnání. K těmto se dále přidávají další společenská znevýhodnění, jako je bezdomovectví, vysoká zadluženost, exekuce, zdravotní znevýhodnění či kriminalita. Výchoziskem uchycení se na trhu práce je pro tyto lidi primárně vzdělávání a posilování jejich postavení na trhu práce (MPSV, 2013).

Oblasti zájmu MPSV:

Investiční pobídky: V regionech s vysokou nezaměstnaností a těch hospodářsky slabých se poskytuje podpora na vytváření nových pracovních míst. MPSV poskytuje podporu ve

výši 200 000 Kč na jedno pracovní místo. Součástí je podmínka udržení takového místa na dobu 5 let.

Vytváření nových pracovních míst: Jedná se zejména o společensky účelná pracovní místa, včetně podpory při zahájení samostatné výdělečné činnosti. Vytvořené místo musí reflektovat ekonomické charakteristiky regionů, charakteristiky uchazečů o zaměstnání a mělo by být cíleno do oblastí, kde existuje problém s vytvářením pracovních míst. Alternativou je podpora vytváření pracovních míst pro uchazeče s obtížným přístupem k zaměstnání, které je založeno na principech sociální ekonomiky. Jedná se o zaměstnávání osob znevýhodněných a podpora jejich pracovní integrace. Součástí této pobídky je i generování zisku.

Podpora odborného vzdělávání zaměstnanců: cílem je podpořit odborný rozvoj zaměstnanců. Projekt je určen pro vzdělávání zaměstnanců těch zaměstnavatelů, kteří mají na trhu stabilní pozici s možností dalšího růstu. Projekt je určen také pro osoby samostatně výdělečně činné. Po dobu vzdělávání budou zaměstnavateli hrazeny mzdové náklady na vzdělávané zaměstnance. Do projektu lze vstoupit za podmínek určených ministerstvem. Maximální částka na mzdové náklady zaměstnance je 27 600 Kč. (MPSV, 28.3.2018).

Projekty České vlády, určené především pro osoby, které jsou nejvíce ohroženy ztrátou zaměstnání a sociální exkluzí:

Projekt vzdělávání praxí pro zvýšení zaměstnatelnosti: s cílem zvýšení zaměstnatelnosti osob. Účelem tohoto projektu je poskytnout více než 2 000 osobám možnost vzdělávání se praxí v určité firmě a zvýšit si tak svou kvalifikaci a uplatnitelnosti na trhu práce. Cílovými skupinami jsou

- uchazeči a zájemci o zaměstnání (mimo absolventy),
- osoby, připravující se ke vstupu na trh práce (po mateřské a rodičovské dovolené),
- osoby znevýhodněné na trhu práce (ve věku nad 50 let a s nízkou kvalifikací).

Délka praxe se pohybuje v rozmezí od 1 do 6 měsíců.

Projekt začleňování cizích státních příslušníků na trh práce: Z důvodu odlišného sociokulturnímu původu bývají cizinci ohroženi nezaměstnaností. Cílem je začlenit tyto osoby na tuzemský trh práce a poskytnout 600 osobám individuální poradenství a vzdělávací programy, ve kterých je cílem zdokonalit se v občanské a finanční gramotnosti a integrovat se

na trh práce. Zároveň se také omezuje prostor pro vznik sociálně nepříznivých situací, které by mohly bránit v začlenění se do společnosti.

Projekt cesta k uplatnění se na trhu práce: Cílová skupina projektu jsou žáci posledních ročníků středních škol, jednoletých jazykových škol a studenti posledního ročníku vyšších odborných a vysokých škol. Cílem projektu je úspěšný vstup na trh práce a udržení se na něm. Počet podpořených osob je 4 500. Záměrem je snížení nezaměstnanosti lidí do 25 let o třetinu oproti roku 2010.

Projekt prohlubování kompetencí pro zvýšení zaměstnatelnosti I: Cílová skupina projektu jsou primárně uchazeči a zájemci o zaměstnání, kteří jsou evidováni na úřadu práce. Záměrem je odstraňovat překážky při vstupu na trh práce a současně jim preventivně předcházet. Počet podpořených osob je 4 500 a metodami jsou vzdělávací aktivity v oblasti finanční gramotnosti, občanské gramotnosti a měkkých dovedností. Vytipované části osob se poskytují individuální poradenství (MPSV, 29.3.2018).

5.3.2 Německo

Bundeszentrale für politische Bildung uvádí jako hlavní cíl politiky zaměstnanosti použití takových opatření hospodářské politiky, které jsou zaměřeny na dosažení plné zaměstnanosti. Rozlišuje mezi politikou zaměstnanosti na straně nabídky a na straně poptávky. Politika zaměstnanosti se zaměřuje na vyšší vládní investice či programy zaměstnanosti se systémem vytváření pracovních míst. Jako jeden z cílů je uvedena sociální integrace pro osoby znevýhodněné a ohrožené sociálním vyloučením. Cílem je sociální integrace těchto osob (Bundeszentrale für politische Bildung, 28. 3. 2018).

Priority a výhody aktivní podpory zaměstnanosti jsou uvedeny v § 5 a 7 zákona Sozialgesetzbuch (SGB) Drittes Buch (3), kde je uvedeno, že výhody aktivní podpory zaměstnanosti by měly být využívány v souladu s jejich cíli a výsledky poradenských a zprostředkovatelských rozhovorů, aby se zabránilo vzniku dlouhodobé nezaměstnanosti.

Při výběru metody z hlediska aktivní podpory zaměstnanosti je třeba zohledňovat ekonomičnost a zvolit nejvhodnější službu či kombinaci služeb pro každý jednotlivý případ. Je třeba brát zřetel na dovednosti osob, které mají být podporovány, kapacitu trhu práce a potřeby trhu práce, které byly zjištěny na základě analýzy.

Základními programy dle zákona SGB 3 jsou:

- poradenství a zprostředkování
- mediace
- školení zájemců o práci
- opatření pro aktivaci a integraci zaměstnání
- přechod ze školy do odborného vzdělávání
- odborný výcvik

Oblasti zájmu agentury pro práci (Bundesagentur für Arbeit):

Mediace: agentura práce nabízí uchazečům o zaměstnání a potenciálním zaměstnavatelům stáže. Umístění do stáže zahrnuje činnosti, které jsou zaměřeny na sdružování uchazečů o zaměstnání se zaměstnavateli, za účelem vytvoření vzdělávacího vztahu. Agentura práce zajistí, že uchazeč o práci, jehož integrace do zaměstnání bude pravděpodobně obtížnější, získá zvýšenou podporu zprostředkování.

Opatření pro aktivaci a integraci zaměstnání: žadatelé o odbornou přípravu při ucházení se o zaměstnání a nezaměstnaní mohou být povzbuzováni, aby se účastnili opatření na podporu jejich integrace do zaměstnání. Cílovou skupinou jsou nezaměstnaní, jejichž profesní začlenění v důsledku vážných problémů, a to zejména z důvodu doby trvání jejich nezaměstnanosti, je obzvláště obtížné. Jsou podporována opatření, která berou v úvahu zvýšené stabilizační a podpůrné potřeby nezaměstnaných.

Přechod ze školy do odborného vzdělávání: agentura pro zaměstnanost může podporovat, prostřednictvím hlubokého kariérového poradenství a možnostmi kariérního výběru. Podpora vzniká, pokud se možný zaměstnavatel podílí na podpoře alespoň 50 ti procenty. Agentura na druhou stranu může až 50 procenty přispívat na podporu opatření právě stanovených potenciálních zaměstnavatelů.

Odborný výcvik: Pro podporu mladých lidí, jenž potřebují pomoc, poskytuje agentura práce granty. Součástí odborného výcviku je také doprovodná pomoc, která je určena pro mladé lidi, kteří potřebují snížit jazykové bariéry, podpořit praktické a teoretické dovednosti a znalosti a pro podporu sociálně vzdělávacích kompetencí.

A další. (SGB 3, 29. 3. 2018).

Projekty Německé vlády, určené především pro osoby, které jsou nejvíce ohroženy ztrátou zaměstnání a sociální exkluzí:

Projekt integrace zaměstnanců se zdravotním omezením (kurz BEM): Zaměstnancům, kteří během jednoho roku jsou v pracovní neschopnosti delší než 6 týdnů, je zaměstnavatel povinen nabídnout kurz BEM, který by měl napomoci v lepší integraci nemocného do pracovního systému. Kurz BEM slouží k udržení si zaměstnání. V kurzu BEM jsou problémy hluboce analyzovány a konzultovány s lékařem a zástupců v radě zaměstnanců. Úspěchem kurzu BEM by mělo být ušetření financí z fondu sociálního zabezpečení a může přispět k trvalému zajištění zaměstnatelnosti zejména starších lidí. Kurz je výhodný také pro zaměstnavatele z důvodu, že sníženou absencí zaměstnance se snižují osobní náklady a v dobách nedostatku kvalifikovaných pracovníků je kurz BEM také důležitým nástrojem pro předcházení odchodu zaměstnanců z důvodu nemoci

Projekty k začlenění postižených osob do zaměstnání: **1. projekt** zavazuje agentury práce identifikovat včas zdravotní postižení a konkrétně umožnit prevenci a zahájení rehabilitace. Cílem projektu je zabránit nástupu onemocnění nebo zdravotního postižení přijetím vhodných preventivních opatření a udržení výdělečné schopnosti. Rozpočet na tento projekt určila federální vláda na 200 milionů eur. **2. projekt**, který upravuje otázky ohledně bezbariérovosti infrastruktury a budov, včetně používání znakové řeči. Cílem je mimo jiné odstranění stávajících strukturálních překážek ve federálních budovách a postupné zpřístupnění pro osoby se zdravotním postižením, což se považuje, jako důležitý stavební kámen, směrem k většímu začlenění (BMAS, 30. 03. 2018).

5.4 Legislativa sociálních dávek

5.4.1 Česká republika

Systém státní sociální podpory v ČR je upraven zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších novel. Podle tohoto zákona se stát podílí na nákladech na výživu a ostatní základní osobní potřeby. Zákon upravuje státem poskytované dávky: dávky:

- přídavek na dítě,
- příspěvek na bydlení,
- porodné,
- rodičovský příspěvek,
- pohřebné.

Dávky sociální podpory se poskytují pouze fyzickým osobám v případě, že splní podmínky, které jsou taxativně vymezeny v tomto zákoně.

Na **přídavek na dítě** má nárok nezaopatřené dítě, jestliže rozhodný rodinný příjem nepřevyšuje součin částky životního minima pro rodinu a koeficientu 2,70. Jednotlivé částky výše přídatku jsem upraveny v tomto zákoně.

Na **příspěvek na bydlení** má nárok vlastník, případně nájemce bytu, který v něm je hlášen k trvalému bydlení a jeho náklady na bydlení přesahují částku součinu rozhodného rodinného příjmu a koeficientu 0,30. V Praze je koeficient zvýšen na 0,35. V závislosti na počtu osob v rodině a místě bydliště, může příspěvek na bydlení v Praze v nájemním bytě dosáhnout částky až 18 674 Kč měsíčně.

Rodičovský příspěvek má nárok rodič na dobu nejvýše 4 let věku dítěte, kdy celková vyplacená částka bude 220 000 Kč. V případě vícerčat se pak nárok zvedá na 1,5násobek částky 220 000 Kč.

Nárok na **porodné** má žena, která porodila své první nebo druhé dítě, pokud příjem v rodině nepřevyšuje částku životního minima a koeficientu 2,70. Výše porodného je 13 000 Kč na první dítě a na druhé dítě je to částka 10 000 Kč.

Na **pohřebné** má nárok osoba, která vypravila pohřeb za podmínek stanovených tímto zákonem, kdy výše pohřebného je 5 000 Kč. (zákon č. 117/1995 Sb.)

Zákon číslo 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších novel, upravuje poskytování pomoci k zajištění základních životních podmínek. Zákon taxativně vymezuje osoby, které se do hmotné nouze nemohou dostat i osoby, které jsou oprávněné po splnění podmínek v zákonem upravených. Zákon upravuje následující dávky:

- příspěvek na živobytí,
- doplatek na bydlení,
- mimořádná okamžitá pomoc.

Na **příspěvek na živobytí** má nárok osoba, jejíž příjem a příjem společně posuzovaných osob nedosahuje částky živobytí. Nárok má jen jedna osoba, a to na základě dohody posuzovaných osob. Výše příspěvku na živobytí je rozdíl mezi částkou živobytí a příjmem osoby.

Doplatek na bydlení je částka, která pomáhá uhradit odůvodněné náklady na bydlení. Vypočítává se tak, aby osobě po zaplacení nákladů na bydlení zůstala alespoň částka na živo-

bytí. Doplatek na bydlení je možné přiznat po udělení souhlasu a splnění hygienických podmínek, do ubytovacího zařízení. Jedná se o ubytování v pobytových sociálních službách, jako je azylový dům, či chráněné bydlení.

V případě nepříznivého a mimořádného charakteru situace, kdy hrozí vážná újma na zdraví lze poskytnout **mimořádnou okamžitou pomoc**, která doplní příjem osoby do existenčního minima. Dalšími situacemi, v níž lze mimořádnou okamžitou pomoc poskytnout může být i živelní pohroma, požár, či jiná destruktivní událost. V takovém případě může částka pomoci být až 15násobek životního minima jednotlivce. Další možnosti poskytnutí jsou taxativně vymezeny v zákoně (zákon č. 117/1995 Sb.).

V případě **platební neschopnosti zaměstnavatele** vyplácet mzdu svým zaměstnancům, mohou se tito obrátit na příslušný krajský úřad práce. Podle zákona 118/ 2000 Sb., o ochraně zaměstnanců, ve znění pozdějších novel, může zaměstnanec své mzdové nároky uplatnit nejpozději do 5 měsíců a 15 kalendářních dnů, kdy ÚP zveřejnil na úřední desce informace o zaměstnavateli, na jehož majetek bylo vyhlášeno moratorium před zahájením insolvenčního řízení. Mzdové nároky lze uplatnit nejvýše v rozsahu 3 kalendářních měsíců rozhodného období. Celková výše vyplacených mzdových nároků jednoho zaměstnance nesmí překročit za jeden měsíc 1,5násobek rozhodné částky. Rozhodná částka bývá zveřejněna MPSV ve sbírce zákonů, vždy s účinností od 1. 5. kalendářního roku na dobu jednoho roku ve výši průměrné mzdy v ČR za předchozí kalendářní rok. (MPSV, 29. 3. 2018).

5.4.2 Německo

Ve spolkové republice Německo sociální dávky definují různé právní normy, především však zákon Hartz IV a zákon SGB 3. Na základě těchto právních norem se poskytují následující příspěvky:

- přídavek na dítě (Kindergeld),
- příspěvek na dítě (Kinderzuschlag),
- rodičovský příspěvek (Elterngeld),
- insolvenční výhoda (Insolvenzgeld),
- příspěvek na odborné vzdělávání (Berufsausbildungsbeihilfe),
- startovací dotace (Gründungzuschuss),
- vstupní příspěvek na založení firmy (Einstiegsgeld),
- příspěvek na péči (Betreuungsgeld).

Na **přídavek na dítě** má nárok německý občan a občan cizí země žijící v Německu (Evropská unie a Evropský hospodářský prostor), který pečuje o dítě ve svém bydlišti. Nárok upravuje čl. 62 zákona o daních z příjmů (Einkommensteuergesetz). V Německu se přídavek na dítě vyplácí téměř devíti milionům příjemcům této dávky.

Příspěvek na dítě je dávka, která by měla sloužit rodinám s nízkým příjmem a osamělým rodičům s dětmi. Dávku upravuje čl. 6a zákona o federálních dětských dávkách. Poskytuje se příjemcům, jejichž minimální (hrubý) příjem přesahuje 600 eur pro osamělé rodiče a 900 eur pro rodiny. V případě nižšího příjmu bývá nárok na dávku v nezaměstnanosti. Rozhodné příjmy nesmí překročit hranici příjmů, která je tvořena individuálně z minimálního příjmu a maximálního příplatku na dítě ve výši 140 eur za dítě.

Rodičovský příspěvek nahradil v roce 2007 příspěvek na výchovu a má na něj nárok každý rodič, který vychovává dítě. Rodičovský příspěvek je závislý na výši příjmu rodiče, který pečuje o dítě a činí 67 procent čistého příjmu za měsíc (čistý příjem za měsíc se vypočítává, jako průměr za posledních 12 měsíců). Maximální částka je 1 800 eur měsíčně. Pokud má rodič příjem pod 1 000 eur bývá rodičovský příspěvek až 100 procent. Pokud má rodič roční čistý příjem 250 000 eur, případně rodina 500 000 eur, tak na rodičovský příspěvek nemá nárok. V případě rodičů bez příjmů (nezaměstnaní, studenti nebo ženy v domácnosti) vyplácí se dávka ve výši 300 eur. U vícečetných porodů má rodič nárok na příplatek ve výši 300 eur měsíčně. Rodičovský příspěvek je vyplácen zpravidla po dobu 12 měsíců. Dále existuje možnost prodloužení za určitých podmínek, a to na dobu maximálně 28 měsíců. Celková možná vyplacená částka za 12 měsíců se potom rozloží na prodloužené období.

Insolvenční výhoda je příspěvek, který německá legislativa definuje, jako příspěvek v případě platební neschopnosti. Jedná se o náhradní mzdu, která je určena k vyrovnání nezaplacených platů zaměstnancům v případě platební neschopnosti zaměstnavatele. Na příspěvek má nárok každý zaměstnanec v Německu. Podmínkou nároku je existence insolvenční události. Insolvence nastává, když bylo zahájeno konkurzní řízení nebo bylo konkurzní řízení zamítnuto kvůli nedostatku majetku. Stejně jako v ČR se dávka vyplácí za maximální dobu 3 měsíce před rozhodnutím soudu o insolvenční. V případě absence příjmu, může federální agentura pro zaměstnanost vyplácet příspěvek i zálohově. Maximum vypláceného příspěvku, stejně jako v ČR zveřejňuje federální agentura pro zaměstnávání a je pro každý rok jiná.

Příspěvek na odbornou přípravu náleží těm studentům, kteří během přípravy či odborného vzdělávání nemají možnost žít v místě bydliště rodičů. Finanční potřeba je určena na základě konkrétního výpočetního schématu, a to kompenzací základních potřeb, paušálního nájmu a příjmů rodičů. Příspěvek se hradí měsíčně po celou dobu školení.

Startovací dotace je poskytována pouze příjemcům dávek v nezaměstnanosti. Je to obdoba českého příspěvku na podnikání.

Na **vstupní příspěvek na založení firmy** neexistuje právní nárok. Poskytnutí této výhody závisí na uvážení příslušného odboru, který bude žádost posuzovat. Z tohoto důvodu je vždy vhodné vypracovat projekt na životaschopnost a vyhlídky na úspěch zakládající se společnosti.

Příspěvek na péči o dítě je dávka, kterou odpovědná osoba (nejen rodič) získá v případě, že pečuje o dítě a vychovává ho, žije s ním ve společné domácnosti a má své bydliště v Německu. Maximální doba vyplácení je 22 měsíců dítěte. Platba následuje po rodičovském příspěvku, za obdobných podmínek. Zpravidla lze příspěvek na dítě získat až pod dosažení věku 36 let v částce 150 eur za měsíc pro každé dítě, které má na příspěvek nárok (Ronicke, 29. 3. 2018).

Obdobně jako v ČR existuje doplatek na bydlení, existuje v Německu tzv. **příspěvek na bydlení (Wohngeld)**. Příspěvek na bydlení je státní dotace, jejímž účelem je zajistit bydlení lidem, kteří svými nízkými příjmy nejsou schopni platit náklady bydlení a nájem. Při posuzování nároku se stejně, jako v ČR posuzuje počet členů domácnosti, jejich celkové příjmy a výše nájemného (poplatků). Příspěvek na bydlení je poskytován zpravidla po dobu 12 měsíců a její výše závisí na nájemních cenách, které jsou stanoveny v tzv. nájemních úrovních. V Německu existuje 6 úrovní regionálního průměru podle počtu obyvatel:

I. úroveň – méně než 85 procent (malá města),	IV. úroveň – 105 – 114 procent,
II. úroveň – 85 – 94 procent,	V. úroveň – 115 – 124 procent,
III. úroveň – 95 – 104 procent,	VI. úroveň – více než 125 procent (velká města).

Maximální limit příspěvku na bydlení ve městech VI. Úrovně je 870 eur měsíčně pro jednoho oprávněného člena domácnosti (Sozial Leistungen, 29. 3. 2018).

5.5 Organizace zabývající se problematikou lidí bez domova

Neziskové organizace mají v pomáhající oblasti nezastupitelné místo. Jednou z nejznámějších celosvětových organizací je Mezinárodní hnutí červeného kříže a červeného půlměsíce. Další organizací pomáhající lidem v nouzi v České republice a Německu je Charita při římskokatolické církvi. Národní organizace jsou např. v České republice nadace Naděje, v Německu případně organizace Tafel. Neziskových organizací je však v obou zemích nespočet.

5.5.1 Česká republika

Součástí této organizace je Český červený kříž a v Německu je to Deutsches Rotes Kreuz (Německý červený kříž). Mezinárodní hnutí Červeného kříže sdružuje téměř 96 milionů členů, dobrovolníků a zaměstnanců. (Český červený kříž, 2. 4. 2018)

Český červený kříž:

v sociální oblasti na pomoc osobám bez přístřeší a ohroženým ztrátou bydlení červený kříž zřizuje různá střediska sociálních služeb, jídelny pro bezdomovce, ošacovací střediska, sociální domy, byty pro osamělé matky. Dále je zřizovatelem řady nestátních zdravotnických zařízení. V případě mimořádných událostí vytváří síť humanitární pomoci a provádí pátrací akce. Za zmínku stojí realizované opatření při povodních v roce 1997 a v roce 2002, kdy mnoho lidí při těchto událostech přišlo o své bydlení i střechu nad hlavou. Při organizované pomoci zorganizoval sbírku na pomoc zasaženým, při které se vybralo přes 600 milionů Kč a při materiální sbírce bylo shromážděno přes 9 000 tun materiálu (Český červený kříž, 2.4.2018).

Charita ČR

Charita nabízí pomoc lidem v obtížné životní situaci v České republice i zahraničí. Provozuje širokou síť sociálních a zdravotních služeb. Charita je součástí římskokatolické církve a poskytuje pomoc všem lidem ohrožením bez rozdílu. Jednou z hlavních činností je pomoc a podpora lidí v existenční nouzi a těch, kdo se dostali na okraj společnosti. Napomáhá lidem ke změně životního stylu a pomoci na návrat zpět na trh práce a do běžné společnosti. Pro osoby bez domova provozuje charita noclehárny, nízkoprahová denní centra, charitní šatníky a azylové domy. Charita provozuje též terénní programy, kde pracovníci vyhledávají klienty z rizikových a vyloučených lokalit, kteří by sami pomoc nevyhledali či nedokázali. Jedním z projektů charity je také sociální rehabilitace, která se zaměřuje na roz-

voj schopností a dovedností, které jsou nezbytné pro zapojení člověka do běžné společnosti a nalezení odpovídajícího zaměstnání (Charita, 2. 4. 2018).

Naděje:

Nezisková organizace Naděje vznikla, jako jedna z prvních po roce 1989 v České republice. Naděje poskytuje pomoc pro lidi ve stáří, bez domova, s handicapem, ohrožené rodiny v sociální nouzi a ohrožené děti a mládež. V rámci terénních programů pracovníci vyhledávají lidi bez střechy nad hlavou, přímo v místech, kde se vyskytují. Nabízí se jim pomoc i následná péče, kterou Naděje zajišťuje v nízkoprahových denních centrech. Zajišťují lidem bez domova odbornou pomoc, díky které se dokáží klienti navrátit zpět běžného života. Kromě sociálních služeb poskytuje Naděje také zdravotní služby, které spočívají ve stomatologické pomoci, gynekologické nebo psychologické pomoci pro lidi bez domova. Naděje provozuje denní centra, noclehárny, centra krizové pomoci a azylové domy. Naděje provozuje také v několika městech tzv. tréninkové byty (Naděje, 2. 4. 2018).

5.5.2 Německo

Německý červený kříž: stejně jako Český červený kříž, poskytuje také ten Německý sociální pomoc v oblasti osob bez přístřeší. Červený kříž usiluje o zlepšení individuálních sociálních životních podmínek. Svými nabídkami, službami a zařízeními chce Červený kříž vytvořit podmínky, které umožňují každému žít existenčně bezpečný a zdravý život, podporovat sociální účast a zabránit sociální exkluzi. Kromě Německých občanů bez domova, se v posledních letech zaměřuje práce také na uprchlíky na Německém území, kteří bývají často bez domova, bez finančních prostředků a bez znalosti Německého jazyka. Německý červený kříž nabízí pomoc obecně zdarma. Bezdomovcům nabízí také doplňkové činnosti, jako je nabídka oděvů, bot, přikrývek nebo spacích pytlů. Německý červený kříž na svých stránkách uvádí, že podpora bezdomovců nepochybně pomáhá a pomoc je charakterizována úctou a respektem. (Deutsches Rotes Kreuz, 2. 4. 2018).

Kromě pomoci ve svých zřizovatelských republikách pomáhá organizace Mezinárodního Červeného kříže v zemích po celém světě. Nerozlišuje, komu je pomoc poskytována. Nárok na pomoc má každá osoba bez rozdílu pohlaví, národnosti, etnika či vyznání (Deutsches Rotes Kreuz, 2.4.2018).

Caritas:

Charita Německo, která působí pod mezinárodní hlavičkou charit působí na Německém území. Poskytuje lidem v nouzi pomoc v oblasti poradenství, ambulantní pomoci i terénních služeb. V oblasti problematiky lidí bez domova vede v Německu projekt „*Každá lidská bytost potřebuje domov*“. Z důvodu prudce se zvyšujícího nájemného lidé často opouštějí své dlouhodobé domovy a často nemohou najít nové, které často bývají nad jejich finanční možnosti. V tomto projektu se řídí heslem, že domov pro každého v bohaté zemi, jako je Německo, by neměl být výsadou, ale základním právem. Charita v Německu podporuje sociální bydlení. Charita Německo, z důvodu migrační vlny, pomáhá také přistěhovalcům a jejich rodinám. Poradenství se poskytuje v mnoha světových jazycích a pomáhá tak lidem k lepší orientaci na Německém trhu práce a v získání bydlení a sociálních dávek (Caritas Německo, 2. 4. 2018).

Tafel:

Tafel je dobrovolnické zařízení poskytující sociální služby všem lidem bez rozdílů. Z důvodu nízkoprahových nabídek je organizace Tafel často jedním z prvních míst, obývaných uprchlíky. Pro uprchlíky Tafel poskytuje kromě jiných služeb, také základní poradenství. Tafel také provozuje projekt HeimatTafel, jehož cílem je kvalifikovat a podporovat dobrovolnou práci pro uprchlíky. Cílem projektu je zajistit podporu uprchlíků založenou na solidaritě a potřebách uprchlíků a současně posílit dobrovolníky v jejich nových úkolech. Kromě poradenských služeb poskytuje Tafel pro uprchlíky také jazykovou a odbornou výchovu, která napomáhá uprchlíků v zapojení se do Německé společnosti, učí uprchlíky Německým kulturním zvykům a pomáhá s vařením a stravováním (Tafel, 2. 4. 2018).

5.6 Shrnutí

Česká republika a Německo jsou dvě sousední země, které spojuje mnoho vazeb a ačkoli si jsou v mnoha oblastech velmi blízké, tak v důrazu na jiná sociální témata se rozcházejí.

Dílčí cíl komparace rozdílů:

Analýzou základních rozdílů bylo zjištěno, že z demografického hlediska je Německo přibližně 8 x lidnatější zemí, než je Česká republika. Co se týká územních samospráv, v České republice je zřízeno 14 samosprávných celků, které přerozděluje své prostředky a kompetence na obce s rozšířenou působností. Německo se skládá z 16 spolkových zemí, kde každá země má svůj zemský sněm a svou vlastní vládu. Další instanční jednotkou jsou potom v Německu města a obce.

Důležitou oblastí sociální práce je její financování. Z financování ministerstev sociálních věcí je evidentní, že rozpočet v Německu je mnohonásobně vyšší než v České republice, a to bez ohledu na počet obyvatel jednotlivých zemí.

Přesná čísla osob bez přístřeší nelze zjistit. Nicméně výzkumem bylo zjištěno, že v Německu v roce 2016 bylo cca. 860 tisíc bezdomovců, což je v procentuálním vyjádření 1,03 procenta všech obyvatel Německa. Do nástupu uprchlické krize v roce 2016 bylo v celém Německu cca. 367 tisíc bezdomovců. Za rok 2016, po odečtení uprchlíků, je cca. 420 tisíc bezdomovců, což v procentuálním vyjádření znamená 0,51 procenta všech obyvatel. Ve srovnání s odhadem v České republice, kterou uprchlická vlna nezasáhla, protože většina migrantů cestovala do západních zemí, a to zejména právě do Německa, by procentuální vyjádření bylo o půl procenta nižší. V České republice bylo, dle odhadů, cca. 68 000 obyvatel bez přístřeší, což v procentuálním vyjádření je cca. 0,65 procenta všech obyvatel České republiky. Z tohoto by mohlo plynout, že sociální politika Německa ve srovnání s Českou republikou je na poli inkluze sociálně vyloučených osob úspěšnější. Z analýzy je dále zřejmé, že vývoj počtu lidí bez přístřeší je v obou zemích vzestupný a je důležité, aby řešení sociální politiky v oblasti ztráty bydlení, u obou zemí, zůstalo v popředí zájmu. Co se týká genderového zastoupení osob bez domova, v obou zemích převažují cca. ve ¾ případů muži.

Důležitou veličinou pro stav chudoby a zmírnění počtu lidí, ohrožených sociálním vyloučením je míra nezaměstnanosti. Míra nezaměstnanosti v obou zemích klesá a v České republice byla míra nezaměstnanosti v roce 2017 o 1,3 procenta nižší než v Německu.

V souvislosti s migrací lidí z blízkého východu, Pákistánu a Afriky, je při srovnání obou zemí zřejmá snaha těchto lidí pokračovat z České republiky dál do Německa a západních zemí, kde si tito lidé slibují lepší sociální podmínky a finanční podporu ze strany vlády. V České republice v roce 2016 zažádalo o ochranu celkem 1 478 osob, z velké části to

však byli lidé z východní Evropy, zatímco v Německu to bylo 745 545 osob a zastoupení bylo ve více než ¾ osob ze Sýrie, Afgánistánu a Iráku. V těchto zemích probíhá občanská válka a mnozí lidé utíkají proto, aby si zachránili své životy a životy svých rodinných příslušníků. Je však nasnadě analyzovat důvody, proč tito uprchlíci nezůstávají v tzv. prvních bezpečných zemích, poté co se dostanou z oblasti zasažených válkou. Někteří migranti, zejména z Afriky migrují za účelem zlepšení svého životního standardu. Tito nemíří ani do České republiky, ani do jiných zemí ve střední a východní Evropě, tito míří do bohatších západoevropských zemí.

Dílčí cíl identifikace společných znaků:

Stejně, jako v České republice, tak v Německu se tamní vlády zaměřují na výzkum v sociální oblasti a inkluzi osob ohrožených patologicko-sociálními problémy. V České republice není zřízen vládou zřízený speciální ústav pro práci s osobami bez přístřeší. Veškeré výzkumy a práce se organizuje prostřednictvím Ministerstvo práce a sociálních věcí. V Německu je pro práci s osobami bez přístřeší a lidí ohrožených jeho ztrátou zřízena federální asociace pro bezdomovectví.

Osoby ohrožené sociální exkluzí, bez rozdílu národnosti, spojuje boj s chudobou. Chudoba však v obou zemích znamená jiné finanční a materiální zabezpečení.

Vzhledem k tomu, že obě země jsou členy EU, kladou vlády obou zemí velký důraz na integraci cizinců na tamější trh práce. EU zaručuje volný pohyb osob a trh pro všechny občany EU. Ani v jedné zemi se občan druhé země na trhu práce nepovažuje, jako cizinec. Obě země mají podmínku sociálního a zdravotního pojištění na trhu práce a pobyt. Pro cizince z tzv. třetích zemí, tzn. mimo EU a Švýcarsko požadují pracovní povolení, případně pro pracovníky s vysokou kvalifikací tzv. Modrou kartu.

Pro integraci osob na trh práce vytvářejí obě země tzv. programy aktivní politiky zaměstnanosti. V České republice jsou programy aktivní politiky zaměřeny především na osoby, které se již na trhu práce nacházejí a zaměřují se na osoby s nízkou kvalifikací a kvalifikací, která již na trhu práce nemají velké uplatnění. V Německu programy aktivní politiky zaměstnanosti kladou větší důraz na vzdělávání a přechod absolventů škol na trh práce. Ministerstva sociálních věcí obou zemí aktivně spolupracují s místními zaměstnavateli, při umísťování uchazečů do zaměstnávání.

V obou zemích je legislativně upraven systém sociálních dávek. Dá se říci, že v obou zemích jsou dávky nastaveny obdobně, avšak se zásadním rozdílem ve výši sociálních dávek. Například rodičovský příspěvek v České republice je stanoven paušálně pro všechny rodiče ve výši 220 000 Kč na dobu až 4 let, v Německu je výše rodičovského příspěvku klouzavá podle výdělku rodiče, zpravidla na 1 rok, s možností dalšího rozložení na dobu delší, maximálně však 28 měsíců, při splnění dalších podmínek.

Důležitým aspektem pro osoby ohrožené ztrátou bydlení je příspěvek na bydlení. V České republice je tento nastaven dle tabulek, stejně jako v Německu. Porovnává se počet osob v rodině i místo bydliště oprávněných osob.

Dílčí cíl specifikace materiální a finanční pomoci:

Od roku 2007 se částka životního minima v České republice zvýšila jen o 284 Kč, což vzhledem k inflaci je faktické chudnutí těch nejchudších lidí. V Německu v roce 2007 byla částka životního minima na úrovni 347 EURO a do roku 2018 se každoročně zvedala, a to až na částku 416 EURO. Z tohoto porovnání je evidentní, že vláda v Německu má pro toto systémové řešení a finančním zabezpečením lidí bez přístřeší a ohrožených sociální exkluzí se zabývá více než v České republice.

Průměrná mzda v České republice se v roce 2017 pohybovala na hranici 32 646 Kč, zatímco medián byl 25 181 Kč. V Německu byla průměrná mzda 94 693 Kč a medián 41 529. Z tohoto srovnání vyplývá, že rozdíl mezi zaměstnanci s nejvyšší mzdou a těmi s nejnižší je v České republice nižší, a tedy i pomyslné sociální nůžky nejsou tak rozevřené, jak v Německu. Z evropské definice chudoby tento stav potom vyznívá, že ohroženo chudobou je v České republice méně lidí než v Německu.

Dílčí cíl: organizace zabývající se lidmi bez domova:

Kromě aktivit na trhu práce, které jsou upraveny v legislativních normách, vytvářejí obě země, na základě potřeb, projekty na začleňování osob bez práce a sociálně vyloučených. Z analýzy projektů zveřejněných ministerstvy na svých webových stránkách jsem zjistil, že zatímco MPSV ČR klade větší důraz na vzdělání a uplatnění se na trhu práce, BMAS v Německu vytváří projekty pro sociální inkluzi osob se zdravotním postižením a lepší integraci migrantů na trh práce.

Kromě vládních organizací, zabývajících se sociálně ohroženými lidmi, působí v sociální oblasti v obou zemích sektor neziskových organizací. V obou zemích působí mezinárodní neziskové organizace, jako je Červený kříž nebo Charita při římskokatolické církvi. Avšak v obou zemích je i mnoho organizací, které jsou provozovány jen na území republik. Rozdíl mezi činnostmi neziskových organizací v obou zemích se jeví zejména v starosti o uprchlíky z třetích zemí.

Výše uvedené shrnutí dílčích cílů výzkumu se může stát výzvou k diskuzi v oblasti sociálně vyloučených a v jejich inkluzi k navrácení se k běžnému bydlení a životu většinové majoritní společnosti. Naplněním dílčích cílů bylo dosaženo výzkumného cíle komparace bezdomovectví v České republice a Německu.

6 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Cílem mé diplomové práce bylo zanalyzovat rozdíly mezi přístupem České republiky a Německa, jejich legislativním nástrojům a postojům k řešení problematiky lidí bez přístřeší a těch, kteří jsou jeho ztrátou ohroženi.

Člověk přichází o střechu nad hlavou z mnoha různých příčin. Nejčastějšími příčinami ocitnutí se bez domova jsou nezaměstnanost, různé druhy závislostí a špatný zdravotní stav.

Zejména na problematiku ztráty zaměstnání a navrácení se zpět na trh práce se zaměřují České i Německé vlády. Vlády obou zemí vytvářejí prostřednictvím aktivní politiky nezaměstnanosti a státních organizací množství projektů, které by měly napomoci získat odpovídající zaměstnání a navrácení se do společnosti.

Navrácení osoby zpět na trh práce může pomáhat člověku v jeho tíživé situaci, zde nalézá sociální kontakt s ostatními zaměstnanci, rozvíjí své sociální kompetence a zvyšuje se tak šance navrácení se do běžného společného života. Toto je podle mého názoru jedna z nejdůležitějších situací při rehabilitaci bezdomovce z patologického prostředí do běžného života. Sociální pedagogika tomuto stavu může významně napomoci, a to větším zapojením sociálních pracovníků do osvěty lidí bez domova, či těch, kteří se pohybují v sociálních zařízeních.

Ze své zkušenosti vím, že bezdomovci bývají často terčem stereotypů a lidé se jim často účelově vyhýbají a dívají se na ně tzv. „*přes prsty*“. Věřím, že i tento zažitý stereotyp by se v případě smysluplnějšího cíleného ovlivňování běžné společnosti mohl změnit, aby se i občanská společnost mohla zapojit do inkluze a zapojení se do návratu bezdomovců do běžného způsobu života. Domnívám se, že jsou to masmédiá, která jsou jako možný nástroj ovlivňování lidí opomíjená a naopak často napomáhá k přetrvávání zažitých stereotypů.

Další problém vidím v bezdomovectví u mladých lidí, které by sociální pedagogika mohla ovlivnit cílenějším působením, zejména v oblasti primární prevence na základních a středních školách. Tyto osoby na začátku dospělosti teprve hledají své místo ve společnosti socializují se. Začínají s experimentováním s drogami či alkoholem a ti bez patřičného rodinného zázemí mívají často problém se na začátku svého života plně zapojit do občanské společnosti.

V oblasti lidí bez domova a bez odpovídajících finančních a materiálních prostředků dochází často také k různým druhům protiprávního jednání, zejména v oblasti majetkové trestné činnosti, které představují především drobné krádeže. Zde bych viděl prostor pro preventivní působení orgánů činných v trestním řízení.

ZÁVĚR

Bezdomovectví je celosvětový fenomén, který v souvislosti s rozvojem konzumní společnosti neustále roste a vyvíjí se. Je problematické nejen pro samotné lidi na ulici přežívající, ale pro celou společnost. V souvislosti s bezdomovectvím souvisí nemoci, alkoholismus, drogové závislosti a také kriminalita. Politiky všech států na světě zaujímají k bezdomovectví stanovisko s cílem bezdomovectví redukovat, případně alespoň zastavit jeho růst. Legislativy států využívají všech legislativních možností, včetně financování neziskových organizací, které působí po celém světě.

Ústava všech vyspělých zemí světa zaručuje všem lidem důstojný život. Problém lidí bez přístřeší a zajištění důstojného života těchto lidí je na celém světě jedna z prioritních sociálních oblastí. Kromě vládních projektů na začleňování těchto lidí do běžného způsobu života, se v oblasti práce s bezdomovci angažuje množina neziskových organizací, jejichž práce v sociální oblasti je nezastupitelná.

Členské státy Evropské unie patří mezi nejvyspělejší a nejbohatší země na světě, přesto se fenomén bezdomovectví nedaří redukovat a dle statistických údajů v České republice i Německu má počet lidí bez domova neustále gradující tendenci.

Komparativní analýzou v oblasti osob bez přístřeší jsme zjistili, že v České republice a Německu je nastaven podobný legislativní rámec sociální pomoci, nicméně samotné poskytování služeb má mnoho diferencí. V České republice vidíme zejména lidskost a sociální citění při pomoci lidem bez přístřeší, kdy finanční pomoc závisí především na drobných či větších finančních a materiálních darech. Německo, které je ekonomicky vyspělejší a bohatší poskytuje svým občanům a lidem v nepříznivé sociální pomoci vyšší finanční dávky. V současné době je v popředí zájmu sociálních organizací v Německu také migrační vlna, která zapříčiňuje, že mnoho lidí, včetně matek s dětmi přežívá v Německu na ulici, bez střechy nad hlavou.

V obou zemích je evidentní, že neziskový sektor reaguje na vyvíjející se situaci v sociální oblasti. Je potřeba situaci řešit i nadále a hlouběji se zabývat problematikou. Zaměřit se, v dynamicky rozvíjející se společnosti na vizi do budoucna a možnosti navrácení vyloučených osob do běžné společnosti.

Význam této práce pozoruji ve faktickém porovnání řešení ve dvou podobných, avšak ekonomicky velmi odlišných zemích. Je potřeba potřebným lidem poskytnout takovou

pomoc, která jim usnadní navrácení se do života. Domnívám se, že Česká republika se může od Německa v mnohém inspirovat, avšak toto platí i obráceně.

Sociální pedagogika, jako pomáhající profese, má nezastupitelné místo v řešení sociální exkluze. Kromě zdravotní, sociální a legislativní pomoci, poskytují pracovníci organizací to nejcennější, a to pochopení, které se jim na ulici nedostává. Empatické jednání těchto lidí a individuální přístup je to, co může pomoci lidem k navrácení se do běžného způsobu života.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BALÁŠ, Ondřej, Kristína BRTNÍKOVÁ, Kateřina ČERMÁKOVÁ, et al. *Zjišťování počtu lidí bez domova 2014*. Brno: Magistrát města Brna, 2015. ISBN 978-80-260-8545-4.
- [2] BALÁŠ, Ondřej, Magda HEŽOVÁ, Roman LOUKOTA, Lenka PROKOPOVÁ, Ladislav PTÁČEK, Jiří SEJBAL, Martin STANOEV. *Aktuální otazníky fenoménu bezdomovství*. Brno: Centrum sociálních služeb, příspěvková organizace, 2010. ISBN 978-80-254-9015-0.
- [3] BROŽOVÁ, Dagmar. *Společenské souvislosti trhu práce. 1. Vydání*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-16-4.
- [4] BURCHADT, Tania, Julian LE GRAND, David PIACHAUD. *Social exclusion in Britain 1991-1995 Social policy & administration*. Blackwell: publishers Ltd., 1999. ISBN 10.1111/1467-9515.00148.
- [5] ECHAUDEMAISON, Claude-Daniele. *Slovník ekonomie a sociálních věd, 1. vyd.*. Praha: E.W.A. Edition s.r.o., 1995. ISBN 80-85764-13-X.
- [6] FITZPATRICK, Suzanne, Peter KEMP, Susanne KLINKER. *Bezdomovství: přehled výsledků výzkumů z Velké Británie. 1st Czech ed.* Kostelec nad Černými lesy: Institut zdravotní politiky a ekonomiky, 2004. ISBN 80-86625-15-X.
- [7] GÖHLERT, Fr.-Christoph, Frank KÜHN. *Od návyku k závislosti: toxikománie : drogy: účinky a terapie*. Praha: Ikar, 2001. Pro zdraví. ISBN 80-7202-950-9.
- [8] GRUDZIŇSKÁ, Alice. *Nezaměstnanost a její psychologické dopady na osoby se zdravotním postižením*. České Budějovice: Nová Forma, 2012. ISBN 978-80-7453-214-6.
- [9] HAASOVÁ, Jana. *Jak žijí v Olomouci ženy bez domova*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244-1238-1.
- [10] HAUSER, Michael. *Sociální stát a kapitalismus*. Praha: Svoboda Servis, 2007. ISBN 978-80-86320-48-9.
- [11] HAYCOCK, Kate. *Shelter*. Hove: Wayland, Human rights, 1993. ISBN 0-7502-0641-1.
- [12] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-262-0982-9.

- [13] HOLCR, Květoň a kol. *Kriminológia, I. vyd.* Bratislava: Iura edition, 2008. ISBN 978-80-8078-206-1.
- [14] HRADECKÝ, Ilja. *Příklady nejlepší praxe v boji proti bezdomovectví.* Praha: FEANTSA, 2003. ISBN 80-86451-05-4.
- [15] CHARITA OLOMOUC. *Sborník z konference „Jak se žije na ulici – zjevné bezdomovectví“.* Olomouc: Charita Olomouc, 2011. ISBN 978-80-254-8895-9.
- [16] INTERNATIONAL LABOUR OFFICE a Employment SECTOR. *Towards the right to work: a guidebook for designing innovative public employment programmes.* Geneva: ILO, 2012. ISBN 978-92-2-126771-3.
- [17] JAKOUBEK, Marek, Tomáš HIRT. *Romové v osidlech sociálního vyloučení.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8.
- [18] KALÁTOVÁ, Dagmar, Pavol BEŇO, Miron ŠRAMKA. *Zdravotné problémy marginalizovaných skupin. Ošetrovatelství, kvalita života, onkologie, veřejné zdravotnictví, laboratorné vyšetřovací metody a farmakologie.* Příbram: Ústav sv. Jana Nepomuka Neumanna Vysoké školy zdravotnictví a sociální práce sv. Alžbety, n.o., 2016. ISBN 978-80-906146-4-2.
- [19] KALINA, Kamil. *Klinická adiktologie.* Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-4331-8.
- [20] KELLER, Jan, Laure LIENARD, Eliška LINDOVSKÁ, Marek MIKULEC, Štěpán RIPKA, Jan SNOPEK. *Způsoby řešení bezdomovectví a vyloučení z bydlení.* Ostravská univerzita, 2016. ISBN 978-80-7464-852-6.
- [21] KRAUS, Blahoslav, Jolana HRONCOVÁ a kol. *Sociální patologie.* Hradec Králové: GAUDEAMUS, Univerzita Hradec Králové, 2010. ISBN 978-80-7435-080-1.
- [22] KUCHAROVÁ, Věra, Jana BARVÍKOVÁ, Kristýna PEYCHLOVÁ, Sylva HÖHNE. *Vyhodnocení dostupných výzkumů a dat o bezdomovectví v ČR a návrhy postupů průběžného získávání klíčových dat.* Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i, 2015. ISBN 978-80-7416-204-6.
- [23] KUCHAROVÁ, Věra a Kristýna JANUROVÁ. *Velikost a struktura skupin osob bez domova a osob vyloučených z bydlení.* Praha: VÚPSV, 2016. ISBN 978-80-7416-228-2.
- [24] LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV EVROPSKÉ UNIE. Paris: Biotop, 2008. ISBN 978-2-84400-418-5.

- [25] LITAVCOVÁ, Eva a Sylvia JENČOVÁ. *Analytický pohľad na problém chudoby a nezamestnanosti v podmienkach Slovenska*. Brno: Tribun EU, 2014. Knihovnic-ka.cz. ISBN 978-80-263-0811-9.
- [26] LEJSAL, Matěj, Lenka BOČKOVÁ, Kateřina ŠÁMALOVÁ, Pavel PĚNKAVA a Petr VOJTÍŠEK. *Agenda lidských práv v každodenní praxi sociálního pracovníka*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015. Sešit sociální práce. ISBN 978-80-7421-086-0.
- [27] LEVINSON, David. *Encyklopedia of Homelessness*. Londýn: Sage, 2004. ISBN 0-7619-2751-4.
- [28] LUX, Martin, Tomáš KOSTELECKÝ. *Bytová politika teorie a inovace pro praxi*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON)/Sociologický ústav AV ČR, v.v.i, 2011. ISBN 978-80-7419-068-1.
- [29] MAŇÁK, Josef, Štefan ŠVEC a Vlastimil ŠVEC, ed. *Slovník pedagogické metodologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 80-210-3802-0.
- [30] MAREK, Jakub, Aleš STRNAD, Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1.
- [31] MATOUŠEK, Oldřich, Jana KOLÁČKOVÁ, Pavla KODYMOVÁ. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.
- [32] MATOUŠEK, Oldřich, a kol.. *Sociální služby. 2. Vydání*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-00411-3.
- [33] MAYEROVÁ, Marie a Jiří RŮŽIČKA. *Sociologie v ekonomické praxi*. 4. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2001. ISBN 80-7082-834-x.
- [34] MAZOUCH, Petr a Jakub FISCHER. *Lidský kapitál: měření, souvislosti, prognózy*. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-380-6.
- [35] MICHAL, Petr NEVŠÍMAL, Jan JÍLEK a Jiří BOUŠKA. *Gambler: a co s ním?. 2., přepracované vydání*. Mníšek pod Brdy: Magdaléna, 2016. ISBN 978-80-270-0947-3.
- [36] MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*. Praha: MPSV, 2014. ISBN 978-80-7421-062-4.

- [37] NEDĚLKOVÁ, Michaela a Ilja HRADECKÝ, ed. *Sborník ze semináře na téma Bezdomovství v Evropě, Olomouc, 4.3.1998*. Praha: Naděje, 1997. ISBN 80-902292-3-9.
- [38] NEŠPOR, Karel. *Jak poznat a překonat problém s hazardní hrou: příručka pro ty, kdo mají problém s hazardní hrou, kdo chtějí takovým lidem pomáhat, kdo chtějí problémům s hazardní hrou předcházet*. 2., rozš. vyd. Praha: Sportpropag pro Ministerstvo zdravotnictví ČR, 1999. ISBN 9788026038757.
- [39] NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-267-6.
- [40] PRINZ, Petr, ed. *Bezdomovectví v kontextu kriminality: sborník z konference pořádané Charitou Olomouc u příležitosti 11. ročníku "Dnů o bezdomovectví" a v rámci oslav 20. výročí činnosti Charity Olomouc: [Olomouc, 14. listopadu 2012]*. Olomouc: Charita Olomouc, 2013. ISBN 978-80-905260-2-0.
- [41] PROFOUS, Jiří. *Průvodce alkoholovou závislostí: především pro ženy pijících partnerů*. 2. vyd. Praha: Galén, c2013. ISBN 978-80-7492-087-5.
- [42] PRŮDKOVÁ, Táňa, Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.
- [43] REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.
- [44] RYS, Vladimír. *Česká sociální reforma: (sociologická studie)*. V Praze: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0588-0.
- [45] SIROVÁTKA, Tomáš. *Monitorování chudoby v České republice: úvodní studie*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2002.
- [46] SOLANSKÝ, Oldřich. *Analýza komunitních plánů, sociálně demografická analýza*. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava, 2017. ISBN 978-80-248-4027-7.
- [47] SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality, druhé aktualizované vydání*. Brno: vysoká škola evropských a regionálních studií, z. ú, 2016. ISBN 978-80-7556-009-4.
- [48] SOMERVILLE, Peter, Philip BROWN, Gareth MORRIS, Lisa SCULLION. *Young people living in the YMCA*. Social Polici and Society, 2011. ISSN 1475-3073.
- [49] ŠIMÍKOVÁ, Ivana, Robert TRBOLA, Jan MILOTA, Magda FRIŠAUROVÁ, Jiří VYHLÍDAL. *Riziko ztráty bydlení a jeho prevence. Rozbor problému a vyhodno-*

- cení nástrojů*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i., 2016 . ISBN 978-80-7416-239-8.
- [50] ŠLAMPOVÁ, Markéta. *Terénní sociální práce v ČR a ve FRANCII*. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Fakulta ekonomicko-správní. Vedoucí práce Mirka Wildmannová.
- [51] VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4.
- [52] VÁGNEROVÁ, Marie, Ladislav CSÉMY, Jakub MAREK. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2209-5.
- [53] ŽIŽLAVSKÝ, Martin. *Metodologie pro Sociální politiku a sociální práci*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3110-7.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

- [54] ASYLUM IN EUROPE. *Asylum Statistics 2016: Sharper inequalities and persisting asylum lottery* [online]. 2017 [cit. 2018-03-19]. Dostupné z: <http://www.asylumineurope.org/news/23-05-2017/asylum-statistics-2016-sharper-inequalities-and-persisting-asylum-lottery>.
- [55] BUNDESAMT FÜR MIGRATION UND FLÜCHTLINGE. *Blau karte EU* [online]. 1. 2. 2018 [cit. 26. 3. 2018]. Dostupné z <http://www.bamf.de/DE/Migration/Arbeiten/BuergerDrittstaat/BlaueKarte/blaue-karte-node.html>.
- [56] BUNDESMINISTERIUM FÜR ARBEIT UND SOZIALES. *Strategie Europa 2020, 2016* [online]. [cit. 2018-03-29]. Dostupné z <http://www.bmas.de/DE/Themen/Soziales-Europa-und-Internationales/Europa/Europaeische-Prozesse/strategie-europa-2020.html>.
- [57] BUNDESMINISTERIUM FÜR ARBEIT UND SOZIALES. *Projekte und Initiativen* [online]. [cit. 2018-03-30]. Dostupné z <http://www.bmas.de/DE/Themen/Arbeitsschutz/Projekte-und-Initiativen/projekte-und-initiativen.html>.

- [58] BUNDESMINISTERIUM FÜR ARBEIT UND SOZIALES. *Wahrnehmung von Armut und Reichtum in Deutschland 2015* [online]. [cit. 2018-02-09]. Dostupné z <http://www.bmas.de/SharedDocs/Downloads>.
- [59] BUNDESMINISTERIUM FÜR ARBEIT UND SOZIALES. Bundeskabinett verabschiedet Sozialbericht Bericht, dokumentiert die Leistungsfähigkeit des Sozialstaats [online]. 2. 8. 2017 [cit. 2018-04-01]. Dostupné z <http://www.bmas.de/DE/Presse/Pressemitteilungen/2017/bundeskabinett-verabschiedet-sozialbericht-2017.html>.
- [60] BUREŠ, Michal. *Průměrná mzda se blíží 30 000 Kč: Blížíme se kousek po kousku k Rakousku?* [online]. 8.12.2017 [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/501734-prumerna-mzda-sousedu/>.
- [61] BUNDESZENTRALE FÜR POLITISCHE BILDUNG. *Beschäftigungspolitik 2016* [online]. [cit. 28. 3. 2018]. Dostupné z <http://www.bpb.de/nachschlagen/lexika/lexikon-der-wirtschaft/18850/beschaeftigungspolitik>.
- [62] CARITAS DEUTSCHLAND [online]. [cit. 2018-04-02]. Dostupné z: <http://www.caritas.de>.
- [63] ČESKÝ ČERVENÝ KŘÍŽ [online]. [cit. 2018-04-02]. Dostupné z: <http://www.cervenyriz.eu/cz/historieporevoluci.aspx>.
- [64] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD [online]. 30.9.2017 [cit. 2018-03-16]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_lide.
- [65] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD [online]. [cit. 2018-03-25]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/zam_vsps.
- [66] EUROPA.EU [online]. [cit. 1. 3. 2018]. Dostupné z https://europa.eu/european-union/topics/human-rights_cs.
- [67] EXNEROVÁ, Věra, Andrea VOLFOVÁ. *Chudoba* [online]. 2008 [cit. 21. 3. 2018]. Dostupné z <http://www.rozvojovka.cz/chudoba>.
- [68] FEANTSA.ORG. *typologie ETHOS* [online]. [cit. 9. 3. 2018]. Dostupné z [online]. [cit. 1. 3. 2018]. Dostupné z http://www.feantsa.org/download/cz___8621229557703714801.pdf

- [69] HECZKOVÁ, Eduarda, 2001. *Bezdomovci a my* [online]. [cit. 3. 1. 2017]. Dostupné z <http://www.getsemany.cz/node/292.cz>.
- [70] HERÁK, Robert, 2008. *Realizace komplexních programů na podporu zaměstnanosti osob ze SVL*. [online]. [cit. 21. 3. 2018]. Dostupné z <http://www.socialni-zaclenovani.cz/realizace-komplexnich-programu-na-podporu-zamestnanosti-osob-ze-socialne-vyloucenych-lokalit>.
- [71] CHARITA ČR [online]. [cit. 2018-04-02]. Dostupné z <http://www.charita.cz>.
- INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION [online]. [cit. 9. 3. 2018]. Dostupné z <http://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>.
- [72] IROZHLAS, *V Česku je nejnižší míra chudoby z celé Evropské unie. Nejhuře je na tom Rumunsko* [online]. [cit. 21. 3. 2018]. Dostupné z https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/cesko-ma-nejnizsi-miru-chudoby-v-eu-lide-se-i-tak-ocitaji-v-dluhove-pasti_1711241632_gol.
- [73] KONÍČEK, František. MPSV: Bezdomovectví v Česku hrozí až 100 000 lidem, chystáme pomoc (ct24.cz).MPSV.CZ [online]. Praha, 2013, 11.9.2013 [cit. 2018-03-17]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/16201>
- [74] KREJČÍ, Václav. *Migrace z Afriky do Evropy*. [online]. 2016, 19.7.2016 [cit. 2018-03-19]. Dostupné z: <http://faktus.info/analyzy/vaclav-krejci-migrace-z-afriky-do-evropy/>
- [75] LUX, Martin. *Podpora dostupnosti bydlení pro lidi akutně ohrožené sociálním vyloučením – mezinárodní perspektiva a návrhy opatření v ČR* [online]. [cit. 16. 3. 2018]. Dostupné z <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/dokumenty-k-oblasti-bydleni/m-lux-koncept-podporovaneho-bydleni-prezentace-ze-setkani-s-nno-14-4-2010/download>.
- [76] MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Ochrana zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele* [online]. Praha: MPSV, 2017 [cit. 2018-03-29]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/sz/obcane/insolvence/ins_prava.
- [77] MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020* [online]. Praha: MPSV, 2013 [cit. 2018-03-28]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/strateg_zam_2020/strategiepz2020.pdf.
- [78] MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Vyhodnocení průzkumu řešení bezdomovectví v obcích s rozšířenou působností* [online]. Praha: MPSV, 2016 [cit.

- 2018-03-17]. Dostupné z:
https://www.mpsv.cz/files/clanky/25753/Vyhodnoceni_pruzkumu_reseni_bezdomovectvi_v_obcich_s_rozsirenou_pusobnosti_v2.pdf
- [79] MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ: *integrovaný portál MPSV* [online]. 9.1.2018 [cit. 2018-03-25]. Dostupné z:
http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/casove_rady.
- [80] MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Zajímavé projekty v oblasti zaměstnanosti* [online]. Praha: MPSV [cit. 2018-03-29]. Dostupné z:
<https://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/esf/zajimave>.
- [81] MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Strategie sociálního začleňování 2014 – 2020* [online]. Praha: MPSV, 2016 [cit. 2018-03-30]. Dostupné z:
<https://www.mpsv.cz/cs/17081>.
- [82] MISCHKE, Johanna. *Einkommen, Armut und soziale Ausgrenzung* [online]. 3.5.2016 [cit. 2018-03-21]. Dostupné z:
<http://www.bpb.de/nachschlagen/datenreport-2016/227016/einkommen-armut-und-soziale-ausgrenzung>.
- [83] NADĚJE. *Lidé bez domova* [online]. [cit. 2018-04-02]. Dostupné z:
<https://www.nadeje.cz>.
- [84] NĚMECKÝ ČERVENÝ KŘÍŽ. [online]. [cit. 2018-04-02]. Dostupné z:
<https://www.drk.de/>.
- [85] NĚMECKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD [online]. 30.9.2017 [cit. 2018-03-16]. Dostupné z:
<https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/GesellschaftStaat/Bevoelkerung/Bevoelkerungsstand/Bevoelkerungsstand.html;jsessionid=15C340F7D9313DE2F4A3379087B0C3B9.InternetLive1>.
- [86] PĚNKAVA, Pavel. *Konsensuální konference o bezdomovectví v České republice* [online]. [cit. 9. 3. 2018]. Dostupné z
http://www.socialnipracovnici.cz/public/upload/image/konzenzuální_konference_penkava.doc.
- [87] PRAGULIC [online]. [cit. 5. 12. 2017]. Dostupné z <http://www.pragulic.cz>.
- [88] RONICKE, Philipp. *Sonstige Sozialleistungen* [online]. [cit. 2018-03-29]. Dostupné z
<http://www.sozialleistungen.info/sozial-leistungen/>.

- [89] SDRUŽENÍ PRO INTEGRACI A MIGRACI. *Modrá karta* [online]. [cit. 2018-03-26]. Dostupné z <http://www.migrace.com/cs/poradna/informace-pro-cizince/cizinci-ze-zemi-mimo-eu/dlouhodoby-pobyt/modra-karta>.
- [90] SOZIALGESETZBUCH (SGB) DRITTES BUCH (III). [online]. 24. 3. 1997 [cit. 2018-03-30]. Dostupné z https://www.gesetze-im-internet.de/sgb_3/BJNR059500997.html.
- [91] SOZIAL LEISTUNGEN. *Wohngeld als Mietzuschuss odr Lastenzuschuss nach dem Wohngeld-Gesets* [online]. [cit. 2018-03-29]. Dostupné z <http://www.sozialleistungen.info/wohngeld/>.
- [92] SOMERVILLE, Peter, Gareth MORRIS, Lisa SCULLION, Philip BROWN. *Lo-sing and finding a home: Homeliness, multiple exclusion and everyday lives* [online]. [cit. 6.2. 2018]. Dostupné z <http://usir.salford.ac.uk/35876/>.
- [93] STATISTA: Das Statistik-Portal. *Arbeitslosenquote in Deutschland im Jahresdurchschnitt von 1996 bis 2018* [online]. 2018 [cit. 2018-03-25]. Dostupné z: <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/1224/umfrage/arbeitslosenquote-in-deutschland-seit-1995>.
- [94] TAFEL DEUTSCHLAND [online]. [cit. 2018-04-02]. Dostupné z <http://www.tafel.de/>.
- [95] VELVYSLANECTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY V BERLÍNĚ: *zaměstnávání českých občanů v SRN po 1. 5. 2011* [online]. 13.12.2017 [cit. 2018-03-25]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/berlin/cz/obchod_a_ekonomika/zamestnavani_obcanu_cr_v_srn/zamestnavani_ceskych_obcanu_v_srn_po_1_5_1.html.
- [96] VEŘEJNÁ SPRÁVA [online]. [cit. 19. 3. 2018]. Dostupné z <http://www.verejnasprava.estranky.cz/>.
- [97] ZÁVISLOSTI.SWEB [online]. [cit. 9. 2. 2018]. Dostupné z <http://zavislosti.sweb/gambling.html>.

LEGISLATIVNÍ PRAMENY:

Nařízení o zaměstnávání cizinců BESCHV ze dne 6. 6. 2013, ve znění pozdějších novel.

Zákon číslo 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon číslo 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška číslo 505/2006 Sb., k provedení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon číslo 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon číslo 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon číslo 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon číslo 457/2016 Sb., o státním rozpočtu České republiky na rok 2017.

Základní zákon pro spolkovou republiku Německo (Das grundgesetz), ve znění pozdějších předpisů.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

BEM	Projekt integrace osob se zdravotním omezením v Německu
BAG W	Federální asociace pro bezdomovectví v Německu
BMAS	Spolkové ministerstvo práce a sociálních věcí v Německu
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
EU	Evropská Unie
ETHOS	Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení
FEANTSA	Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci
ILO	Mezinárodní organizace práce
IT	Informační technologie
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky
MV.	Ministerstvo vnitra České republiky
SGB	Sociální zákon v Německu
SIAO	centra služeb pro přijímání a orientaci uživatelů služeb ve Francii
ÚP	Úřad práce

SEZNAM TABULEK

Tabulka I:	typologie ETHOS.....	22
Tabulka II:	Kvantifikace obyvatel v komparovaných zemích.....	54
Tabulka III	Vývoj částky životního minima v ČR a Německu.....	60
Tabulka IV	Kvantifikace obyvatel ohrožených chudobou v komparovaných zemích...	61

SEZNAM GRAFŮ

Graf I	Počet obyvatel komparovaných zemí.....	53
Graf II	genderového zastoupení osob bez přístřeší v procentech.....	55
Graf III	Vývoj a prognóza počtu osob bez přístřeší v Německu do roku 2018.....	56
Graf IV	Počet přijatých žádostí o ochranu v ČR v roce 2016.....	58
Graf V	Počet přijatých žádostí o ochranu v Německu v roce 2016.....	58
Graf VI	Vývoj průměrné roční míry nezaměstnanosti v ČR.....	62
Graf VII	Vývoj průměrné roční míry nezaměstnanosti v Německu.....	63